

Poština
plačana
v gotovini

2

LETNIK XIII
FEBRUAR
1957

Planinski vestnik

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

VSEBINA

T. O.: K nesreči pod Brano	49
Boris Režek: Prapretno	51
Leopold Stanek: V navezi	54
Marko Dular: Senca Rzenika leži nad Belo	55
Drago Meze: Prvikrat na Skutinem ledeniku	62
Rudo Goljak: Istrski razgledi	69
Slavko Peršič: Izlet na Bitovnjjo	72
Mitja Šarabon: Sončni dan	76
Joža Vršnik-Robanov: Solčavski pastir Matevž	77
Dr. ing. Francè Avčin: Zasedanje komisije za vrvi pri Mednarodni zvezi planinskih združenj (UIAA)	79
Igor Levstek: Pomemben slovenski prispevek k izpolnitvi alpinistične opreme	81
Ing. Marjan Mušič: Na Gorjance	82
Srečko Logar: S postojnskimi jamarji po idrijski okolici	91
Francè Planina: Nekaj misli ob planinskih perspektivah	94
Leopold Stanek: Ob pomladni vodi	96
Društvene novice	97
Iz planinske literature	102
Razgled po svetu	107

Naslovnna stran: Jutro pri Sedmerih jezerih — foto Tija Badjura

Planinski Vestnik je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga imenovana Zveza, urejuje pa uredniški odbor / Revija izhaja dvanaajstkrat na leto, po potrebi v snopičih po dve številki skupaj / Clanke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje, I. gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Likoarjeva ulica 12, poštni predal 214, telefon št. 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 400.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 100.— / Tekoči račun revije pri Narodni banki 602-T-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto

<p>SODOBNA OPREMA IN ARANŽIRANJE RAZSTAVNIH PROSTOROV NA VELESEJMIH IN RAZSTAVAH</p>		<p>EXPORTPROJEKT LJUBLJANA CANKARJEVA 4 POŠTNI PREDAL 344</p>
<p>PROSPEKTI, KATALOGI, LEPAKI, POŠTNE TISKOVINE, RAZSTAVNE RAZPISNE ALBUMI, AMERIKAN, SKARLETUSA, ZA ODBELA VO MATERI, ALA</p>	<p>NAJMODERNEJE UREJEN LASTNI FOTOKATELJE, ZNAN PO KVALITETNIH DELIH V ČRNOBELI IN BARVNI TEHNIKI, BOGAT ARHIV KOMERCIALNIH IN TURISTIČNIH POSNETKOV</p>	<p>STROKOVNI NA SVETI KAKO ORGANIZIRATI IN VODITI PROJEKTOVANJE GANDNO DEJAVNOST</p>

K nesreči pod Brano

29. oktobra 1956 je našo javnost pretresla novica o hudi nesreči, ki se je zgodila kamniškim planincem nedaleč od koč na Jermanovih vratih. V našem listu novic o nesrečah po navadi ne prinašamo, ker ne moremo biti z njimi ažurni, pa tudi vsebinsko ne bi vselej ugodno vplivale. To je nekako tako kakor z znamenji, ploščami in spomeniki na tistih mestih v gorah, kjer so se nesreče dogodile. Marsikateri gornik in planinec jih ne srečuje rad, ker sami na sebi ne povedo ničesar o objektivnih in subjektivnih vzrokih nesreče in seveda zato, ker mimo pietetnega spomina na ranjke ne vzbujajo ničesar več. Prav pa bi bilo, če bi se v planinskem glasilu vsako leto priobčil sumaričen pregled planinskih nesreč in njihova razčlemba, zasakana tako, da bi imelo planinstvo od nje neko moralno in vzgojno korist.

Nesreča pod Brano se je zgodila na mestu, ki bi ga lahko imenovali klasično. Tu okoli je planinska smrt že nekajkrat kosila, marsikdo ji je za las ušel. Žal danes o tem malokdo kaj ve. Količkaj izurjen planinec pa se zaveda, da je treba na plazu, pod Brano biti previden v vsakem snegu, pršnem, mokrem in osrenjenem, kaj šele na požledu, poprhanem s plitvim, sipkim snegom, kakršen je bil tisti nesrečni dan 29. oktobra. Previdnost privzema seveda različne oblike in njena stopnja je relativna, saj zavisi od izkušenosti, spretnosti in moči planinca, ki se čez nevarno mesto podaja.

Pri roki imam dva zapisnika o tem, kako je do nesreče prišlo. Eden govori o alpinistični »nezgodi« in ga je podpisal nameščeneц DOZ-a 3. XII. 1956, na drugem pa sta se podpisala 23. XI. 1956 oba, ki sta nesrečo preživela, Alojz Cebular in Ignac Zupan.

Brez ozira na napredek in izredno nagel razvoj našega planinstva po osvoboditvi, o čemer se je zapisala že prenekatera, včasih tudi slabo premišljena beseda, je treba ob nesrečnem dogodku, zaradi katerega sta trdo in težko prizadeti dve družini, zapisati nekaj besed v smislu klasičnega Wymperjevega svarila, ki še vedno velja in bo veljalo, dokler bodo v gorah prežale objektivne, stvarne nevarnosti same po sebi in nevarnosti zaradi osebnih lastnosti, razpoloženja in raznih duševnih kompleksov v ljudeh, ki se namerjajo v gore.

Temeljno načelo bodi: Ne precenjuj svojih moči in ne podcenjuj ture in raznih okolnosti na njej.

Tura iz Konca od Žagane peči na Kotličje za vajenega človeka ni kaj posebnega, posebno v lepem vremenu. V družbi, ki jo je gorska Nemeza tako okrutno zgrabila, sta bila dva manj izurjena uda, oba Zupana, mlajši star komaj 13 let. Pohod po grapi, drničih, pragovih in plateh pod Kotličji je od njiju terjal več, kot sta imela s seboj. Zajela jih je temna noč, iz katere je začelo na gosto mesti. Prebili so jo na prostem brez opreme za bivak. Do polnoči je bilo snega na Okrešlju za dobro moško ped. Tisto jutro 29. X.

v Grintovcih je bilo turobno in tegobno, mrzka gorska jesen brez svetle zele-nine, brez sončne rumenine, brez sinjine na nebu. Sneženi hermelin v skalah na južni strani Kotličev je moral trdo leči na dušo in telo.

Opoldne 29. oktobra je družba s Kotličev gledala v okrešelsko krnico in v Logarsko dolino. S Kotličev priti na vijugasto pot, ki drži s Sedla na Okrešelj ne bi bilo težko. V pol ure, pa bi bili pri Frischaufovem domu, kjer so se dopoldne istega dne še greli Celjani. Dobro uro od Kotličev pa bi bili dospeli po udobni, ne nevarni poti v graničarsko karavlo, še malo dalj pa v tem času samevata Plesnik in Planinski dom. Bi! Da bi le! Pa niso. Kajti družba se je namenila priti na zaključek tečaja na Sedlu. Od Kotličev do Sedla je v lepem vremenu pol ure, kakor pravi drugo poročilo. Pol ure — to vendar ni nič! Nekaj snega na zavarovani poti še ne pomeni zimske ture, za katero dva gotovo nista bila sposobna. Plaz pod Brano menda še nima toliko snega, da bi se sprožil večji plaz. Tu je vrh, tu dve ledni kladivi — res se ni kaj bati, v navezo torej, zanke okoli prs, prvi in zadnji v navezi kladivo v roke in hajd v mogočni bok pobeljene Brane!

Iz pol ure se je pot raztegnila na štiri ure in čez (od 12.30 do 16.45). Vodstvo naveze je prevzel član GRS in opravil v teh urah trdo, težaško delo s tem, da je čistil stope, sekal led in požled in pripeljal družbo skozi prežečo, zahrbtno meglo, mraz in veter skoraj do rošilnega hrbta, dva lučaja nad kamniško kočo, tako rekoč na cilj in domov.

Toda gora ni hotela tako.

Imeli so štirje eno samo vrh, hodili so tri do štiri metre vsaksebi, zadnji v tej pestri navezi je bil Zupan starejši, da »bi imel sinka pred seboj in da bi pazil nanj«. Dali so mu v roke ledno kladivo, da se je »nanj opiral in lovil ravnotežje«. Kako bi neki varoval in zaviral, če mu je na taki strmini dajalo opravka že golo ravnotežje! Razdalja tri do štiri metre skoraj onemogoča »dinamično« varovanje. Po turi v dežju in snegu, po zasilnem bivaku v pošastni noči pod Kotličji, po napornem vzponu na Kotličje in živčnem prebijanju preko poledenelih stopov je bila Zupanova pozornost verjetno močno prizadeta. Saj so morali njegovim živcem trpeti že zato, ker je bilo zanj vprašanje ravnotežja aktualno, sodeč po zapisniku. Kako naj pazi na sina in kako naj v primeru, če mu spodrsne, prav ravna? In koliko moči mu je zato še ostalo? In ali je znal prav hoditi po strmi ledeni in snežni vesini, če se je opiral na kratko ratišče?

Prvi v navezi je bil »osredotočen« na nadelavo stopov in na orientacijo, na ravnanje obeh novincev pa je pazil drugi v navezi. Ali ne bi bilo pametneje, da bi drugi najboljši stopal zadnji in imel oba šibkejša avtomatično pred očmi? Morda bi bil zadržal očeta, preden bi bil ta potegnil iz vegastega stopa še sina? Morebiti bi bil klic »že letimo« za trenutek prej dosegel prvega v navezi in ga prej »osredotočil« na reševanje iz tveganega položaja. Morebiti. Sunek je seveda moral biti »bliskovit«, saj so bili vsaksebi samo tri do štiri metre, o kakem sistematičnem popolnem varovanju torej ni moglo biti govora. In spet je kakor prvi dan prežala noč. Ni bilo časa, da bi se preveč obirali.

Vodnik je zdajci ravnal tako, kakor terja izkušnja in teorija. Oklo lednega kladiva je zasekal v led, vendar je bil paralelogram sil takšen, da to sidro ni vzdržalo. Vodnika je sunek treh zdrselih ljudi iztrgal iz sidrišča. Vendar ni odnehal, marveč se je z edinim orožjem še dalje boril. Nehali so že drseti, tedaj pa jih je zajela snežna gmota, ki so jo sprožili na gladkem požledu in jih pahnila čez pečevnati skok, mimo katerega je šlo brezbrizno že toliko in toliko razigranih družb v 50 letih, odkar je oživela pot s Sedla na Okrešelj.

Sledila je noč, strašna noč. Ne več bivak, marveč boj za golo življenje v strupenem mrazu, na izpostavljenem mestu. Že ponoči so nastopili celjski reševalci in spravili v dolino oba, ki sta nesrečo preživela, Alojza Čebularja in Ignaca Zupana, alpinista Alberta Štuparja in Ignaca Zupana starejšega pa je sprejel ledeni grob v plaznicah nad najlepšo krnico naših Alp, nad Okrešljem.

Ali ni prav, če ob tej tragični žrtvi ponovimo tisto klasično načelo: Ne tvegaj preveč, ne precenjuj samega sebe in svojih moči, posebno pa ne, če imaš pri sebi 13-letnega dečka! Če si že prebil tvegan, »nesoliden« bivak v slabi opremi, zatrobi na umik, sestopi!

Sestopi tudi, če ti neizkušeni skušnjavec prigovarja, da pojdi naprej, češ, ali si ali nisi hribovec! In če si že podlegel sebi in njemu, se razglej vsaj na Kotličih! Boštjanca je v takem vremenu zahtevna stvar za izurjene in izkušene, plaz pod Brano je bil že za marsikoga usoden. Stran z nečimrnostjo in napuhom — naravnost s Kotličev po grapi na Okrešelj! Nastopiti mora hladni signalist razum, da strast ne požene barke življenja na čer, kjer ni rešitve. Koliko tragike je bilo v tistem jutru tam, nedaleč od prijaznega sedla, kamor poromajo vsako leto tisoči in tisoči turistov, popotnikov, planincev in alpinistov! Kako strašna noč in še strašnejša smrt, kako uboga priča, dečko trinajstih let! Uboga priča tudi preostali gorski reševalec, ki je sicer storil vse, kar je mogel, pomagati pa ni mogel niti pok. Štuparju niti sinu, ki mu je umiral oče, niti sebi. Prav je, da ob taki nesreči ponovimo: Zmaga nad seboj je težja kot zmaga nad zunanji težavami. In da še enkrat pribijemo: Brez opreme, brez derez, brez cepina, brez zadostne in tople obleke ne nastopaj ture, ki vse to terja. Če pa že nastopiš brez vsega tega, se umakni, dokler je čas, in se umika ne sramuj!

T. O.

Prapretno

BORIS REŽEK

V ronku nad dolino Črne leži na soncu samotni zaselek, kot je povsod v hribih ob Bistrici. Izgubljen je sredi gozdovja med lehami njiv in košenic. Studenec požuboreva v grapi; visoko gori nad golimi strmalmi Senožeti pa tiho drse oblaki in njihove sence polze nad ravan, kjer se belijo bistriški prodi — čez griče pri Tunjicah in se izgublja v čadastih daljavah.

Mimo peterih domov se vleče kamnita pot tja proti Primožu in naprej na Planino. Množice so že šle tam mimo ob času že zdavnaj zamrlih velikih romanj in skoraj ne bo smučarja ali gornika, ki bi kdaj ne spešil tod po toplim pomladnem soncu, ali v škrtajoči zimski zmrzlini, z mislijo in pogledom v bližajočih se višavah. Za vse te ljudi je bilo Prapretno le samotna gorska vas, vendar so tudi tod živeli in odmirali rodovi, ki po njih ni več sledu ne spomina, novi pa žive naprej v čas.

Malokdo je postal v vasi in se pomudil v pogovoru. Naletel je morda na rusega Žagarjevega Miho, ki je bil za mladih dni v Coloradu, a je iz obljubljenih dežele Amerike prinesel domov le hromo roko in s sočnimi angleškimi kletvicami prežeti rudarski žargon. Tega brkatega in dolginastega možaka je poznal pač vsakdo, ki je bil kdaj na planini, saj je poleti planšaril v domačem stanu na Mali, pozimi pa je nosil brašno ali, kar je že bilo treba smučarjem in v koč na Veliki. Ni bilo vremena, ki bi ga zadržalo; do pasu v snegu se je preril čez zamete, kajti v koči in v najetih stanovih je bilo toplo in objestne smučarske družčine so rade vabile pit, da je zaslužek ostal za nedeljsko postav-

ljanje v krčmi pri Pajku. Marsikateri kozarec je bil tako nalit za veselo zgodbo, kako je bilo pred sodnikom v Kamniku zaradi nekega gamsa, ki ga je podrl pod Poljanskim robom, pa potem zaspal ob njem, da so ga lovci zlahka dobili v pest. Miha se je namreč branil, da je gamsa od strahu zadela kap, ko je počilo... Sodnik je komaj skrival smeh, zato so se pa na vsa usta režali poslušalci s pričami vred in Miha jo je poceni odnesel in bil je ob svojo rjasto puško.

Oni čas pred vojsko je stala na Sušavah pred Pasjo pečjo Mojčina bajta, kjer se je točilo, in Miha je bolj opuščal planino, ker sta si bila z Mojco, hudo odločno žensko, zelo na roko; le to mu ni bilo prav, da mu je branila piti, pa ji je uhajal dol ali pa gor, kjer se je obetala kakšna pijača.

Pusti oktobrski dan je pršilo iz goste megle nad Bistriško dolino, da smo vsi premočeni prikolesarili v Stahovico. Ni nam šlo za kakšno turo, kdo bi tudi v takem vremenu lazil po višavah. Dolg čas nas je pregnal z doma in jemali smo slovo od gora, da smo se pusto oslanjali za mizo pri Pajku in nam ni šla beseda, ko je s Sušav priklobuštral Miha, moker, da je vse teklo od njega. Široko se je zarežal, ko nas je ugledal. Za začetek je izpraznil vse kozarce, ki so naliti stali po mizi; dobil je še viržinko in pusto vlekoči se dan je minil, kot bi trenil, ko je začel pripovedovati svoje vesele doživljaje, dokler mu ni kinknila glava in je zaspal za mizo.

Pozna noč je že bila in Pajk nas je gonil spat. Miha je zaklamal v listnjak, mi pa smo se precej glasni spravili na svisli.

Pojdimo v Prapretno! Zjutraj je bil dež le prestal in v Stahovici nismo imeli kaj opraviti, da je padla ta beseda. Menda sem bil jaz, ki sem iz poslednjega Mihovega momlanja razbral, da je Nuklja v Prapretnem skuhala izvrsten sadjevec, pravo zdravilo za vse bolezni. S pol klobuka jajc, ki sem jih pobral iz kurjih gnezd, mi ni bilo treba dolgo prigovarjati, da smo se spravili tistih 20 minut vkreber, saj so bili v Prapretnem doma naši dobri znanci, ki smo jih poznali s Planine, Kljun in Mihov brat, gospodar na Žagarjevem, pa Jerašček, ki je bil pozimi vedno obut v gumijaste škornje prevezane pod kolena, da ni zajemal sneg v golenice, ko je gazil na planino in nosil, kar je že bilo. Tu je bil tudi kup Mihovih otrok, ki so bili za borega kovača vselej pripravljeni priti smuči ali oprtnik, kajti v vasi je bila vedno stiska.

Domovi so imeli premalo zemlje, le nekaj njiv in še te ležijo vse v strmalih in policah, drugo pa so kamnitne košenice. Paša je pač bila na planini, za zimo pa ni bilo dovolj snega, da bi se goved lahko preredita. Sadno drevje okrog hiš je v dobrih letinah dajalo nekaj mošta, ki pa takrat ni imel nobene cene, in nakuhalo se je malo žganja, da je bilo za potrebo in tolažbo.

Zato je bilo treba drvariti, garati na žagi v Stahovici, nositi na Planino. Kruh je pač bil, a včasih ni bilo niti za sol. Takšno življenje, ko marsikdaj ni bilo moč zvezati koncev, in da bi ostal kak božjak, za kaj več je bilo hudo.

Saj Miha ni šel rad v daljnji svet, pa je moral. A bil je in tudi ostal je sam, drugi pa so imeli družine in so ostali privezani na svojo skopo zemljo.

Ko smo tavalji pod otesajočim se drevjem in kleli tisto ilovnato stezo pod vasjo, smo se vsak zase spominjali svojih mnogih poti, ko smo težko obloženi rili tod gor na planino in smo bili veseli, da nam zdaj ne bo treba ubirati tistih rid in ovinkov pod Senožetmi in glodati goste megle, ki smo se utrinjali vanjo. Prav pod Kljunovo bajto pa se je znenada spet usul nemaren dež, ki nas je pognal po tisti potlakani poti, da smo kar padli v vežo pri Nuku. Pet mokrih cuckov, vsem vetrovkam navkljub, da je bil kozarček žganja vsakomur res za potrebo.

Nuklja je imela peko in peč v peči je bila tako razgreta, da se je kar zaparilo iz nas, ko smo jo zasedli.

Res, — na Miho smo pozabili, a smo takoj izvedeli, da ga je že navsezgodaj jahal težak koš gor na Sušave. Tak je pač bil. Znal ga je poganjati, pa tudi trpeti, ko je bilo treba.

Zunaj je enakomerno curljal dež in curek je klokal z žleba v podstavljeni čeber pred vrati. Po sadovnjakih so se vlačile megle in mrak se je že silil v jedva rastoči dan. Tišino je dramila zgolj škrtajoča ura. Takšna osamelost v temačni hiši, kjer dremlje čas, navdaja z mislimi, s spancem ali nemirno neučakavnostjo... Izza zapečka se je oglasilo smrčanje; ta je že spal, drugi je na polici pod prečnikom staknil kup starih večernic in jih je vneto prelistaval, dva pa sta se prestavljala od okna k oknu, kakor bi hotela zagovoriti vztrajni dež.

Ždečemu na klopi je pogled obšel to staro izbo z vegastim podom od starinske poslikane skrinje, svetniških podob, léve pri vratih do družinskih spominkov, ki so se moteče silili v to prvotno starožitnost pod lesenim stropom. Tako polagoma novi čas izriva vse prvobitno in meša preteklost s sedanostjo, le podoba zemlje ostaja ista.

Stoletja stari krivenčasti jeseni stoje v mejah in nespremenljiv se dviga gozdnati hrbet Vovarja onkraj Črne. Razganjeno skalovje v ronkih in visoko zgoraj cerkev sv. Primoža. Vse to je zdaj tičalo v meglah. Svet se je zožil na samo hišo s pogledom skozi zaroseno okno tja do paštbe, kjer so ob ognju čemeli otroci in pekli krompir.

Zdolaj je Kljun menda obdeloval neko toporišče, gluho so doneli udarci sekire izpod lope. Žagar je prinašal nastilj iz listnjaka... Aaaa! Hudičev dolgčas.

Vsi ti neznatni vsakdanji dogodki niso mogli vezati misli in jih zaposliti. Vrh vsega pa je ta pusti dan posvečen slovesu in so se v duhu že prikazovale puste hercegovske planjave; zid okrog kasarniškega dvorišča s smradom po naftalinu in mokrih čevljih...

Zaspanec je skočil izza peči in opletel v vežo, skoraj nato ko smo pospravili cvrtje iz ukradenih jajc, pa je v hišo spet stopila Nuklja s poličem tistega zdravila za vse bolezni, peharjem orehov in hlebcom ajdovega kruha. Prav naglo smo se izdrli vsak iz svojega kota in zrili za mizo. Orehi so jeli hrestati in skoraj je stekla beseda. Imeli smo med seboj priložnostnega svetovnjakarja, ki pa se mu je ob tem domačem posladku pripetilo, da je bil kmalu najbolj glasen in vsa puščoba je na mah izginila. Poslali smo po Kljuna, Žagarja pa Jeraščka; po malem so zvedavo pritisnile tudi žene in otroci so se drenjali po peči. Oglasila se je harmonika in okovanke so jele cefrati podnice.

Dan se je že nagibal, a v hiši je postajalo vse bolj svetlo, toda šele veseli otroški vrišč nas je vzdrnil iz vnetih pogovorov.

Izza megel je posijalo sonce in umiti jesenski gozd je zažarel. Utrinjajoče se kaplje so se lesketale med ovelim listjem, ki ga je vrtinčil krivec in nad Senožetmi se je razvlekla sinja jasnica. Rob Pirčevega vrha pa je rahlo oprhnil prvi sneg.

Miha je spet moker do kože pridrl s Planine in povedal, da je pod Poljanskim robom že za ped snega. Jesen se je pač nagibala v zimo in noben od nas ni vedel, da je poslednja, ki nam jo je bilo dano prebiti skupaj v gorah, ko smo se pod noč odpravljali dol in spotoma obstajali s pogledi na zasnežene Grintovce v daljavi.

Prapretno s svojimi ljudmi je ostalo v gostečih se večernih sencah in zarja je oblivala obeljene grebene, potem pa se je vse utrnilo v globino spomina.

Spet sem šel mimo Prapretna, ko je bila pomlad, že četrta odtlej, ko nas ni bilo več sem gor. Na Bodlajevi košenici je pravkar vzcvetela češnja in vode so glasno žuborele v grapah. Vendar je bila v višavah še vedno zima. Na Pirčevem vrhu in po Vovarju se je še belil sneg in plazovi so prepregali Senožeti.

Veseli klici so se razlegali po logeh. Da, pomlad je bila, in kot tudi po najhujši zimi spet prikljuje rast iz zemlje, se je obnavljalo življenje. Kljuna so ubili Nemci in mu požgali dom. In ko hodim zdaj na Planino, vidim, da se je v teh letih že izmenjal rod. Le po potezah obrazov spoznavam nekdanje otroke z domačij. Od starejših ni skoraj nikogar več. Žagarjev Miha je dokončal svoje dolgo popotovanje, Jerašček in Nuklja. Tudi od tiste petorice, ki je takrat pirovala pri njej, smo ostali le še trije.

Gledam pokrajino, ki se mi razgrinja s svojim znanim obličjem; klijoče cvetje, toda vsak korak na poti v Planino mi prinaša žive spomine na pokopano preteklost.

Vsak neznaten, vsakdanji dogodek, zadobiva v odmaknjenosti svoj pomen. Vesele objestnosti so se menjavale z resnostjo in razglabljanjem. Naj so se še tako spotikali nad našim počenjanjem nekateri patentirani filistri in razni psevdoesteti, ki sploh radi vihajo nosove nad domačini in njihovimi navadami, naše počenjanje je imelo smisel. Prijateljski stiki z gorjanskimi ljudmi so nam povedali več kot vse sociološke razprave in spoznali smo, kako napačno in popačeno jih je kdaj prikazovala naša književnost. Naleteli smo na same prave jedre ljudi, v dobrem in slabem. Živeli smo vsi skupaj, kakor smo pač mogli in dajali, kar smo morali, pa široko jemali od življenja, kar nam je nudilo.

Prapretno s svojimi ljudmi zdaj živi v novi čas. Vas se s prenovljenimi hišami pase na svetlem soncu. Tudi jaz iz preteklosti prehajam v sedanjost. Ko se bom vračal s Planine, bom nemara posedel v kakšnem domu, beseda se bo razpredla in vse današnje težave in radosti bodo pregrnile nekdanje dni.

Mala Planina 1956

V navezi

LEOPOLD STANEK

*Ne morem, ne morem naprej!
Noga vrhà ne doseže,
žrtev lastne teže
ne najdem iz zemskih mej.*

*V ledu razbičan obraz.
Okamenela stopinja
zavest mi v temò spreminja.
Tu umri! je ukaz.*

*Takrät od nekod zazveni
naveze napeta tetiva,
vez krvavo živa:
Nisi sam, ki trpi!*

*Ne, ne bom odpal
ko cvet na samotni skali,
ne bom ko ledeni kristali
v soncu poti dokončal!*

*Pesem tetive, poj:
Človek ne sme umreti!
Večno mora živeti
v človeku, tetiva, poj!*

*Ponesimo baklo srca
na vrh mračnih gora:
ne sonca žarki zlati,
luč mora ona prižgati!*

Senca Rzenika leži nad Belo

MARKO DULAR

Tretjega septembra 1956 sva stala z Ljubom v nadmorski višini 1800 m.

Prsti so popustili v krčevitem prijemu. Zajede, stremena in klini so vsevprek ležali po tleh. Zaštrnjene vrvi so se motale v rušju.

Pod nama je začrtaval greben ostro senco na gozdovih v Beli. Obsijana pobočja so se družila in vzpenjala v mehke oblike Zeleniških špic in Vršičev. Jasno nebo je poudarjalo svetle obrise vrhov.

A temni so ostali gozdovi pod nama. Ogromna gora je zakrivala sonce. Seženj od naju je izginjala v prepad.

Bila nisva ne dobre ne slabe volje. Odkrito, brez nje. Zadovoljna sva bila le, da sva odnesla celo kožo. In to je bilo vse — zmagoslavje. Topo sva ždela predse. Zavijala sva vrvi. Molk je legel na dušo. Tedaj sva začutila kot daljni odmev, silni glas skladov, ki so metali senco na zeleno dolino.

Znan nama je bil ta glas. Že devetindvajset ur sva ga poslušala. Štiri-deset klinov je zahtevala stena za odkupnino. In to je najmanj. Zlomila in uničila je najino voljo in moč. Nisva omagala v številnih previsih, prečnicah in zajedah, cela stena je izsesala življenje iz naju. Ranjena in vneta usta so pričala o naporih, ki sva jih prestala. Saj to, kar sva doživela, bi skoraj presegló najine moči.

Vstopila sva okoli sedme ure zjutraj. Po položnih mozaikastih plateg sva plezala proti levi do rdeče votline v vpadnici zajede, ki razi rzeniško ostenje od vrha do tal.

Rjava in rdeča stena se je prevesila v jutranji svit. Navezovala sva se. Daleč nad nama je zabrněl kamen in tlesknil v grušč. To je tisti, skrivnostni glas, ki ga ima le Rzenik. Nemo sva se spogledala in močan teg je poskrbel, da sem stopil v streme.

Da. Takoj pri vstopu se je začelo. Grabil sem za travo, noge so pa brcale v sinje nebo. Ta način plezanja mi je bil do tedaj še neznan. Človek se mora z vsem sprijazniti. Plaval sem naprej. Pri vsakem premiku so se vsipali izpod mene skalni plazovi. Rad bi videl prijatelja. Gotovo se je že navzel rzeniških barv. Dvoje vponk, na vrhu hudo nabite zajede, me je prepričalo, da sem na stojišču.

Dolgo, dolgo je minilo, da je prišel za menoj tovariš, z gotovo desetkilskim nahrbtnikom.

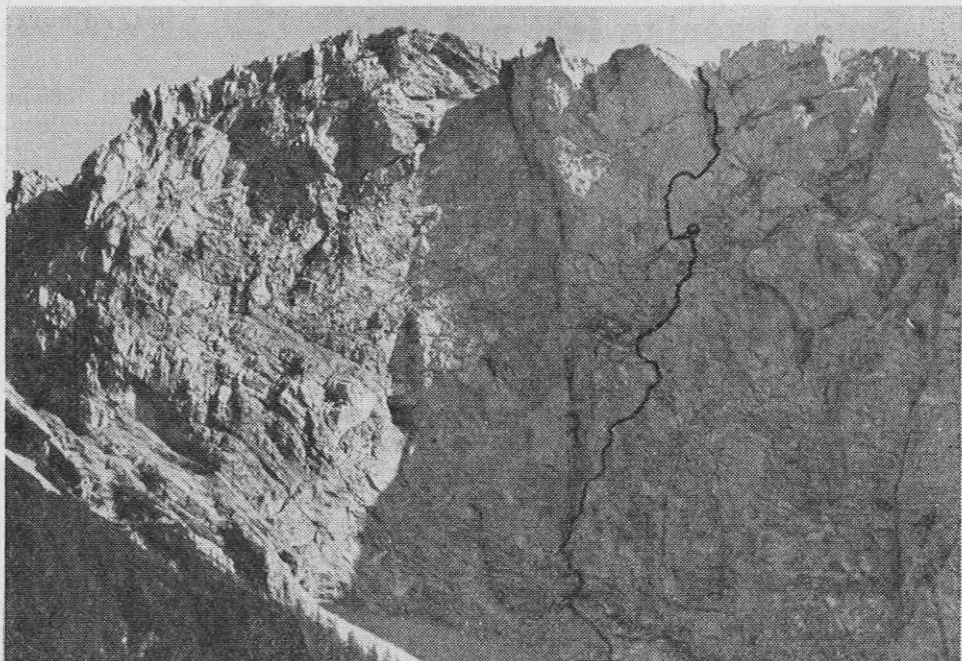
Še dva klina, v tretjem je bila vponka in čez svež odlom sva dosegla zajedo.

Visoko zgoraj se je nagubala stena. Rumeni previsi so zakrivali pogled navzgor. Črne maroge so prepregale pečino. Mastne kaplje so letele preko najinih glav. Mrazoten srh je prihajal iz tega sveta. Skoraj tekla sva ven iz zajede.

Dvajset metrov visoka, krušljiva stopnja nama je dala kar dosti opravka. Dobro uro sva se zamudila v njej. Prečnica desno in hladen jutranji veter je dahnil v obraz. Stala sva na razu stebra. Odkrito in brez pomislekov je branila stena — vertikalno.

V previsu sva našla dva klina. Tu je pred leti Čebulj pričel prečenje stene. Neizrazite razčlembе so se nadaljevale navzgor proti desni. Naprej mi je pomagala le domišljija, saj poleg previsnih plati ogromnega strehastega previsa in modrega neba nisva opazila ničesar več.

Ugriznila sva v »gnilo jabolko«. S pridržano sapo sem plezal med nastavljenimi stvori proti ozkemu kaminu. Že se je začel pojavljati v grlu žgoči občutek, ki me ni zapustil več kot teden dni. Malo sva duškala in nadaljeval

Severno ostenje Rzenika, centralni steber, O = bivak Foto Karel Benkovič

sem po kaminu za lusko. V sredi nekje je počena in razpenjena voda v Beli ti zašumi naproti. Na vrhu naju je presenetilo udobno varovališče in še nekaj.

Cel sistem lusk se je nadaljeval proti veliki strehi. Skakala sva preko bolvanov, se gvozdila in raztegovala po kaminih in odgovor je bil tu. Na luske je priplezal tudi Čebulj s Habjanom, seveda od zunanje strani. Skromen možič je pričal o njenem obisku.

Pod streho sva se ustavila. Zares, mogočna je. Dolga je gotovo trideset metrov, široka pa tri do štiri. Ta pa spada v okvir ture.

Dve je bila ura. Do sem sva rabila šest ur. Kaj bodo zahtevali od naju naslednji metri, sva ne le slutila, ampak vedela.

Prva čutara je skoraj prazna. V grlu pa vedno bolj žge.

Nedolžen previs, dosegel sem streho.

Ne vem, kako je minila ura. Stal sem v drugi tretjini prečenja. Previs je dobil drugačno lice. Ni bilo več strehe nad menoj. Razveznjena in krušljiva poč se je zajedala v žmule.

Prvi poizkus se je izjalovil. Prav tako drugi. S težavo sem se splazil nazaj. Z dvema specialnima klinoma sem pridobil še nekaj pedi. Vrvi so obstale nad silno globino. Telo se je zavihnilo v zrak. Roke so bliskovito preprijemale.

Pristal sem na majhnem pomolčku. Minila je druga ura.

Zavriskal bi, a le hripav glas je prišel iz grla. Zavedel sem se; žeja. Vsa usta sem imel otekla in vneta. Pa kje je še vrh. In voda? Komaj na polovici stene sva bila in sonce se je pogrezalo tja, k robovom v Kalškem grebenu.

Naslednji dve uri sta bili najhujši v steni. Vrvi so se zataknille. Ljubo je plezal nevarovan. Vlekel sem. Ne samo to. Z zobmi, s celim telesom sem se uprl v skalo. Črni krogi so se porajali pred očmi, ko sem jih zaprl.

Ob šestih sva sedela skupaj in se zaklinjala, da je to zadnja najina tura. Pod nama je pa v večernem vetru cingljalo šestero vponk — pozdravne koračnice.

Niti jezila se nisva. Tiho sva naredila vsak en požirek in stena je diktirala ostri tempo naprej.

Čudno rdečkasto je postalo medtem nebo na zahodu. Vsa krvava je žarela severozahodna stena. Le do naju je ostalo sonce brezčutno. Ostala sva v senci, čeprav je lučaj levo preplavljalo skalo z zlato svetlobo.

Grabežljive sence so zapredale dolino. Pepelnat soj je odeval gore. Le na zahodu so se črni vrhovi boleče zajedali v svetlo ozadje. V vseh odtenkih je sijalo nebo. Od tople, rdeče na zahodu, zelene in višnjave, pa do temnomodre na vzhodu. Noč je spuščala hladne peroti na zemljo.

Gozd je zaječal v vetru. Slaboten šum vode je pririmal v višave.

V dolini se je prižgala lučka. Trepetala je med smrekami in izginila v gozdu. S Presedljaja so se vračali v dolino. Topla večerja, bele, mehke postelje so jih čakale. In voda. Poln vrč bistre studenčnice, ki izvira pod skalo. Po njem so se stegnile razbolele roke, a grenko je bilo razočaranje. Suha in raskava skala se je ponujala dlani.

Hipoma naju je popadla doslej še nepoznana, delovna vnema. S kladivi sva ravnala grušč na polici, zidala ograjo. Po tleh sva polagala rušo. To bo udobje. Potem je prišla na vrsto večerna toaleta. Vse, kar sva imela, sva navlekla nase. In končno sva zlezla v polivinilno pelerino. Takoj je bilo prijetneje. Ko bi imela le vodo. V mraku sva popila zadnje kapljice. Pa še te so me stale precej bolečin.

In kaj sedaj? Dovolj je bilo časa za premišljevanje. V bivaku? Gotovo.

Kje sva se pravzaprav ustavila? Po oni prečnici sva splezala še kakih sto metrov, do osamljenega macesna. Travnata polica mu je bila opora. Njo sva izbrala za prenočišče.

Neotipljiva črnina je zevala pod nama. Brez oblik se je izgubil svet. In v to samoto je zviška švistnil kamen. Brez glasu je izginil v globel. To ni za ljudi. Lepše je bilo zgoraj, kjer so migotali milijoni zvezd in svetla Rimska cesta je vezala sever in jug.

Nagnil sem se nazaj. S silnim obokom se je odražala na nebu črna silhueta gore. Daleč nad dolino se je bočila previsna bastija. Proti nebu je strmela — v neskončnost. Od tam je pribrnel kamen in se utopil v temi.

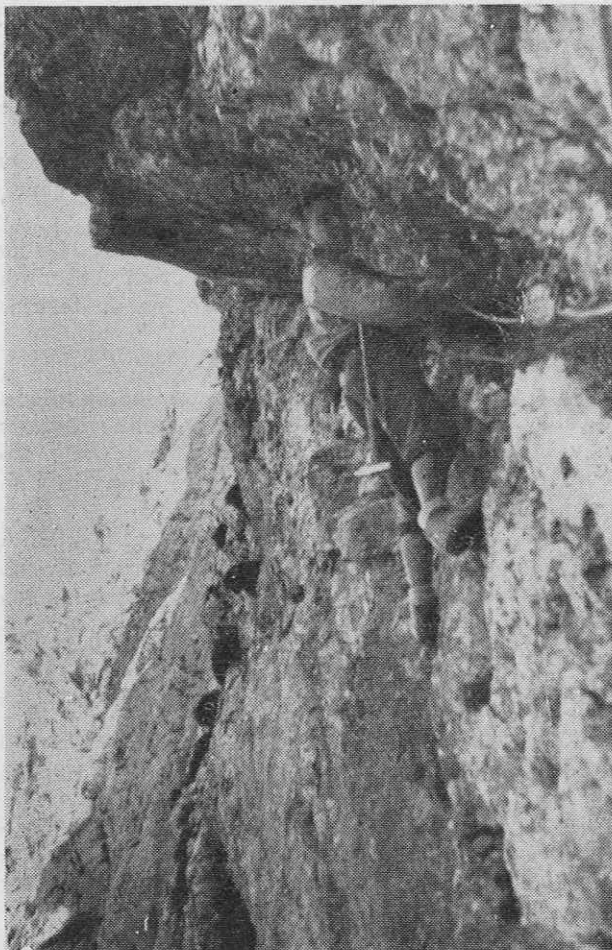
Medlejši so postali obrisi gora onstran doline. Temnejše je postalo nebo. Zvezde so ugašale. Barvni odtenki so se stapljali v enolično črnino. Izgubil sem zavest...

Zbudilo me je skrivnostno drdranje. Od mraza sva šklepetala z zobmi. »Vstani!« Danilo se je. Ura je bila pet.

Že je žarel Grintovčev vrh v jutranjem svitu. Rožnat nadih se je razlil po gorah. Mrzel veter je potegnil ob steni. Pošteno sva se tresla. A ob prvem pogledu navzgor me je oblila vročina.

Za ogrevanje je poskrbel izredno težaven kamin, takoj nad bivakom. Kar pa je bilo pred nama, se mi je zdelo v tistem stanju nepreplezljivo. Hudo previsna in algasta zajeda je nehavala v gladkih žmulah. Za nameček je stvar visela nad štiristrometroso globino.

Junaško, mogoče tudi ne, sem se pognal v zajedo. Prvi, drugi, tretji klin in tako naprej. Z nogami nisem dosegel več skale. Proti vrhu je zmanjkalo razpok. Nužen je bil prestop levo, v poč. To bi pa skoraj preseгло moje skromne moči. Nemudoma sem se spustil po zraku, nazaj na stojišče.

Dosegel sem streho

Foto Ljubo Juvan

ga stebra. Dovolj visoko sva bila, da bi z nihanjem dosegla razčlemba na levi.

Trdno zabiti klin in pričel sem s prečenjem. Še malo in dosegel bom ozek napušč. A roka je izpustila oprimek. Brez moči sem se zapeljal nazaj. Dovolj sva imela. Z nekaj preprižani sem bil pri tovarišu.

Poizkusila sva desno. Šlo je celo lažje, kot sva pričakovala. Dva raztežaja sva korakala skoraj vstric.

Le sto metrov naju je ločilo od vrha. Stala sva v zajedi, ob desnem boku osrednjega stebra. Skoraj kesala sva se, da nisva poizkusila še enkrat na levi z nihanjem, saj skladi nad nami niso obetali nič dobrega.

Nekaj časa je šlo, potem je pa stena ukazala: »Počasi!« Ponižno sem pograbil kladivo. Razcvetela se je železna obrt. Klini, stremena, zagozde, vse je moralo na dan. Celo na žejo sva pozabila. Poldnevu se je bližala ura. Sedela sva v udobni, z mahom porasli kadunji. Rob stene se je iskril v soncu. Zajeten previs je zastiral pogled navzgor.

Tak raztežaj plezamo na Turncu celo popoldne. Potem se utrujen odpelješ domov. Prepričan si, da je bil trening kar najbolj učinkovit. Tu se pa vrste enaki in podobni raztežaji drug za drugim. Brez odmora črpa stena moči. Namesto počitka pa žeja, neprespna noč in ogromni duševni napor, ko se boriš z neznanimi in svojimi slabostmi.

O tem sem premišljeval, ko sem počival sredi zajede, pripet na klinu.

Ker s samim ogledovanjem ne bi izplezala, sem se ponovno zagrizel v skalo. In šlo je. Z nekaj klini sem dosegel izpostavljeno stojišče.

Vrv je tekla skozi sedemnajst klinov. Dvajset metrov previsa naju je ločilo in še bi ostalo deset metrov črne, previsne pokline.

Debela ura je pretekla, da sva bila skupaj.

Na vsak način sva hotela v levo. Takoj za robom se je položil svet. Po nekaj raztežajih bi iztopila v sredini osrednjega

Ko sem še enkrat segel po oprimku, mi je grčav viharник ponudil roko. Nepričakovano, a tako dolgo zaželeno. Bila sva na vrhu.

»Jaz bom nesel nahrbtnik, ti pa vrvi,« je dejal Ljubo in si ga oprtal preko ramen. Kar precej ga je bilo, kljub temu, da je lažji za 40 klinov, tri vponke, nekaj zagozd in vode.

Dvoje omahujočih postav je izginilo v rušju.

Brez šuma je naletaval sneg. Pokrajina se je kopala v belem mlamolu. Le pokanje drv na ognjišču in krakanje kravrov, ki so ob gladki Dedčevi steni strmoglavljali v snežni metež, je polnilo zimski dan.

Odrpta knjiga je ležala na mizi. Obračal sem orumenele liste. In glej! Skrivnostna beseda »Rzenik« se je pojavila na njih. Pogledal sem, kaj piše o njem v knjigi slovenskega planinskega slovstva.

Opazil sem tele vrstice: »Ta jedva 1838 metrov visoki vrh je po izvršitvi velikih vzponov v osrednji rajdi Grintovcev bil v središču plezalnega zanimanja.«

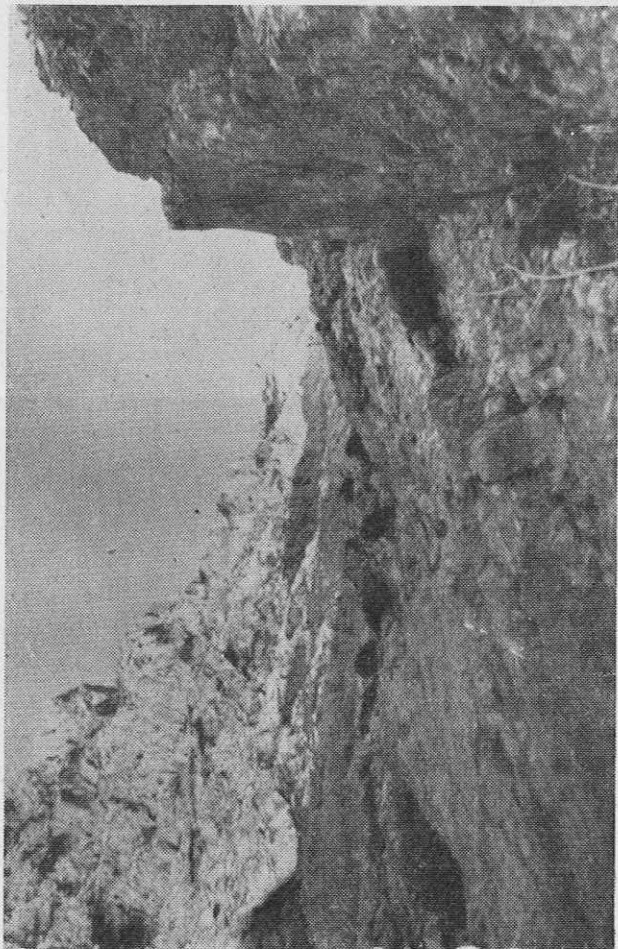
Od leta 1930 se je bil boj za petstometrsko rjavo ostenje nad dolino Bele. Elita predvojnih slovenskih plezalcev je hodila v Belo, a vračali so se brez uspeha. V centralnem delu ostenja ni bil možen noben vzpon. Dosegli so sicer neko višino, naprej pa je bila pot zaprta.

Janez Gregorin, ki mu je bila stena višek plezalnih sanj, jo opisuje takole:

»Ta gora je svojeglava, povsem sama zase. Nedostopna kraljuje, vsa je doma na tej strani.

Njena veličastnost tesni dolino in polni srca mladih ljudi z nelagodnostjo. Hromi jim kretnje in jemlje veselje do pogumnih del.

Šele ko so daleč preč, v drugih stenah, sredi tveganih dejanj, se znebljajo more.

V prečnici pod streho *Foto Ljubo Juvan*

Foto Ljubo Juvan

Senca Rzenika leži nad dolino Bele

bila visoka pesem moderne plezalne tehnike. Mestoma so združeni v steni vsi elementi težavnosti: gladka pečina skoraj brez opor v veliki naklonini predeljena s previsi; potem silno krušljiva mesta, ki jemljejo ogromno časa. Delo s klini je nujno; so pa tudi kraji, kjer se ne da zabiti klin, a opore so le neznatne dolbinice.« Tako je ocenil vzpon Boris Režek.

Severozahodna stena je kljuovala naprej.

Leta 1937 so imeli več sreče Kamničani. Kemperle-Presl-Benkovič so uspeli v skrajno levem delu severozahodne stene, tik ob severnem razu.

Nedotaknjena pa je ostala srednja polovica stene. A že naslednjo pomlad sta našla prehod Kemperle in Benkovič. Prvi je o vzponu izjavil naslednje: »Tura je tehnično na višku. Stena ima naklon 70—90° ter je deloma previsna in zelo krušljiva.«

S tem vzponom je bilo zaključeno predvojno plezalsko delovanje v Rzeniku.

Do leta 1950 je vladalo v steni zatišje. Šele tedaj so se pojavili prvi plezalci v ostenju nad Belo.

Toda, kadar se spet vračajo, po novih uspehih pijani od zmagoslavja mimo te stene nazaj v dolino, se namah strezijo in zresne in prešerni blisk jim v hipu izgine iz oči.

Beseda zastane in pogled zdrsne z njenih nečloveških strmin kam drugam.

Čelesnik pa je kljuboval viharjem, nevihtam in ljudem. Še zima si ni mogla podvreči njegove stene. Ko je vse gore naokrog in vse stene zametla s snegom, je stala Čelešnikova gola kakor sredi poletja.

Le dve, tri bele krpe so se kdaj pa kdaj, ko se je po večdnevem metežu zjasnilo, zasvetile za dan, dva v njenih mokrih, pre-mraženih robovih.

Šele tri leta pozneje je prišel prvi uspeh. Naveza Modec-Režek je 27. jun. 1933 preplezala severno steno.

»Smer je ena najtežavnejših v Savinjskih Alpah, plezarija v nji je

Ostalo pa ni samo pri ponovitvah klasičnih smeri. Že leto pozneje je bila zarisana nova smer v severozahodni smeri, ki delno rešuje problem Rjavega pasu. Kamniška trojica Štupar, Čebulj in Čebular je v dveh dneh preplezala steno v dotedaj najbolj centralni smeri.

Le osrednji steber in zajeda med severozahodno in severno steno sta se uspešno upirala. Preko vstopnega dela ni prišel nihče.

Več uspeha sta imela naslednje poletje Čebulj in Habjan, ki sta prodrla skoraj dve sto petdeset metrov visoko. Pod veliko streho ju je stena prisilila v desno. Izvedla sta prečenje severne stene.

Tri leta so minila od tedaj.

Tri leta ni odmevala pesem kladiv v rjavih zidovih.

Letos v juliju je bila ponovljena smer kamniške trojice. Robič in Frangeš sta izvedla prvo ponovitev centralne smeri.

Z Ljubom sva počakala še dva meseca. Prišel je drugi september.

Dvojica se je odtrgala v temni noči od kože. Izginila je v gozdu.

Čez trideset ur ni bilo nobenega dvoma več: »Osrednji Rzenikov steber je preplezan!«

Nekam toplo mi je postalo pri zadnjih besedah. Zaprl sem knjigo in jo položil nazaj na polico.

Črv je škrtal v lesu. In zopet je bilo tiho. Molč kot v grobu je razpredel niti po sobi.

Osrednji steber v Rzeniku:

Smer prva plezala 2. in 3. septembra 1956 Ljubo Juvan in Marko Dular.

Dostop: glej smer št. 66.

Opis: Vstop na desni strani pomola v vpadnici zajede, ki razi rzeniško ostenje od vrha do tal. Po položnih, mozaikastih plategh proti levi, do značilne, rdeče votline (k). Na levi strani čez previs (krušljivo) in po nakazani lašti (2k) desno v kratko zajedo. Po njej (kk) na stojišče (3k). Prestop levo do klina, 10 metrov naravnost navzgor (2k) in po razbitih pečeh v spodnji odlom zajede med severno in severozahodno steno. Po položnem žlebiču v dno zajede (trava, možic).

Desno okoli raza in po prvi zajedi navzgor na višjo polico (k, krušljivo). Po polički desno (3k) do strme pokline, ki više izginja v krušljivih formacijah. Do klinov in naravnost navzgor (krušljivo) do varovališča za lusko. Po kaminu na lusko. Proti desni do velike strehe, ki omogoča prečenje v lažji svet. Pod streho tridesetmeterska prečnica levo (kk naporno). Nekaj metrov navzgor, nato dva raztežaja proti desni in po krušljivi zajedi (k) na večjo gredino. Preko in po zajedi k velikemu macesnu. Bivak (možic s podpisi).

Po polici levo v kamn. Po njem do votline. Še raztežaj po močno prevesni zajedi na majhno stojišče (kk). Po lašti desno, do travnate gredine, ki drži na zahodno stran stebra. Do travnate votline (možic). V desno zajedo in po njej (kk), dokler leva zajeda ne postane položnejša. Prečenje v levo zajedo in po kaminih in desni steni (k) na vrh.

O c e n a: Težavnostna stopnja V, VI. Težave vseskozi enakomerno porazdeljene. Višina stene 600 metrov. Spodnji del stene krušljiv, gornji solidnejši. Območje težav nad V+ je visoko 500 metrov.

V steni našla 18 klinov in 3 vponke od prejšnjih poizkusov. Pustila sva še 40 svojih klinov in 3 vponke. Skupno sva rabila preko 120 klinov.

Plezala sva 29 ur, od teh jih 11 odpade na bedenje v bivaku, 12 na plezanje prvega, 6 na plezanje drugega dne.

Smer je tehnično zahtevnejša od Aschenbrennerjeve smeri v severni steni Travnika. V prostem plezanju jo težko primerjamo zaradi številnih krušljivih mest z drugimi. Je pa nekoliko lažja od Centralnega stebra v Dedcu in težavnih počih v Glavi Planjave.

Sestop: glej smer št. 60.

Če povem, da sem podatke črpal iz Planinskih Vestnikov, Gregorinove knjige Blagoslov gora in ustnih izročil, mislim, da sem o novi smeri povedal več kot dovolj.

Prvikrat na Skutinem ledeniku

Drago Meze

Po kratkem pomišljanju sem se vendarle odločil, da grem. Dušan me je vabil, da bi šel z njim merit Skutin ledenik. Nisem še bil na njem in če hočem biti odkrit, tudi vedel nisem, kje pravzaprav leži. Od Dušana, ki pove raje tri besede premalo kot eno preveč, sem bore malo zvedel, sam pa nisem silil z vprašanji. Saj bom kmalu sam videl. Zato tudi nisem preveč okleval. Pa tudi radovednost me je gnala in želja po neznanem. Vreme ni bilo ravno najboljše, še manj čas, saj se je bližal november, ki je za vandranje po visokih gorah vse prej kot primeren, še posebej, ker leži ledenik na severni strani Kamniških Alp.

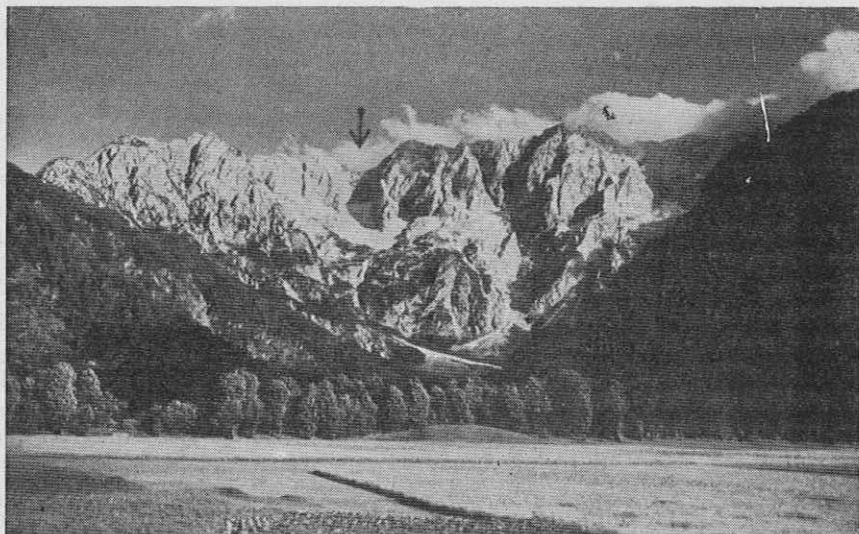
29. novembra leta 1948 sva se s popoldanskim vlakom že peljala proti Kranju. Tam sva presedla na avtobus, ki pelje proti Jezerskemu, in okrog šeste ure zvečer sva že zaželela dober večer Šenkovim, kamor naju je napotila in seveda priporočila njihova sorodnica — najina kolegica z univerze. Skromno sva zaprosila za prenočišče na skednju, dobra gospodinja pa nama je ponudila udobni postelji in povrhu še »souple« šteditnika, kjer sva si pripravila majhno večerjo.

Že davno bi zaspal, če ne bi Dušan kar naprej nekaj pripravljaj. Meril in ogledoval je vrvi, ugotavljal, če je minij res dober, pregledoval višinomer, naktikal dereze na čevlje in še in še, vse to pa skoraj brez besed. To skrivnostno delo sem v spoštljivi razdalji samo opazoval in mislil na to, kaj neki me vse čaka prihodnji dan. Končno je slepeča luč v sobi ugasnila in na oči se je prikradel rahel spanec.

Pošteno hladno je bilo zjutraj, ko sva še pred sončnim vzhodom urnih korakov merila pot skozi vas in naprej proti Ravenski Kočni.¹ Slana je pobelila tla na debelo. Upala sva, da nama bo vreme naklonjeno. Čudovito lepa je pot po romantični dolini Zg. Jezerske Kočne. Krog in krog gozd, skozi razredčene krošnje smrek pa se odpira pogled na sive skalne velikane. In teh ni malo, saj se vlečejo nepretrgano od Kočen na zahodu, preko Dolgega hrbta, Skute, Kranjske Rinke in Križa na vzhodu, vsi blizu in preko 2500 m visoko. Tudi Babe, ki zapirajo pogled z doline na jugovzhodno stran, segajo še vedno okrog 2100 m visoko. Posebno lepo je gledati te velikane, ko sonce vzhaja, ali zvečer, ko zahaja. Nama je bilo to dano. Škrlat vzhajajočega sonca je zajel najvišje vrhove, kasneje še ostale in se po njih plazil proti dolini. Z njim je pripotoval v dolino tudi dan. Obstala sva in brez besed občudovala to, kar je nam le redko videti.

Iz polmraka so se visoko v stenah prikazale tudi številne bele lise snežišč. Ena med njimi, visoko v steni Skute, ki se iz doline dobro vidi, naj bi bil ledenik. Moram priznati, da me je ta prvi pogled nanj razočaral. Pričakoval sem več, če ne drugega vsaj to, da je obsežnejši in da je drugačen od ostalih bližnjih snežišč. Toda od teh se ni v ničemer razlikoval. Tudi o zeleni barvi, ki je tipična za ledenike — od tod ljudsko ime zanje »zeleni sneg« — ni bilo

¹ Ravenska Kočna je knjižno ime za dolino, ki se vleče iz Zgornjega Jezerskega proti jugu mimo kmetije Ancel do gorskega podnožja. Pridevniška raba se naslanja na naselje Ravno v začetku doline, kočna pa je med ljudstvom pojem tod za široko gorsko dolino. Podobno je tudi s sosednjo Makekovo Kočno, poimenovano po kmetu Makeku, ki ima dom in posest v nji, ki pa je prav tako le knjižno ime. Ljudje imenujejo zgornjo dolino — Zgornja Jezerska Kočna, spodnjo pa — Spodnja Jezerska Kočna. Mimogrede bodi omenjeno, da tudi ime Jezersko ni ljudsko ime. Starejši ljudje pravijo kar Jezero. Tudi Dušanova mama, domačinka iz Kokre, pravi, »da gre na Jezero«.

Kliše last SAZU

Ledenik, katerega lego kaže puščica, zapolnjuje dno izrazite skalne krnice. Prekrit je s snegom, enako tudi nadaljevanje krnice v smeri proti Ledinam

sledu. In tak se ledenik običajno kaže očem, ki ga gledajo le iz doline. Zato ni nič čudno, da so malo nejeverno odkimavali domačini na Jezerskem, če si jih pobaral o ledeniku, ki naj bi bil nad Ledinami² pod Skuto. Tudi jaz ne bi verjel, če ne bi o njem že nekaj bral in tudi slišal od Dušana, ki je že njegov dober znanec, saj ga je sam od blizu tipal že večkrat leta 1946. Vedel pa je zanj že davno prej. Že dolgo si ga je želel še pobljže spoznati in danes se mu bo ta želja morda le izpolnila.

Prispela sva do Ancelna — samotne kmetije v dolini, ki leži v dolinskem dnu, v višini 970 m. V zgornjem in srednjem delu doline je to edina kmetija, zato k pridevku »samotna« tu res nimamo kaj pripomniti; še nekaj samotnih kmetij je šele v spodnjem koncu doline.

S kratkim postankom v obmejni stažnici sva nadaljevala pot po dolini navzgor. Ta je nekaj časa še položna, a čim bliže sva koncu doline, tem bolj strma postaja. Tudi gozd se pričinja redčiti in čedalje bolj je pritlikav; v višini okrog 1100 m prehaja že v pravo pritlikavo gorsko rastje. Skozenj sva se precej časa prebijala, preden sva prispela na veliko melišče, ki se vleče izpod Bab.

V zgornjem koncu doline se križata dve poti: prva, na desno, drži na obsežno snežišče pod Žrelom, kjer preide nekje v sredi na pot, ki drži iz Češke kočice preko Žrela na Savinjsko sedlo, druga pa zavije na levo proti Babam, gre nekaj časa ob njihovem vznožju in nato strmo navzgor po izraziti dolinski stopnji, ki zaključuje na jugovzhodni strani dolino Zg. Jezerske Kočne, in se po nji vijuga do višine 1650 m, kjer se, ob prehodu na Ledine, prične položneje vzpenjati. Tu se tudi stika s potjo Češka kočica — Vrh Mrzlega dola. Ubrala sva to drugo pot, koder sva morala kar krepko gristi kolena. Bila je precej zapuščena in skoraj brez markacij, kar pa Dušana, ki jo je dobro poznal, ni motilo.

² To rušnato področje niti na kartah niti v literaturi ne imenujejo enotno. Eni mu pravijo Ledine, drugi spet Vadine pa tudi Vodine. Od domačinov se sliši najčešče Vadine. Končno besedo bodo imeli raziskovalci, ki stikajo za izvori krajevnih imen.

Pri podrti pastirski bajti na Ledinah, v višini 1690 m, je naravnal Dušan višinomer. Če bo vreme ugodno in zračni pritisk kolikor toliko stalen, bova lahko dobila precej natančne višinske izmere na ledeniku.

Z Ledin je lep pregled čez velik del Zg. Jezerske Kočne, ki je globoko zarezana med višji svet kakor tudi čez Jezersko kotlino in njeno obrobje. Dolina je razmeroma široka vse do Ancelrove kmetije, kjer se v smeri proti Jezerskemu v dolžini kakih 600 m zoži, v spodnjem delu, pri prehodu na Zgornje Jezersko, pa se ponovno močno razširi. V dnu je na debelo prekrita s prodom in gruščem, ki se naleti vanjo z višjega skalnega obrobja; še več pa je tega kot ostanek iz ledene dobe, ko je po dolini polzel ledenik proti Jezerski kotlini, kjer se je združil z onim iz sosednje Sp. Jezerske Kočne in segal od tod še naprej po dolini preko Spodnjega Jezerskega in dalje do Podloga. Ledeniki, ki so drseli tod čez, so imeli svoje izhodišče visoko v gorah, zlasti na bolj položnem svetu, kjer so se lahko kopičili v večjih množinah in od tam polzeli v nižje doline in kotline. Nabirali so se zlasti na Ledinah in v široki krnici nad njimi, kakor tudi na Zgornjih Ravnah in na Spodnjih, kjer je danes postavljena Češka koča. Ob taljenju so ledeniki puščali za seboj velike množine materiala, ki so ga nosili na, v in pod seboj in z njim zasipali doline in kotline. Tako so na debelo zasuli tudi Zg. Jezersko Kočno, kakor tudi Jezersko kotlino in Sp. Jezersko Kočno. Strokovnjaki, med njimi zlasti Luzerna in naš Seidl, so ugotovili celo morenske nasipe v Jezerski kotlini, ki jih je pustil za seboj ledenik ob zadnjem umiku. Po diluvialni dobi se je zasipanje tod nadaljevalo, saj to dobro vidimo na vsakem koraku v Zg. Jezerski Kočni, zlasti v njenem zgornjem delu, kjer se v dolino spuščajo velika melišča, predvsem na vzhodni strani izpod Bab.

Z Golega vrha (1788 m) priteka v dolino Zg. Jezerske Kočne hudourniški potok. Ob prestopu, nasuto dolinsko dno izgine v nasutini, le v spomladanskem času in ob večjem deževju nadaljuje pot po dolini navzdol in tvori tako enega od izvirnih krakov Jezernice, ki teče po Jezerski kotlini in se izteka v Kokro pri Podlogu. V sušni dobi je struga brez vode do Ancelna, kjer se ponovno prikaže voda izpod nasutine, a kmalu spet izgine vanjo, dokler dokončno ne privre na dan ob koncu spodnjega ozkega dela doline, od tod pa teče naprej v Jezernico. Ob visoki vodi prenaša s seboj veliko drobirja, s katerim zasipa Jezersko kotlino, ali pa ga odnaša naprej v Kokro. Dolina sprejema vodo iz vsega visokega obrobja, tako tudi izpod snežišč in ledenika, od koder pa priteka vanjo podzemno in to skozi meliščni drobir pa tudi skozi prevotljeno apneno notranjost, saj je velik del obrobja iz prepustnih kamenin.

Po bolj položnih ruševnatih Ledinah sva nadaljevala pot proti ledeniku, ki ni bil več daleč. Po naporni poti, ki sva jo morala prehoditi preko strme dolinske stopnje, sva se v tem delu poti kar oddahnila. Toda žal — bila je prav kratka, saj sva se kmalu znašla na spodnjem robu obsežne krnice, v katere zgornjem najvišjem koncu leži ledenik. Ločila sva se od markirane poti, ki drži naprej proti Mrzlemu dolu in prečka krnico v spodnjem delu, in jo ubrala po svojo po krnici navzgor — proti ledeniku.

V veliki meri je krnica ledeniškega nastanka in je podobna številnim drugim ledeniškim krnicam v naših Alpah. (Taka je tudi na bližnjih Zgornjih Ravnah.) Spodnje dno leži nekako v višini 1740 m, zgornje pa preko 400 m više. Na debelo je nasuta z gruščem, ki se nabira v nji z visokega gorskega obrobja na jugu, ki ga tvorijo vršaci med Skuto (2532 m) na zahodu in Križem (2429 m) na vzhodu. Del nasutine v krnici je tudi ledeniškega postanka in to iz dobe, ko se je ledenik iz te umikal čedalje više v zavetje strmih skalnih

sten. Danes je ledenik le v dnu skrajne zgornje skalne krnice, ki leži zajedena med Skuto in Kranjsko Rinko. Toda tudi od tod se je v toplejših sunkih poledene dobe umikal, pa se v zanj ugodnih klimatskih razmerah spet pojavil. Danes se ohranja v nji le zaradi proti soncu zavarovane lege, saj ga s treh strani obdajajo strme, okrog 300 m visoke skalne stene: na zahodu severni Skutin steber na vzhodu strmo severno pobočje Kranjske Rinke, na jugu pa ozek, a visok greben med obema, s poznanim onjem. Od tod je nesrečno zdrsnil leta 1913 dijak Petrič, ki je padel na ledenik in se po njem valil do velike razpoke v njem, v kateri je obležal mrtev in so ga našli tam šele po daljšem iskanju (glej poročilo o tem v P. V. 1913, str. 170—175).

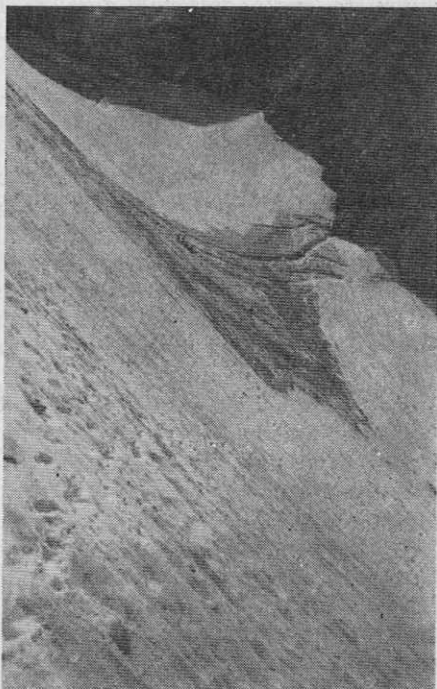

Foto J. Kunaver

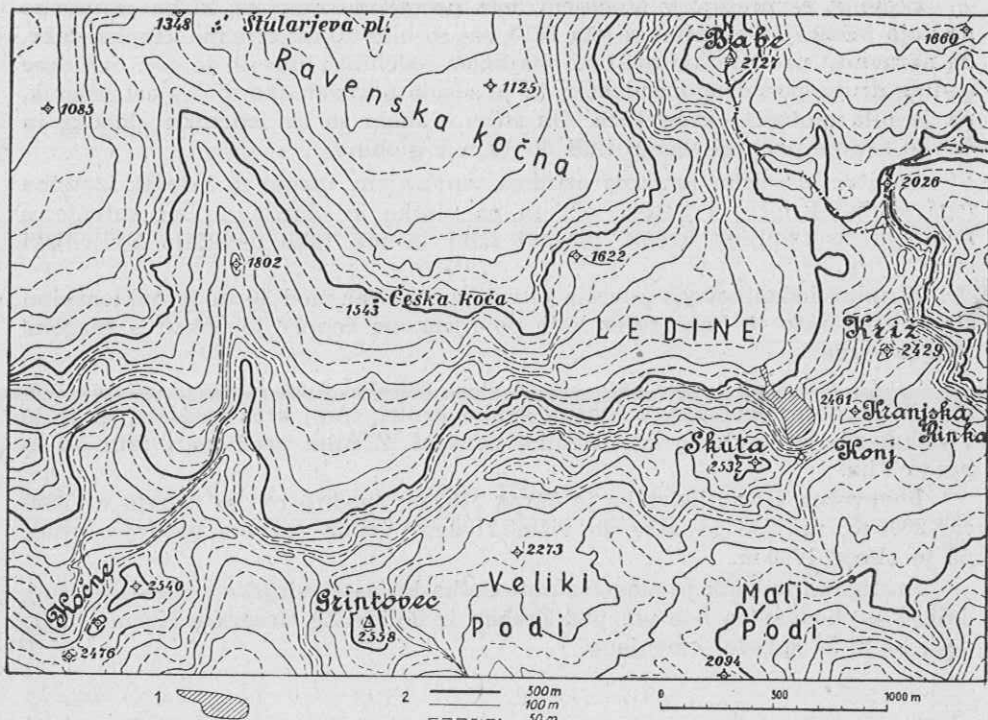
Razpoke na ledeniku v juliju l. 1913; v glavni, ki se je vlekla povprek čez ledenik, so našli ponesrečenega Petriča. Danes je ledenik še preprežen z razpokami a so te mnogo manjše
Kliše last SAZU

Od ledenika navzdol se vleče v nasutino zarezana globoka hudourniška grapa, po kateri se odteka voda iz ledenika. Večkrat je tudi čez vse poletje ali le za krajšo dobo zapolnjena s snegom. Tako je bilo tudi na dan najinega obiska, kar nama je prišlo kar prav, saj sva se laže prebijala navzgor po snegu, kot če bi morala tolči po zoprnem melišču. In res sva do ledenika kar kmalu prišla. Toda na prvi pogleda ni bilo o delu nikakega sledu. Čez in čez je bil na debelo prekrit s snegom. Če bi poznal muhavost ledenika, ki je močno odvisen od vremena v letu, že prej, me to ne bi iznenadilo, tako sem pa bil, moram praznati, razočaran. Nič kaj takega pa nisem opazil na Dušanu, saj je on gotovo s tem računal že naprej. V letu 1947-48 je bilo poletje zelo hladno in deževno. Sneg, ki je padel pozimi, pa čeprav ga je bilo tistega leta malo, je slabo koptel, nekaj pa ga je še poleti padlo v visokih gorah. Zato ni bilo nič čudnega, da se ga je v tej zatišni legi še toliko ohranilo in da je segal po hudourniškem žlebu še daleč navzdol.

Ker sva bila na tesnem s časom, sva se kar takoj lotila dela. Tudi vreme ni obetalo nič kaj dobrega, saj so bili vrhovi že oviti z meglo. Navezala sva dereze, pripravila vse potrebno za delo na ledeniku in začela meriti spodnji domnevni ledenikov rob, kar je bilo pa kaj zamudno delo. Laže je šlo na vzhodnem robu pod Kranjsko Rinko. Merila sva z vrvjo ledenikov obseg, vizirala smeri roba s kompasom, merila naklonski kot ledenikove površine in zaznamovala merilne točke na skalnem robu ledenika. Dokler je bilo vreme vsaj še za silo, sva zadovoljivo napredovala, toda čim bolj sva se bližala zgornjemu robu ledenika, tem bolj se je vreme slabšalo. Megla se je grozeče bližala, še bolj pa naju je vznemirjalo krušenje kamenja z ostenja, ki je preteče bobnelo. Večkrat se je utrgal kar cel kamenj plaz in se usul na ledenik. Že se je sem in tja zaril v sneg na ledeniku kamen prav blizu naju. Brez besed, kot dva

avtomata, sva nadaljevala z delom. Neprimerni čas, ki sva ga izbrala za pot na ledenik, se nama je maščeval. Zmrzal je konec oktobra v visokih gorah že močna. Zjutraj, ko sva odhajala, je bila tudi v dolini zelo izrazita, saj je slana tod krepko gospodarila. Kasneje pa se je vreme obrnilo — vdrl je jug, ki se je pojavil najprej v višinah, zajel kmalu vrhove gora in prodiral čedalje niže. Ko sva okrog devete ure prispela na ledenik, je bila megla že na vrhovih, opoldne pa je bil že ves zgornji rob prekrit z njo. Nenadna odjuga je še pospešila mehanično razpadanje skalovja, ki je v tem času že običajen pojav, zato se je začelo pravo bombardiranje grušča na ledenik. To in pa gosta megla, ki naju je zajela, ko sva prodrla do zgornjega ledenikovega roba, ni kazalo na nič kaj dobrega. Zaradi megle sva kompas komaj še lahko uporabljala in to le na kratke razdalje. Padanje kamenja na ledenik pa je postajalo vse pogostejše. Stiskala sva se k steni, ki nama je vzbujala, čeprav mokra in hladna, vsaj relativni občutek varnosti. Prostorninsko orientacijo sem izgubil in še sreča, da sem imel v roki kompas. Še ena smola po vrhu — Dušanu je padel čopič, s katerim je vnašal merilne točke na skalno obrobje ledenika, v globoko robno poč. Da bi ga skušala rešiti, ni bilo niti misliti, saj je bila poč globoka blizu deset metrov. Toda Dušan ni obupal. Namesto čopiča so mu služili prsti. — Bobnenje s sten se je še stopnjevalo, z njim pa negotovost v naju. Bil sem pošteno preplašen, o čemer pa takrat seveda nisem niti črhnil. Tudi Dušan je molčal. Govorila sta pogleda, šele kasneje, mnogo kasneje tudi besede. Toda vseeno sva se odločila, da se ne umakneva, pa čeprav je bil najtežji in najnevarnejši del ledenika še pred nama. Torej naprej! Previdno, korak za korakom, sva prodirala. Velikokrat sva se brez moči, neogljenja, stiskala k steni, od katere sva pričakovala pomoči. In — dala nama jo je. Nemalekrat je švignil kamen ob nama in se zaril v sneg ali zdrčal po njem navzdol. Čas se je počasi pomikal, midva pa trmasto naprej in sva še vedno merila, zapisovala in zaznamovala točke na steno. Bila sva že na strmem zahodnem robu ledenika, ki ima ponekod tudi preko 45 naklonskih stopinj — in še malo, pa sva se pošteno oddahnila na spodnjem koncu. Sreča naju ni zapustila. Tu je bila tudi že megla toliko redka, da sva vsaj malo videla naokrog. Živčna napetost je prešla, sledil pa ji je volčji glad. Odprla sva nahrbtnika in z užitkom praznila. Niti toliko časa si nisva dala, da bi snela dereze. Toda ni nama bilo dano, da bi v miru použila zasluženo jedačo. Strahovito je zabobnel visoko zgoraj v steni kameni plaz in jek padajočega kamenja je kakor bombna eksplozija zajel krnico. Na vrat na nos sva se pognala s skalne čeri, na kateri sva sedela, in skušala poiskati zavetja za njo. Ko sem se poganjal po grušču z derezami na nogah, sem klecnil in huda bolečina v nogi me je vrgla ob tla. Zvil sem si nogo. Večji skalni bloki so se privarili mimo naju z zgornjega dela ledenika. Upal sem, da bom pot do Jezerskega lahko prehodil sam, Dušan pa se je že ponujal za nosača. Prav nič nisva smela odlašati. Dan se je sumljivo nagibal h kraju, midva pa sva morala biti ob sončnem zahodu že pri obmejni stražnici v dolini.

V začetku sem hodil težko, kasneje pa sem se privadil. Dušan me je s strani zaskrbljeno pogledoval. Odločila sva se za povratek skozi Žrelo zaradi hitrejšega izstopa. Kljub vsemu je pot skozi Žrelo in po snežišču navzdol do karavle minila in že sva v mraku stopala po mehki trati Zgornje Jezerske Kočne in v trdi temi prispela na Jezersko. Na srečo se je pred Kasino pripravljala kamion k odhodu v Kranj; šofer naju je bil pripravljen sprejeti. Na odprtem kamionu sva se do Kranja kar dobro »prezračila«. Na postajo sva prispela malo pred odhodom zadnjega vlaka proti Ljubljani. Padle so prve

Lega Skutinega ledenika v pokrajini. 1 — ledenik

Kliše last SAZU

kaplje. Od ljubljanske postaje do doma je bila pot vsega dneva najtežavnejša. Doma sem se pa pošteno namučil, preden mi je uspelo, da sem sezul čevljev z zatečene noge.

Táko je bilo moje prvo srečanje z ledenikom. Še enkrat sem ga obiskal; bilo je dve leti kasneje. Lepo me je sprejel, kot da bi mu bilo žal, ker mi je prvokrat pripravil tak sprejem. Kasneje me ni več videl, čeprav je moja vroča želja, da bi se še srečala.

Ob zaključku še nekaj splošnih podatkov o ledeniku, ki ga redno opazujejo člani in sodelavci Inštituta za geografijo Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ki opazovanje tudi vzdržuje. Da se mu posveča taka pozornost, je vzrok predvsem v tem, ker je najbolj na vzhodu ležeč ledenik v Alpah in pa zato, ker je med najnižje ležečimi alpskimi krničnimi ledeniki. Njegov obseg in zlasti debelina je zelo nestanovitna. Odvisna je od vremenskih razmer v letu, zlasti od množine snega v hladni polovici leta in poletne topline zraka, delno pa tudi od množine moče v poletju. Najdebelejši in tudi najobsežnejši je bil leta 1951, ne mnogo manjši leta 1948, vsa druga leta pa se je snežna odeja in delno tudi ledena površina, zlasti na spodnjem delu, močno stanjšala. Veliko kolebanje Skutinega ledenika v zadnjih letih pa ni nič posebnega, saj je znano, da vsi ledeniki v Alpah, kakor tudi v drugih velegorjih, krepko nazadujejo. Ritmika kolebanja na njem pa se dobro ujema z ostalimi ledeniki, med drugim tudi najbližjim — Triglavskim ledenikom, na katerem prav tako vrši opazovanja zgoraj omenjeni inštitut.

Ledenik preprezajo v srednjem delu precejšnje razpoke, ki pa se vseeno ne dajo primerjati z onimi iz leta 1913, saj so bile takrat izredno krepke, tako, da naravnost presenečajo pri tako majhnem ledeniku; bilo jih je več, nanizane so bile druga pod drugo; največja, ki je segala povprek skoraj čez cel ledenik, pa je bila globoka okrog 10 m. Ob stiku s skalo so ob ledeniku globoke in široke krajne poči, ki segajo tudi do 10 m v globino.

Pred še hitrejšim umikom oziroma tanjšanjem varuje ta ledenik izvrstna lega skalne krnice, v kateri leži, in pa visoko in obsežno robno ostenje, s katerega se vsipljejo krepki plazovi nanj in mu tako dovajajo življenjski sok.

Strmina ledenikovega površja je velika, in sicer med 30 in 50 naklonskimi stopinjami, zato je brez derez hoja po njem, pa čeprav je pokrit s snegom, zelo nevarna.

Obseg ledenika je majhen, saj se suče velikost med 2,5 in 3 ha; pri tem je mišljen obseg ledenika v zgornji skalni krnici, torej brez snežišča, ki se je v nekaterih letih vleklo od ledenika navzdol. Z njim vred meri tudi do in preko 6 ha.

Povprečna višina ledenika je okrog 2100 m; spodnji rob se nahaja v višini ca. 2000 m, najvišje pa seže do višin 2160 m. Višina začetka spodnje krnice pa je okrog 1740 m.

Dostop na ledenik je mogoč s poti Češka koča—Savinjsko sedlo—Okrešelj, dalje s preходом na isto pot pod Žrelom iz doline Zg. Jezerske Kočne, in po poti, ki je že spredaj omenjena.

Istrski razgledi

RUDO GOLJAK

IV. Miljski hribi

Nedeljsko jutro je bilo lepo in sončno, morje mirno in čisto kakor ribje oko. V koprskem pristanišču so se zbirali izletniki, ki so hoteli izkoristiti prosti dan za kopanje na svetonikolajski plaži. Vkrcavali so se na malo motorno barko, zasedeno že čez dovoljeno mero, da sva s prijateljem komaj še našla dva skromna prostorčka. Motor je že brnel in kmalu je pričel delovati tudi vijak. Odmaknili smo se od od obale in se pričeli pomikati proti svetilniku ob koncu zunanjšega pomola. Obpluli smo ga in zavili naravnost čez Koprski zaliv. Koper sam se je počasi umikal v ozadje in se spreminjal v silhueto na ospredju Planjave in drugih zalednih hribov. Na zahod se je širilo odprto morje, na vzhod se je pa rezala v celino Štanjonska draga s komaj do dva metra globokim morjem, ki se bo po izdelanih načrtih spremenilo v novo kopnino. Čeznjo bo tekla od Kopra do Ankarana nova obalna cesta, od Bertokov sem pa bodoča železnica. Tu nekje naj bi nastalo tudi novo, globlje pristanišče, ki bi vsaj malo razbremenilo reško, ki naraščajočega prometa že zdaj ne zmore več. Naj bi, pravim, zakaj v resnici je to v sedanjem položaju le lepa muška prihodnosti.

Motorna barka reže gladino in pušča za seboj dve peneči se belogrivi brazdi. Tik pod gladino plavajo skupine morskih klobukov. Podobni so velikim, premikajočim se gobam. Kam so namenjeni? Kdo ve. Kakor tudi nihče ne ve, od kod so se pripodili in kam bodo dalje krenili delfini, ki skačejo nad gladino tam daleč pred Izolo. Ob ustju globoko v Štanjonsko drago zajedajoče se

Rižane se pasejo po plitvinah jate galebov. Nekaj jih leta tudi nad bližino naše barke. Kličejo se s svojimi značilnimi kriki in sprašujejo:

Griv-grit! Griv-grit!
Si rib že sit?
Greš še lovit?

Medtem se nam naglo približuje južna obala Miljskega polotoka, in bolj ko se približuje, lepša postaja. Poleg Portoroža je to najlepši kos našega slovenskega obmorskega sveta. Strmejšo portoroško obalo prekaša po svoji mehki položnosti, ki se le složno dviga v strmine Miljskih hribov. Ko gledam ta svet, se le stežka zamislim v resnico, da je res naš, slovenski. Da je pa fašizem vladal tu le še dobri dve desetletji, bi se bila nad tisoč let ohranjena slovenska govornica popolnoma utopila v italijanščini. Narodna zavest je tu naglo umirala in je ponekod tudi umrla. Po hišah med cipresami, oljkami, lovorji, smokvami in trtami, pisano poslikanimi in s korci kritimi, je postajala okretna italijanščina glasnejša od zapostavljenega domačega narečja, ki ga šola ni več plemenitila.

Tik nad obalo pred nami rastejo kvišku lepo obnovljena poslopja zdravilišča za kostno tuberkulozo v Valdoltri. Prvo glavno poslopje so zgradili že Avstrijci, drugo Italijani. Z njim je nastalo na slovenskih tleh novo italijansko krajevno ime, ki ga po zakonu vztrajnosti še vedno pietetno ohranjujemo. Ob zdraviliškem pomolu se tudi najprej ustavimo. Izkrca se le malo ljudi. Večinnoma le tisti, ki gredo na obisk k bolnikom. Njim se pridruživa tudi midva s prijateljem. Ostali nadaljujejo vožnjo do kopališča v Sv. Nikolaju in do Ankarana.

Mimo zdravilišča prideva na obalno cesto, ki drži iz Kopra ob Štanjonski dragi in vzdolž obale do Debelega rtiča, ob zalivu Sv. Jerneja in skozi Lazaret v Milje ter v Trst. Naokrog je nekaj osamljenih kmetij. Cesta se polagoma dviga, obala pod njo pa pričinja strmo padati. Že po nekaj minutah sva pri »Gradisovem« letovišču. Sezidali so ga na lepem mestu iz več stavb, od katerih je vsaka dobila ime po enem izmed objektov, ki jih je podjetje do takrat zgradilo. Od kolonije z mladimi nasadi drevja, grmovja in cvetlic drži okoli 90 strmih stopnic do lastnega kopališča na peščini pod bregom.

Midva greva mimo proti Debelemu rtiču. Svet postaja položnejši in širši in se spremeni v rahlo vzvalovano planoto, vso porastlo z drevjem, grmovjem in travo ter prepredeno z njivami in vinogradi. Če bi hotela na konec rtiča, bi morala kreniti s ceste in zaviti po vozni poti na levo, česar pa ne storiva. Hojo nadaljujeva po cesti do tam, kjer se prične planota spuščati proti zalivu Sv. Jerneja. Ker naju zadrži napis »Državna meja«, se ustaviva in gledava z vrha travnika čez niže rastoče drevje v zaliv. Do razdelitve Svobodnega tržaškega ozemlja je pripadal ves con A, sedaj je več ko do polovice naš, pa zaradi meje prav tako neuporabljiv za nas kot za Tržačane. Če ga ne bi rezala ta nesrečna in nenaravna meja, bi mogli urediti v njem krasno letovišče in kopališče. Tržaški »Il Piccolo« je nedavno trdil, da se je hodilo prej kopat tja vsako nedeljo do 3000 Tržačanov.

Nerada se posloviva od razgleda na lepi zaliv, za katerim se prično dvigati rebri Miljskih hribov. Obrneva se na desno po vozni poti med njivami in vinogradi in kreneva navkreber. Povsod mehak, lapornat in ilovnat svet s toplim južnim nadihom v obrisih in vegetaciji, ki nama onemogoča razgled. Odpirati se prične spet, ko doseževa po stezah gmajne na Prečnem hribu, katerega so Italijani prekrstili v Oltro (oltra = preko). Gmajne so porastle s

travo, rumeno cvetočo žukljo, divjo bržilko in drugim rastlinstvom, pomešanim z grmiči ruja in brinja. Za nama na zahodu leži od sonca obsijano morje. Na desni se vleče od Kopra in Izole do Pirana naša obala kot strma, le z Izolsko kotlino presekana stena. Za njo se vrste nešteti griči in hribi, ki se samo južno in vzhodno od Kopra odmikajo obali, da dajo prostora Koprskemu in Rižanskemu polju, se pa še dalje na vzhodu dvignejo do kraške planote in za njo v Slavnikovo pogorje.

Razgled proti severu zakriva Vrh sv. Mihela s 191 metri absolutne višine in čezenj potekajočo novo mejo. Tja torej ne moreva, zato jo mahneva dalje po grebenu proti vzhodu. Na skrajnem ozadju opazujeva potek roba Krasa od Socerba nad Dolino, Ricmanji in Trstom tja do Opčin in dalje proti Devinu. Skozi vdorino nad Miljami se nama pričenjajo prikazovati deli Žavelj, Škednja in tržaškega sv. Jakoba. Višina najine poti se neprenehoma spreminja, pod nama na pobočjih pa ostajajo vasice in zaselki, katerih je veliko, saj je gostota poseljenosti v obmorski Slovenski Istri dvainpolkrat večja od slovenskega povprečja. Prebivalstvo teh krajev je bilo pred spremembo meje skoraj brez izjeme pol kmečko in pol delavsko. Ni bilo hiše, iz katere ne bi hodil kdo delat v ladjedelnico v Milje ali pa v industrijo v Škednju. To je bil tudi eden izmed glavnih vzrokov za veliko odselitev. Izpraznjene hiše se počasi polnijo z novim prebivalstvom, del zemlje je pa še vedno zanemarjen.

Na razpotju pri Sv. Bridi pred Hrvatini se odločiva za ovinek. Spuščava se po cesti navzdol do bližine Milj, ki leže pod nama. Nova meja jim je odrezala celo nekaj bolj oddaljenih in više ležečih hiš in jih pridelila nam. Dobrih 100 m pod desko »Državna meja« vihra sredi drevja na visokem drogu naša državna zastava. Tam je blok. Ko se nagledava te čudne meje in Škedenjskega zaliva onstran Milj, se pričneva po krožni poti spet vzpenjati navkreber proti Hrvatinom in nato proti bližnjim Božičem. Z vsakim korakom in višinskim metrom se nama bolj odpira pogled na južni del Trsta. Kakor v panoptikumu se odvija tam spodaj podoba Trsta in njegove proti Istri nagibajoče se okolice. Iz dimnikov škedenjskih livarn se kade oblaki gostega dima. V industrijskem pristanišču je zasidrana ena sama večja ladja. V soncu se jarko blešče velikanski kotli rafinerije nafte. Zdi se mi, da bi mogel z roko seči tja, pa je vendar vse tako — daleč za nas. Še vse bliže je popolnoma slovenska vas Sv. Barbara na griču nad potokom, ki predstavlja državno mejo. Naša karavla je v prvi hiši tik vasi, ki je na drugi strani.

Razgled na Trst je najlepši in najširši od bližine združne gostilne v Božičih, ležečih vzhodno od Hrvatinov. Nova stavba z veliko dvorano za plese in druge prireditve stoji skoraj na grebenu med obema krajema. Tudi okna gostilniške sobe gledajo v Trst. K enemu od njih sedeva s prijateljem in naročiva pri brhki natakarcici pol litra refoška. Ko nama ga prinese, jo vprašava, zakaj ni odšla tudi ona tja čez.

»Tu sem doma,« pravi. »Zakaj bi hodila? Starši imajo hišo in vinograd, jaz pa tu službo. Samo brat je odšel.«

»Zaposlen je v Miljah. Bal se je, da bo meja zaprta in tu ne bo kruha. Premamila ga je vidalijevska propaganda. Tako je bilo tudi z drugimi. Saj se že večini toži po teh hribih, pa jih je sram, da bi se vrnil,« pripoveduje dekle.

»Kako pa je zdaj tu?« jo vprašam. »Je veliko praznih hiš?«

»Ne več,« pravi. »Stalno prihajajo novi ljudje. V mnogih hišah so se nastanili tudi delavci in nameščenci iz Kopra. Vozijo se na delo in z dela z avtobusom. Tovarna motornih koles »Tomos« prevažja svoje ljudi tudi z lastnimi vozili.«

»Daleč je,« pripomnim.

»Nič dalj kakor v Trst,« pojasnjuje. »Ljudje so zadovoljni, da imajo dom.«

»Res je,« doda prijatelj. »V Kopru je stanovanjska stiska hujša kakor v katerem koli drugem mestu v Sloveniji ali Jugoslaviji.«

Posloviva se od natakarice in Božičev ter kreneva v Hrvatine, največjo vas na Miljskih hribih. V četrto ure sva tam. Hiše ob vrhu sedla nama zakrijejo razgled na Trst, Škedenj in Milje. Brž onkraj vasi pa že spet zagledava pod seboj Štanjonsko drago, Koprski zaliv in vso našo obalo do Pirana. Mogla bi jo od tu mahitati po cesti proti Ankaranu, pa tega ne storiva. Sklenila sva oditi k Sv. Nikolaju. Poti ne izbirava in jo ureževa kar na slepo povprek po stezi, ki teče skozi nizek hrastov gozdček in naju kmalu pripelje na golo gmajno. Tu nama sploh ni več treba iskati steze. Samo sonce pripeka v reber z vso opoldansko neusmiljenostjo. Nič drugega si več ne želiva, kakor da bi čimprej prišla do kopališča.

Gmajna se počasi izgubi v travnikih, vinogradih, njivah in med drevjem. Pričenjajo se dvigati iznad pobočnega zelenja prve razstresene kmečke hiše, še niže doli pa tudi vile. Tu hoja naravnost vprek ni več mogoča. Morava se loviti za stezicami in potmi, se spuščati v hudourniške jarke in spet dvigati na nasprotno brežino. Le na gričku nad Ankaranom obstaneva v senci starega hrasta. Sredi krasnega južnega parka leži zdravilišče za tuberkulozne bolnike. Ime selišča je prastaro, še predrimljansko. Potem še nekaj ovinkov po vozni poti mimo razstresenih hiš, in že sva spet na obalni cesti. Kolikor nama sonce dopušča, jo naglo ubirava dalje in zavijeva do gostišča in letovišča »Turist« pri Sv. Nikolaju. Na nizki položni terasi v ozadju stoji samostan, ki je dal kraju ime. Samostanskih bratov tam že davno ni več, še pa se dviga kvišku nizki cerkveni stolp in na vrtu rastejo japonski iglavci, kakršne poznate gotovo iz slik na vazah. Če bi jih filmali, ne bi nihče verjel, da stoje na slovenskih tleh.

Restavracija z veliko teraso pod mediteranskimi topolami, ki tečejo nato še na levo in na desno v dolgem drevoredu vzdolž obale skoraj do konca ravnine, je polna gostov, turistov in izletnikov. Naval je tak, da je treba počakati, da pridemo na vrsto in si utešimo lakoto in žejo. Desno od restavracije stoji med obalo in drevoredom dolga vrsta lesenih kopaliških kabin. Na nasprotni strani stoje za paviljoni vrste večjih in manjših weekend hišic. Na zahodnem koncu je veliko šotorišče, posamezni šotori so pa razmešeni cel kilometer, mrgoli kopalcev. Morje se od obale navznoter le počasi pogloblja.

Sv. Nikolaj, ali kakor se zdaj neposrečeno imenuje, Turist pri Ankaranu, je letovišče na ravnini pod Miljskimi hribi. Obala od Ankarana do konca Debelega rtiča, dolga nad 6 kilometrov, se bo po perspektivnem turističnem načrtu razvila v prihodnosti v največje slovensko obmorsko letovišče in kopališče, sposobno sprejeti več tisoč ljudi. Prostor je tudi zares čudovito prikladen in lep, da lepšega skoraj ni ob vsej jugoslovanski jadranski obali. Nekoč je bil Sv. Nikolaj posebno priljubljena izletniška točka Tržačanov. Ob nedeljah jih je prihajalo z barkami sem na tisoče.

Po težko priborjenem kosilu sva zamenjala s prijateljem hribe z morjem. Kopala sva se in sončila ter se zvečer vrnila z barko v Koper. Morje je obsevalo večerno sonce, pozibavala ga je pa ohlajujoča sapica. S prijateljem sva bila srečna, da sva spoznala tako krasen kos svoje slovenske domovine, čeprav jo krvaveče reže nenaravna meja.

Izlet na Bitovnjjo

SLAVKO PERŠIČ

Bilo je v tistih dneh, ko so še gradili sodobni, impozantni sarajevski kolodvor. Prav radi smo hodili pomagat in prispevali tedensko nekoliko ur odmetavanja zemlje, da so potem na razširjenem in zravnanim svetu položili tračnice za normalnotirno progo. Na vlak za Mostar pa smo še morali hoditi vzdolž dolgih poslopij znanega »logorja« na stari kolodvor.

V vročem avgustovskem opoldnevu smo hiteli, kar smo mogli, ali bolje dirkali na stari kolodvor, kjer smo se po dobro preizkušenem načrtu zvrstili vzdolž proge nekoliko proč od množice, ki je že nestrpno čakala na vlak, da jo popelje skozi Hercegovino na oddih v osvežujoče valove morja. Še ko so garnituro vlaka pomikali na kolodvor, se je posrečilo enemu izmed tovarišev — v tem pač strokovnjaku — skočiti na vagon kradoma, ga odkleniti in naglo odpreti okna, skozi katera smo se splazili, kot bi mignil. Na ta način smo si priborili sedeže, kajti sicer bi morali stati dve uri do Bradine. Kdor pa je ostal zaradi našega manevra brez sedeža, ga je pa od Bradine naprej imel in se na njem odpočil.

Sarajevski tovariši, organizatorji izleta na Bitovnjjo, so mi zelo radi pustili sedež ob oknu, da sem se lahko razgledoval. Vozili smo se mimo mnogih tovarn okoli Alipašinega Mosta in Stupa do postaje Ilidža, kjer je znano zdravilišče ob vrelih vroče žveplene vode, katere zdravilno vrednost so kaj dobro poznali že Rimljani. Turki pa, ki so semkaj prišli v srednjem veku, so dokončno utrdili svoje današnje ime kraju. (Ilidža pomeni namreč isto kot toplice, kopališče.) V naslednjem kraju Blažuj so tiste dni začeli graditi današnjo veliko tovarno vezanih plošč. Vedno bolj smo se približevali zahodnim obronkom Bjelašnice — Hranisavi — pod katero smo iznad dolgih valovitih pašnikov ob robu gozdov zagledali prijazni planinski dom na Šavnikih (940 m). Vlak se je sedaj vzpenjal vse bolj počasi in od Tarčina dalje, kjer so v zadnjem desetletju zgradili separacijo in mlin za barit, pa nas je vlak vlekel v dolgih okljukah po obronkih Ivan-planine, od koder se nam je odpiral širok razgled na košato Bjelašnico. Lahko bi izstopili na majhni postaji Raštelica, ki je bila pred vojno izhodišče za izlet na Bitovnjjo. Od tod so hodili čez Ivan-planino pod Lisinjem na Šavnje, kjer je stala planinska kočica. Toda naše vodstvo se je držalo postavljenega načrta.

Že na okljukih od Tarčina dalje so ljudje podajali steklenice onim, ki so stali ob oknu. Ti so izlivali iz njih neužitno sparjevino, ki je bila dobro uro prej še toliko hvaljena hladna sarajevska voda. Sonce je neusmiljeno žgalo v vagon; telesa, zgnetena v tesnih vagonih ozkotirne železnice, so se kuhala v znoju. Ni bilo prepaha, ki bi bil spravil iz vagona neprijeten duh ter osvežil čela. Ob misli na bradinsko hladno in osvežujočo vodo, ki smo se ji bližali in ki ostane v dobrem spominu vsakemu popotniku na tej progi, je vse hlepelo po krepih po požirkih.

Bosanci izredno cenijo hladno pitno vodo, bolj kot pivo ali vino. Večkrat sem imel vtis, kot bi jo častili, kot da je to odsev antičnega kulta studentev, kjer naj bi se v vodi porajala sila in kjer je voda najbolj čista. Studenti so bili pri antičnih narodih ne samo očiščevalci telesne nesnage, ampak predvsem očiščevalci duše in vsega storjenega zla ter so odvrčali od človeka zlobnega duha (t. j. bolezni), da se ni vselil v telo. Kult vode so v tej ali oni obliki prevzele razne vere, med njimi islam, še vedno močno zakoreninjena vera v Bosni. Ta kult se očituje v obrednem umivanju (abdestu) pred vsako izmed petih dnevni molitev mohamedanskega vernika. Sicer je vprašanje, kdaj bi

se balkanski človek umil. Večkrat sem opazoval, kako se Bosanci radi nalokajo vode z neverjetno slastjo in se potem počutijo kot prerajeni, sveži in polni novih sil.

Kmalu smo zavozili v 3 km dolg predor pod Ivan-sedlom in s tem zapustili dolino porečja reke Bosne; in ko smo zdrknili iz predora ven, smo že bili v Hercegovini v porečju reke Neretve.

Komaj je vlak izvozil iz predora, že so nestrpni ljudje odpirali vrata, skakali in dirkali k vodovodom, kot bi se bali, da bo zmanjkalo vode. Lahko rečem, da se je tri četrtine potnikov gnetlo ob vodi, a vsi so jo dobili, kajti izmenjava lokomotiv za zobato progo do Konjica traja le precej časa.

Naša skupinica je kaj kmalu imela pod seboj Bradino, prvo hercegovsko postajico na tej progi. Stopili smo naglo in se ustavili na travniku ob odličnem izvirku, kjer smo založili želodce s kalorično hrano in se povrh še dodobra napojili. Vozna pot nas je vodila navzgor skozi teman gozd, iz katerega smo stopili na široko jaso. Tu me je iznenadila »bogomilska nekropola«, edinstvena vrsta starobosenskih pokopališč v gorah. Sonce je stalo že nizko na obzorju in v svetlobi, ki nam je udarjala v oči, so se lepo razvrščeni nagrobniki kazali kot temne silhuete. Molče, kot bi hoteli počastiti spomin neznanih slovanskih prednikov, ki so se zatekli v varstvo temnih gozdov in visokih planin pred preganjalci in vsiljevalci tujih miselnosti, smo obstali ob teh nagrobnikih. Sedaj smo videli, da so to velike kamenite rakve — sarkofagi — brez okraskov ali napisov — znamenje, da so tu legli v nevzdramen sen preprosti gorski ljudje. Sence smrek so postale že dolge in zato je bil naš korak pravi bosenski korak, to je dolg in nagel. Še ob prvih dahih mraka smo dospeli v pravo planinsko vas Repovci (1094 m).

Repovci je majhna planinska in povsem muslimanska vas z džamijo. Hiše so videti čiste. Dva tovariša sta stopila v najlepšo hišo v vasi, ki že po svoji zunanosti, namreč po svojem posebnem slogu, velikosti in lepih oknih kaže, da je v njej svojčas bival bogatin — beg (to je turški fevdalec), okoli njega pa rāja. Med tem pa smo počakali na robu vasi in si hitro oblačili srajce, kajti v vas smo morali stopiti dostojno oblečeni. Če bi kazali goloto svojih prsi muslimanskim ženam in dekletom, ki so že pojile krave v vaškem koritu, bi se kajpak hudo pregrešili in bi bili težko deležni gostoljubnosti. Na znamenje tovarišev smo šli v vas. Ako ne bi bile te žene v dimijah (hlamudravih hlačah) in s šamijami (posebnimi pisanimi rutami) čez lase, spletene v dve kiti, ki spuščeni molita izpod šamije, mladeniči pa brez fesov, bi bil večer v Repovcih prav enak večeru v slovenski planinski vasi.

Na povabilo smo šli k hiši, kjer nas je sprejemal gospodar, častitljivi očanec z lepo belo brado, hodža in posestnik z begovsko krvjo. Sprejemal nas je z vsem orientalcu prirojenim spoštovanjem; z dlanjo na prsni, rahlo priklonjen se je odmaknil od vrat — znamenje, da je njegova hiša sedaj tudi naša, on sam pa nam je na uslugo. Vstopali smo, želeč mu dober večer. Že prej razvezane in očiščene čevlje smo sezuli na pragu in jih nato postavili lepo v vrsti na desko, ki je v veži pripravljena prav v ta namen. Po lesenih in s preprogo pokritih stopnicah smo šli navzgor v stanovanjske prostore. S hodnika smo stopili v veliko sobo, katere tla so bila pokrita z lepimi preprogami, okoli in okoli sten pa je bila dolga, široka klop, ki ji pravijo sećija. Tudi ta klop je bila pokrita s preprogami in blazinicami. Razmestili smo se ob sećiji, oprtnjače zopet olajšali za nekoliko brašna, potem pa legli. Z nami vred seveda tudi domačini, kajti ta soba — selamluk — je sprejemnica in spalnica za moške. Domačinke pa so seveda legle v svojem delu hiše v haremu ali harem-

luku, ki je bil ena izmed sosednih sob. Tovarišica Dušanka, edino žensko bitje v naši družbi, ohlačano, pa je ostala kar pri nas, morda celo neopazno. Prezračili smo še sobo, ugasnili leščerbo in se pokrili z obleko.

Koj ob svitanju smo bili z domačini vred na nogah, kajti računali smo še z dolgim pohodom in s sončno pripeko. Medtem ko smo zajtrkovali, so domačini že pomolzli in pripravili živino za pašo. Zahvalili smo se za gostoljubnost in odšli.

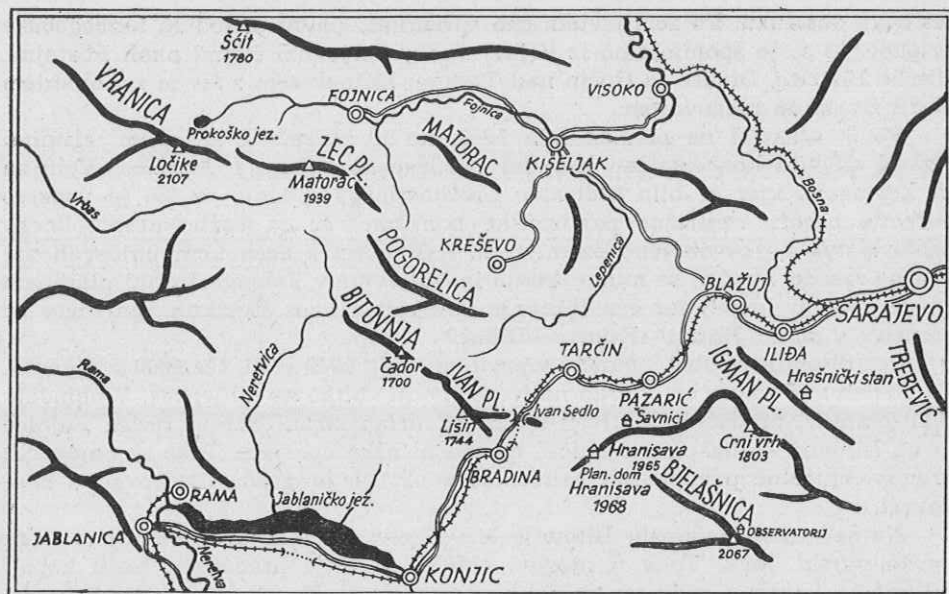
Z nami je bil tudi strokovnjak za bogomilske in muslimanske spomenike. Ko smo nad vasjo prišli do muslimanskega pokopališča, je po datumih na nišanih (= muslimanski nagrobnik) in po znanju, kako so se uveljavljale metode poturčevanja, sklepal in ugotovil, da je muslimansko pokopališče le nekoliko mlajše od bogomilskega, mimo katerega smo hodili sinoči. Z zanimanjem smo sledili njegovemu dokazovanju, da so tu — čitajoč skromne napise v turščini ali arabščini — pokopani pravi nasledniki starih Bosancev, pomuslimanjeni kajpak, in le redkokateri turški gospod. Povsem natanko je prikazal, kako so stari Bosanci na tem kraju brez vsakega prehoda nagloma opustili vero svojih staršev in prestopili v islam, edino zveličavno vero tujih zavojevalcev slovanske zemlje.

Z vonjavih pašnikov nas je pot pripeljala v sredo gozda Jelovica. Steza se najprej vzpenja skozi gost gozd listavcev, ki je močno podrasel z grmovjem. V hladu košatega drevja smo stopali hitro in gozd sam je spreminjal svojo obliko: čim više smo prihajali, tem bolj je postajal gozd čist in igličast. Prej strma pot se je zložila med visokimi jelkami in smrekami, pa se nato v širokem loku vzpela ven na plano.

Med štori in požganino, ki je ostala verjetno še od takrat, ko je med okupacijo zgorela planinska kočica in tudi del gozda, smo se dvignili do gozdnega parobka ob robu pašne planine Ščavnje (1562 m). Od tu naprej smo se zložno dvigali po širokem in golem hrbtu Bosenskega osrednjega gorovja, kot se to imenuje zemljepisno zaradi geološko škrljaste sestave planin sredi Bosne in Hercegovine. To gorovje, ki ga oklepajo reke Bosna in Lašva na severu, Vrbas in Rama na jugozahodu ter Neretva na jugu, tvorijo Ivan-planina (1743 m), Bitovnja (1700 m), Pogorelica (1222 m), Zec-planina (1766 m), Vranica (2107 m), Matorac (1930 m) in Ščit (1780 m). To je povezan niz planin, tvoreč razvodnico med vodovjem, ki ga zbira reka Sava po reki Bosni in njenih pritokih, in vodovjem Jadranskega morja, ki ga zbira reka Neretva.

Čez vrhove je pihal oster planinski vetrič, ki je prijetno hladil razgreta čela in prispeval, da smo kar zložno lezli navzgor po krčevini med štori, nato pa po široki goličavi. Hrbet Bitovnja je dolg, razvlečen in se zložno dviguje proti vrhovoma Žestika* ali Višestika (1662 m) ter Čadorju (1700 m) najvišjemu vrhu te planine. Mimogrede so mi tovariši pokazali nekoč pomembno pot, po kateri so naši predniki čez Bitovnjo pod Žestiko v davnih časih tvorili kreševske železne izdelke in rudo iz Kreševa v dolino reke Neretve skozi dolino Neretvice, ki izvira izpod Zec-planine in se pri nekdanjem Ostrožcu izliva v današnje Jablaniško jezero. Naš mentor nas je zopet opozoril na neko posebnost. Kota 1662 m ima lepo staroslovensko ime Višestika, medtem ko najvišji vrh ime Čador, ki je arabsko-turškega izvora iz »čadyr«, kar pomeni isto kot »šator« (Šator-planina) ali po naše šotor. Ime je prav gotovo nastalo v dobi turških pohodov, ko je verjetno tu stal ali vsaj v bližini šotor vojskovodje. Vpliv turške okupacije in z njo obdavčitve pašnega planinskega sveta

* Na novejših specialkah je ime Žestika, medtem ko Bosanci pravijo Višestika.

je bil tako močan, da so še danes ohranjena mnoga izvorna turška imena planin, ki imajo poleg krstnega imena lastnika planine še pridevek »čajr«, kar pomeni travnik, pašnik, senožet.

Poiskali smo si zavetje na odvetrni strani v kotanjci, od koder smo se med počivanjem prav lahko razgledovali. Okoli nas in pod nami se je na prostiranih pašnikih paslo na stotine glav drobnice. Vmes pa so širni gozdovi, ki nudijo zavetje srnam, veprom, lisicam, kajpak tudi volkovom in medvedom. Orli in beloglavi jastrebi poleg ruševcev niso redke ptice. Zato lovec bolj pogosto kot planinec, zaide v ta gorski svet, precej odmaknjen od prometnega ožilja. Vendar, odkar obstajata po vojni zgrajeni planinski koči na Pogorelici (1441 m, 3 ure od Kiseljaka) in pri Prokoškem jezeru na višini 1640 m pod Krstacem (2020 m visokem vrhu v Vranici-planini, 4½ ure hoda iz Fojnice), bodo te planine s svojimi bujnimi in prijetnimi, gostimi gozdovi, hladnimi in zelo cenjenimi studenci, mnogimi zdravilnimi zelišči in redkimi planinskimi cveticami (n. pr. v Bosni je redek sleč), opojno vonjavo planinskih trav, predvsem pa veličastnim mirom zvalele nekoliko več mladine v svojo blagodejno naročje. Na tem lepem svetu pašnih planin je tudi sicer dovolj stanov, kjer te gostoljubno sprejme bosenski pastir. Ta postreže skromnemu planincu z najbolj udobnim prostorom v svoji borni kočici in pa z dobrotami živinoreje: sirom, kislim ali sladkim mlekom, smetano (= kajmak). Mleko je spravljeno v latvicah in skledah, domačih lončevinastih izdelkih, prav tako kot v naših planšarskih kočah. In če v zameno za te dobrote ponudiš pastirju cigaret, se iz te kupčije razvije prijetno prijateljstvo.

Med pogovorom o razgledu smo raztegnili zemljevide, nato pa stopili na rob, da bi videli še več. Ko smo gledali proti Bjelašnici, Visočici, Prenju, Čabulji, Čvrnsnici in Vran-planini, so tovarišem živo stopali pred oči dogodki na dobo okupacije in osvobodilne borbe. Nekateri od teh tovarišev so doživljali na teh planinah grozoto boja za svobodo, vsiljeno obrambo rodne grude in

lastnega obstanka. Po zemljevidu smo spremljali slavni pohod X. hercegovske brigade, ki se je spominjamo iz bojev z okupatorjevimi silami okoli Postojne, Ilirske Bistrice, Divače in Opčin nad Trstom. Kajpak sem z živim zanimanjem sledil živahnim razgovorom.

Po 3. ofenzivi na pomlad leta 1942, ko je sovražnik s svojimi elitnimi četami silovito koncentrično napadal partizansko vojsko v Magliču, Volujku in Zelengori, kjer je bilo tudi srce osvobodilnega gibanja, in ko je vodstvo odredilo prenos centralne partizanske bolnišnice in za borbo nesposobnega prebivalstva na osvobojeno ozemlje, so naši borci z naskokom uničevali sovražne zasede. Prodrli so mimo Rataja in Miljevine v Zelengori proti planinam Treskavica in Igman ter čez Bitovnjjo varovali prenos številnih ranjencev te ofenzive v smeri Prozor—Kupres—Bihać.

Čez Bitovnjjo so ob 4. ofenzivi v prvih mesecih 1943 rešili čez 4000 ranjencev. Ta ofenziva je znana kot »bitka na Neretvi« ali »bitka za ranjence«. V območju Ivan-planine, predvsem pa Ivan-sedla, na drugi strani doline rečice Fojnice in na Bitovnji so naši borci uničili močna nemška oporišča. Tako so omogočili prenos centralne partizanske bolnišnice v okrilje pragozda Jasikovac v Klekovači.

Na severnem podnožju Bitovnje leži Kreševo, znano že v srednjem veku po železarski obrti. Toda v njegovi okolici so že v pradavnih časih kopali železno in bakreno rudo ter pridobivali srebro; te že dandanes dajejo kruha podjetnim in borbenim Kreševljanom. Kreševski kovači v zboru — kot naši Kroparji — kujejo žeblje, podkve za konje, poljedelsko in rudarsko orodje. Ljudje tudi še danes izpirajo zlato iz rečič Kraševčica, Kostanjica in Vrelo. V bližini je rudnik težca ali barita. Od Travnika mimo Busovače ob Lašvi, Klokota, Fojnice do Kiseljaka je niz zdravilnih mineralnih vrečev, od katerih kiseljaško vodo razpošiljajo v steklenicah kot našo rogaško.

Pređen smo se poslovili od vrha Bitovnje, smo še enkrat preleteli razgled. Poleg večjih kop, ki sem jih že omenil, smo ugotovili še nekatere vrhove v tej skupini: Na Rudini (1676 m) južno od Čadorja, malo dalje Oblo Brdo (1596 m), severno od Višestike pa Debelo Brdo (1614 m) in Visočica (1531 m).

Sonce je že prešlo zenit in morali smo misliti na povratek k vlaku. Na vrhu smo se ločili: Ena skupina je krenila proti Konjicu čez planino Utori (1446 m), druga po isti poti, tretja pa od planine Ščavnje dalje po širokem hrbtu in čez gozdnati Lisinj (1711 m), najvišji vrh v Ivan-planini. Sestopali smo naglo in se v globoki grapi potoka, imenovanega Mali Duboki potok, sestali s tovariši. Pot do Bradine je bila potem kaj kratka.

Sončni dan

(1945)

MITJA SARABON

Zdravstvuj, iz sonca porojeni dan!
Navijaš name se kot zlata vez —
in v tebi sanjam kot otrok v dnu zibke.
Svetlobe grudi so medene, gibke,
doje me z lučjo, da sem ves pijan.
Ležim na zemlji in sem žarkom jez;
v široki strugi lijejo čez mene
in grejejo me kot poljubi žene.
Ves dober sem, v teh dneh sem sad rodil
In v čistem curku sonca ves premočen —
postal sem zrel in sončen, čist in sočen.
Zdaj vsem bogastvo svoje bom delil.

V Strehalci je pasel ovčjo čredo Králjev Matjaž. Ljubil je planine, na katerih je zrastel, in živel je z njimi v dobrem in hudem. Pred dežjem ga je varoval plašč iz lipove skorje in klobuk s širokimi krajci, ki so segali Matevžu čez ramena. Vročine pa ga je varovala senca posamezno rastočih gorskih, do tal košatih smrek.

Rad je imel svoje ovce, saj je poznal vsako žival v čredi, skrbel je zanje in postregel jim je, kjer in kolikor je mogel. Ovce pa so mu bile za to hvaležne. Lepo skupaj so se pasle, niso mu delale preglavic in večjega trpljenja. Vsak večer so se pripasle na Strelovec, kjer jih je že čakal Matevž. Veselo je žvižgal in pel, dokler niso bile vse ovce okrog njega. Ko jih je preštel in videl, da je vse v redu, je sedel na trato, ovce pa so legle okrog njega. On je božal ovce in pestoval jagnjiče in pogovarjal se je z njimi včasih še pozno v noč.

Nekoč je moral na neko potovanje. Naprosil je svojega znanca Lovreta, da mu pase ovce, dokler se on ne vrne. Lovro je potreboval nesorazmerno dolge hlačnice, zato so mu zlobni ljudje dali priimek: »Ta visoka r...«. Tega Lovreta pa so se ovce bale. Videle so njegov ostri pogled in so bežale pred njim. Vračal jih je s palico in kamenjem, a ovce so pobegnile vedno v nasprotno smer. Tudi na Strelovec niso več prišle prenočevat. Tako je bil v nekaj dneh Lovro brez trope. Ostalo mu je samo nekaj ovac, ki z malimi jagnjiči niso mogle pobegniti.

Ko se je Matevž vrnil v Strehalco, je bil Lovro v zadregi. Saj sem jih vračal in zganjal skup, se je opravičeval, a ovce so podivjale. Razbežale so se na vse strani kakor čebele. Nisem jih mogel več obvladati.

»Nič ne maraj,« mu je rekel Matevž, »še danes bodo vse na Strelovcu. Če ne verjameš, pa pojdi z menoj!« je še dodal, ko je videl, da mu Lovro nič prav ne verjame.

Popoldne sta šla oba na Strelovec. Ko sta prišla na vrh, je rekel Matevž: »Tjale na trato se usedi, pa vstran od mene se obrni!« Lovro je sedel na odkazano mesto. Radovednost ga je premagala, da je za trenutek pogledal čez ramo proti Matevžu. Matevž je klečal na skali, pred njim na tleh je ležal njegov klobuk s spodnjim delom navzgor, v klobuk pa je imel postavljeno pastirsko palico, katero je držal z obema rokama.

Matevž je Lovreta poklical spet k sebi, nato je močno zažvižgal skozi prste in zaklical: »Bičéj, bičéj!« Na vseh straneh so se oglasili zvonci in zabe-ketale so ovce. Pri Hojki, v Robeh, na Rožnem vrhu, v Icmankovi peči, v Klemenčih Planjavah in za Ručami, povsod so se dvignile ovce in vse so se pasle proti Strelovcu. Ko so dospele zadnje, je Matevž videl, da jih še veliko manjka. Zažvižgal in zaklical je v drugič. Spet so se oglasile ovce daleč doli v Gmajni, v Kiprovcu in Stalšu, v Mrežcah in Kačjeku, v Ivovcu in Opalenkah, na Puklovci, na Utah in za Ravno pečjo. Vse so krenile proti Strelovcu in hitele tako, da so jim jagnjiči zaostajali. Ko je sonce zašlo za gore, so bile tudi te ovce na Strelovcu, a Matevž je videl, da manjkata še dva ovna. »Teh dveh pa ne bo,« je rekel Ta visoka r... »Tudi ta dva bosta še prišla, če sta le še živa,« je odvrnil Matevž in zažvižgal v tretjič. Mračilo se je že, ko sta pridir-jala čez Klemenče Planjave na Molznek. V nekaj minutah sta bila na Stre-lovcu. Dirjala sta tako, da jima je izza parkljev brizgala kri. Pred Matevžem sta obležala in dolgo hropla, končno sta spet prišla do sape.

Na vprašanje, katerega skrivnega priganjača ima, pa Matevž ni odgovoril.

Foto Ferdo Premru

Pogled s Strelovca proti Ojstrici

Ne trdim, da se je zgodilo vse natančno tako, kakor je opisano, spominjam se pa, da je nekaj približno takega pripovedoval pokojni stari Pelinovec, ki je v mojih otroških letih hodil od hiše do hiše in učil mladino: A, be, ce, de, krave so več ko ovcé, krave bezljajo, ovcé pa ne znajo.

Moja mati — nekdanj Klemenča Micka — so Kraljevega Matevža še poznali, a bili so še deklica, ko je Matevž umrl. Bil je v mladosti hlapec, pozneje pastir, starost pa je preživljal na Klemenčem. Opravljal je še lažja dela, pletel koše, nasadil sekiro in motiko, naredil grablje itd. Bil je mojster v nastavljanju trlic (lesenih pasti) za kune in divje perutnine, katere je bilo takrat veliko. Še v visoki starosti je imel trlice nastavljene daleč naokoli. Hodil je »gledat na trlice« in res je dobil marsikako kuno, še več pa jerebov, kotorn in divjih petelinov. Seveda tudi kako divjo kuro, pa na to se pred 80 in več leti ni gledalo. Za uplenjene kune in perutnino je dobil v Železni Kapli kar lep denar. Ko že sam ni lahko šel v Kaplo, je nesel njegov plen kdo od Klemenčih, saj so šli tja vsako nedeljo. Perutnine je moral poloviti veliko, ker je bil znan njegov izrek: »Če grem v Košac, petelin je pri meni, če grem v Kolarjevo, petelin je pri meni, če grem v Krofičevo, petelin je pri meni, kamor se ganem, petelin je pri meni.« Drug njegov izrek je bil: »Samo da bi bila pri meni ob moji smrti Marija in divji petelin, pa bo vse dobro.«

Nekega pozno jesenskega dne je spet šel obiskat svoje trlice v Podbreški Košac. Do večera se ni vrnil, noč pa je bila mrzla in vetrovna. Klemenči so bili za Matevža v skrbeh. Mislili so pa, da je prenočil spodaj pri Podbrežniku. — Bo že zjutraj prilezel po Riflu gor, so rekli, a so se zmotili. Šli so ga iskat in našli so ga na neki stezi v Košacu. Dal si je divjega petelina pod glavo in se vlegel na stezo, kakor na posteljo, roke prekrižal na prsih in zaspal za vselej.

Ko so ljudje zvedeli za njegovo smrt, so rekli: »Upajmo, da se mu je spolnila vsa želja, ne samo pol, saj je bil dober človek.«

Kak sodoben lovec se bo morda zgražal: »Na tak nelovski način je ugonabljal divjad, to je navadno mrharstvo.« — Matevž pač ni slutil, da bo kdaj lovsko pravično uplenjena samo tista divjad, ki jo bo nekdo uplenil samo zaradi lovskega doživetja. Matevž je lovil za potrebo in korist. Za njega je bila ravno toliko vredna dvajsetica, ki jo je dobil za uplenjeno divjo perutnino, kakor tista, ki jo je zaslužil s težkim delom. Potreboval je pa obe. Sicer pa je žival prav čisto na istem, če jo po vseh lovskih pravilih ustrelil gospod doktor ali inženir, kakor če jo ulovi Matevž ali kak drug »mrhar« brez slavnega naslova, ki svojega dejanja ne zna zaviti v lepe besede. Brez bolečine življenja ne mine.

DR. NG. FRANCE AVČIN

Zasedanje komisije za vrvi pri Mednarodni zvezi planinskih združenj (UIAA)

Po daljšem premoru se je zopet zbrala Komisija za vrvi pri Mednarodni uniji alpskih združenj, ki je bila na iniciativo podpisanega ustanovljena leta 1950 ob priliki unijine skupščine na Bledu. Zasedanje je bilo v dneh 1. in 2. decembra 1956 v St. Gallenu v Švici, v tamošnjem Zveznem laboratoriju za preizkušnje materialov. Vodil je zasedanje predsednik komisije prof. Dodero (Grenoble) ob pomoči direktorja inštituta prof. Englerja. Jugoslavijo, oziroma Planinsko zvezo Slovenije je zastopal podpisani. Navzočih je bilo 14 delegatov iz petih alpskih držav, italijanski in angleški delegat sta to pot izostala. Zanimivo je bilo, da so švicarska kot tudi nemška in avstrijska vrvarska industrija poslali svoje tehnične in komercialne strokovnjake, ki so probleme osvetljevali s svojih strani.

Za uvod smo se spoznali s kemičnimi in mehničnimi metodami, ki jih uporablja st. Gallenski inštitut za preiskavo vrvi na sploh in še posebej plezalskih. Videli smo izredno praktičen in štedljiv način za vpenjanje in samozatezanje raznih vrvi v navadne natezne stroje, ki sicer služijo za preizkušanje jekla ipd. Dogle in zanimive diskusije so se raztegnile prav do skupne večerje.

O novih metodah za izdelavo plezalskih vrvi iz kemičnih vlaken poliamidov (perlon, nylon, rilsan, grilon itd.), poliestrov (terilen, dakron, trevira, diolen itd.) in polikrilnitrilov (orlon, akrilan, dralon itd.) v primerjavi s konopljenimi sta zelo izčrpno poročala dr. ing. H. Müller s Tehniške visoke šole v Stuttgartu in ing. Wagemann iz Höchsta. Kot višek dosedanjih dosežkov je navedel vrv »Edelrid« (Fma Edelmann-Ridder, Isny, Allgäu). V skladu s splošno tendenco v izdelavi vrvi, ki jo je pričela francoska firma Joanny, je tudi ta vrv izdelana v obliki duše iz ravnih neskončnih perlonskih vlaken, ki jo ščiti pred svetlobo in obrabo soliden oplet. Te vrvi ne kažejo neprijetnega krotovičenja pri raztezanju, kakor to vidimo pri običajnih vitih. Lastnosti te 12 milimetrske vrvi so za dosedanje pojme vprav izredne: statična trdnost $F_k = 3090 \text{ Kp}$ (= 100%); trdnost pri vozlu 1940 Kp (62,8%), trdnost preko okroglega roba premera 3 mm 1760 Kp (57%). Raztezek pri pretrganju $e_k = 35\%$ (ugodnejše kot preveliki raztezki okrog 50% nylonskih vrvi). S temi podatki znaša po avtorjevi formuli, po kateri naj bi se v bodoče označevale vrvi

$$G_k = k \frac{W_k}{2 + e_k} \quad k \leq 1$$

pesimistično računana ($k \approx 0,7$) kritična teža (pri direktnem navpičnem padcu za dvojno dolžino proste vrvi, ki je togo pritrjena) nič manj kot 110 kg, predstavlja tedaj dinamično več kot 100% varno vrv. Teža vrvi znaša 3,5 kg za 40 m dolžine. Za enako vrv premera 11 mm sledi še vedno $G_k = 90$ Kp. Res se je vrv pretrgala šele pri četrtem padcu z 80 kg teže in sicer na ostrem robu. Če so še ostale lastnosti tako ugodne, potem je problem plezalske vrvi rešen. Zato je komisija sklenila posvetiti v bodoče svojo pažnjo ostalim elementom varovalnega sistema, ki daleč zaostajajo v trdnosti (vponke, klini, načini varovanja ipd.). Prva razprava na prihodnjem zasedanju (junija 1957, zopet St. Gallen) bo veljala vponki (karabiner), ki je še marsikje daleč najslabotnejši in najnepopolnejši element. Naj bo povedano, da mi razpolagamo s konstrukcijo, ki je brez vijačnega prstana trdnjša kot vsaka vrv in to pri normalni teži, ne glede na ostale prednosti. Zaradi tipično naših gospodarsko-industrijskih razmer pa zaenkrat ne pride preko modela.

Prof. Dodero je poročal o preizkusnih metodah, na katerih sloni francoska standardizacija plezalskih vrvi, ki je edina še praktično izvedena v zadovoljstvo konsumentov in producentov.

Dalje je razprava pokazala potrebo po standardizaciji postopkov za preizkušanje ter izdelovanje plezalskih vrvi. Zlasti problemu obrabe (abrazije) vrvi je bilo posvečeno mnogo debate z rezultatom, da so v praksi pogoji lahko tako različni, da jih noben preizkus na abrazijo ne more v celoti zajeti. Vse, kar je možno, je, poučiti plazalce o pravilni rabi in čuvanju vrvi, da bi tako vedno ustvarili pogoje, ki onemogočajo pojavu za varovalni sistem nenormalnih in nevarnih fenomenov. Sklenjeno je bilo propagirati ob pomoči Unije tako imenovano dinamično varovanje, ki tudi s slabimi vrvmi dosega lepe rezultate (glej članek F. Avčin, Pl. V. 1955 št. 1, 2, 3). Saj podobno kot pri vrvi tudi avto najprej kupimo po konjskih močeh, potem se pa moramo temeljito naučiti ravnanja z njim. Za švicarsko revijo »Die Alpen« je bila ta poljudna propaganda poverjena avtorju tega članka. Dalje naj nacionalne organizacije kontrolirajo plezalski material v prodaji in slabega brezobzirno ožigosajo.

Kot povsod pri tehniških mednarodnih sestankih je tudi v St. Gallenu vladalo idealno res internacionalno vzdušje, ki bi bilo lahko za vzor politikom — če bi jim do takih vzorov sploh kaj bilo...

Pokazalo se je tudi, da je svoječasna blejska ideja o ustanovitvi te komisije v okviru UIAA obrodila lepe sadove, saj je bistveno pripomogla k razvoju modernih plezalskih vrvi v Evropi. V bodoče moremo pričakovati podobnih rezultatov tudi na drugih področjih specialne plezalske opreme.

PRISPEVKI ZA ZLATOROG

PD Postojna (nabiralna akcija) din 2210.—, PD Vuzenica (nabiralna akcija) din 1000.—, tov. Ogorevc Tonček, Krško, din 210.—, PD Tržič (nabiralna akcija) din 240.—, PD Litostroj (nabiralna akcija) din 5610.—, PD Maribor (nabiralna akcija) din 4060.—, PD Majšperk (nabiralna akcija) din 5520.—, PD Laško (nabiralna akcija) din 2700.—, PD Ruše (nabiralna akcija) din 8000.—, PD Železničar, Ljubljana (nabiralna akcija), din 960.—, tov. Ačimovič Milena, Olga, Dovce-Rakek, din 120.—, PD Škofja Loka (nabiralna akcija) din 400.—, PD Slovenska Bistrica (nabrala tov. Čupkovič in tov. Slavica) din 500.—, PD Kranj (nabiralna akcija) din 2130.—, tov. Dolinšek, Kranj, din 500.—, prof. Kunaver Pavel, Ljubljana, din 120.—, tov. Razinger Anton, Ljubljana, din 680.—, PZS, prispevek od prireditve, din 2914.—, prispevek od članarine za IV. tromesečje 1956 din 119 290.—, prispevek od vpisnine za isto tromesečje din 59 790.— in prispevek od prodanih znakov din 140.—, skupaj din 217 094.—.

Pomemben slovenski prispevek k izpopolnitvi alpinistične opreme

(Dereze Universal, izum dr. ing. Franceta Avčina)

V začetku letošnjega leta bo prišel v prodajo dokončni model derez Universal, sistem Avčin. Tako bo končana kaj trnova pot tega pomembnega slovenskega izuma in prepričani smo, da bo zadnja, konstrukcijsko in materialno dognana oblika zadovoljila še tako zahtevnega kupca, planinca ali alpinista.

Težave, ki so spremljale razvoj derez so bile vse mogoče, ne nazadnje tudi take, ki imajo svoj izvor v mentaliteti malega naroda. Med konstrukcijskimi sta bili dve. Stari vezni členi z nezvezno regulacijo so imeli ostre oblike, kjer so se skrivale majhne špranje, nastale pri izdelavi. Te so se kasneje pri kadmiranju zakrile. Od špranje pa do lomov ni več daleč, kupec se je čutil ogoljufanega, alpinist pa v steni nesigurnega. Domiselna rešitev, ki jo predstavljajo sedanji vezni členi, je to napako docela odpravila in tako vezni členi sedaj popolnoma zanesljivo opravljajo svojo nalogo.

Druga konstrukcijska oziroma bolj natanko, fabrijska napaka je bila nedosednost pri vžlebljenju sprednjih zob. Stroj je material med sprednjimi in pokončnimi zobmi »vlekel«, nastale so pokline: defekt je bil slej ali prej neizbežen.

Da se te napake popravijo, je bilo treba spremeniti izdelovalne stroje. To pa je bil do nedavnega nerešljiv problem. Veliko dobre volje, i s strani tovarne Utensilije i s strani podjetja Planica-šport, ki bo dereze kompletiralo in prodajalo — da izumiteljevih potov in težav sploh ne omenimo — je bilo treba, da je sedaj vse tako, kot je treba. Dereze pa, ki so bile v rabi in v prodaji do sedaj, datirajo iz leta 1952. Konstrukcijskim napakam dodajmo še neizkušnost pri kaljenju, pa lahko pojasnimo v glavnem opravičeno nejevoljo nekaterih alpinistov in planincev, ki so zlome kaj težko prenašali.

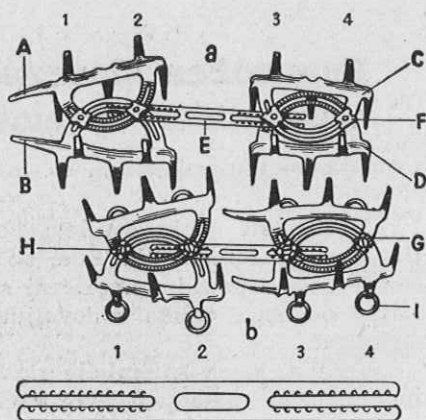
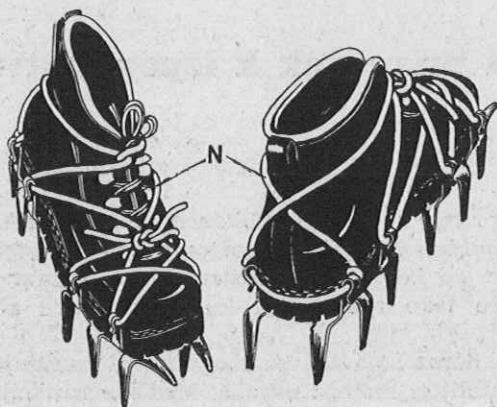
Stare dereze so se »krpale«: na novo so jih v tovarni kalili, ponovno delali kljukice, kar je vse utrujalo material in ga napravilo manj odpornega, kot bi bil sicer. Nestrpni alpinisti — ne vsi — so z nezaupanjem natikovali kot pero lahko železje na nogo. Kljub vsem tem napakam pa je lepo število »starih, slabih« derez prestalo najtežje preizkušnje doma, v Zahodnih Alpah, na Kavkazu in celo v Himalaji in Andah. Slej ko prej so dokazale svojo odlično uporabnost. Preizkusilo jih je že več kot deset himalajskih odprav in vse so se z najbolj pohvalnimi besedami izrazile o slovenskem izumu.

Tako Franco (vodja francoske odprave na Makalu 8477 m): »...so bile perfektne in so prebile vse preizkušnje...«

Dalje Heckmair: »Pri uresničenju te ideje zaslužite zahvalo vseh alpinistov, kajti za nas tako važen del opreme še ni bil nikoli izdelan tako premišljeno in popolno...«

Lambert (vodja francosko-švicarske odprave na Čo Oju 8153 m): »...Na splošno zelo zadovoljive, tudi kot polovičke... Vsekakor smo imeli prekaljen izdelek, ki je vzdržal vse zahteve naše odprave.«

Rebitsch (vodja avstrijsko-švedske odprave v Ande) piše: »Vaše dereze Universal so v resnici univerzalno uporabne. Včasih smo na lažjem terenu uporabljali samo »polovičke«, tako da smo prihranili na teži. Vaše dereze so

po mojem poštemem prepričanju konstruktivno popolnoma preizkušene, materialna izdelava pa je kos vsem zahtevam in izredno praktično uporabna.

Kontinuirni vezni členi so v resnici idealni. O kaki okvari nobene sledi, čeprav derez nismo uporabljali samo na snegu in ledu, temveč tudi v trdih previsih iz lave v stenah ognjenikov. Odkritosrčno povedano, nisem popolnoma verjel, da so dereze tako izredno trdne, ker so tako filigransko izdelani vezni členi in konice. Sedaj pa sem se dokončno prepričal in imam neomejeno zaupanje.«

Pa še eno vprašanje je bilo rešeno ob derezah Universal, če smemo reči, kar mimogrede. To je problem vezave. Dosedanje konopljene vezi so pri daljši uporabi zmrzile, se skrčile in tako je bil krvni obtok v nogah v nevarnosti. Dereze Universal pa navežemo na noge z gumijastimi vezalkami, ojačenimi s kordom. Ne zmrznejo, jih enostavno in hitro zavežemo in, kar je zelo važno, brez posebnih težav jih na koncu ture tudi odvežemo.

Zadnji model je plod večletnih vsestranskih izkušenj in ni se bati, da ne bi popolnoma opravičil zahteve in pričakovanja alpinistov ter planincev.

Na Gorjance

ING. MARJAN MUŠIČ

Spomini na Gorjance so se utrnili v času težke bolezni, ko se je misel zatekla v zavetje mladostnih let. Ko jih sedaj na prigovarjanje prijateljev priobčujem, se v polni meri zavedam, da imajo svoje slabe strani in da niso običajen potopis. Vendar jih podajam neokrnjene, saj bi s spremi-njanjem prizadel razpoloženje, ki je odraz stisk, v katerih so zoreli.

Filozof A. Schopenhauer pravi, da je bilo nomadstvo preprostih ljudstev nekoč porojeno iz nuje, sodobno nomadstvo, tudi turizem imenovano, pa ima svojega pobudnika v dolgočasju.

Taisto je prepričljivo izpovedal v svojih kamenotiskih tudi kritik navad in razvad malomeščanstva veliki francoski slikar H. Daumier. Vse to prav gotovo velja za večino nedeljskih turistov v tedanjem stoletju in na žalost tudi za nekatere današnje, vendar ni mogoče tajiti, da dobiva tudi turizem z vsakim dnem tehtnejši poudarek in dragocenejšo vsebino. Z vso gotovostjo pa lahko trdim, da tudi moja, sicer sila skromna turistična dejanja ne spadajo v proslulo revijo zlaganih in zdolgočasenih nedeljskih izletnikov.

Pogled
na Podgorje in del
Gorjancev
s Trdinovim vrhom
v ospredju
vas Hrušica

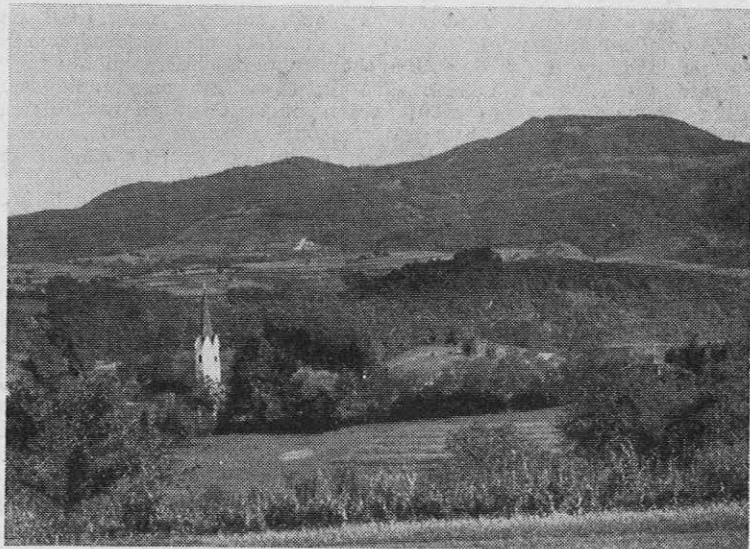

Foto
dr. Drago Mušič

Spomin se vrača k mladostnim letom, ki sicer niso bila vselej najsrečnejša, a so bila kljub vsemu lepa; lepša od vsega, kar je in morda še bo prišlo za njimi. Že dolgo želim opisati izlet naše trojice na Gorjance, kakršen mi po tolikih letih zveni v spominu; vanj so se prelili nekateri važnejši vtisi iz mojih hoj po Gorjancih, in ko jih prebiram, tega tu, onega tam, da jih povežem v celoto, zaznavam oni znani opojni vonj gorjanskih gozdov in košenic, kakršen duhti iz šopka gorjanskih cvetic v vroči roki zaljubljenega fanta.

*

Mnogo poti in steza je speljanih iz novomeške strani proti Gorjancem. Meni, bratu Lojzetu in Zdenku je bila vselej najljubša tista steza, ki se izmuzne glavni cesti proti Metliki že takoj po odcepu v Zabji vasi in zdrkne po bregu navzdol na zeleno loko, ki se razgrinja vse do Šentjoške hoste.

Smer je odlična, saj pa tudi kar naravnost prodiraš proti temni zarezi potoka Glažute in tovarniškemu dimniku, ki je včasih stal na vrhu globače in se je iznad stoletnih bukev razgledoval po prostranem Podgorju.

Najlepši čas je vsekakor jutranji, ko se dvigajo iznad rosnih lok in drag poslednje meglice, gozd pa se začenja prebujati z zbori krilatih prebivalcev.

Le redkokdaj srečaš ob rani uri samotnega gobarja ali lovca, še redkeje kmeta, ki hiti po nujnih opravkih v mesto. To pot smo presenetili meščana Muhco, ki je pravkar bil na tem, da ob deblo oplazi obstreljeno lisico, držeč jo za zadnji nogi. Oboji smo se zdrznili ob nepričakovanem srečanju, medtem ko je lisica režeč hlastala po lovcu, ki jo je iz previdnosti držal čim dlje od sebe. Prekinil sem mučni molk in ga vljudno pobaral, kakor se spodobi dijaku, zakaj tako dela z ubogo živaljo. »Ker je škoda krogle za milostni strel,« je dejal in jo je znova z vso silo zadegal ob drevo.

Zbodlo me je pri srcu in hitro smo krenili dalje. Sonce je z vedno večjo močjo sililo skozi krošnje dreves in dajalo s prebliski življenje in radost vsemu, kar koli se mu je stavljalo na pot.

Od nekod je zavel duh po dimu; oko je iskalo in odkrilo v skriti dolinici ne daleč od poti troje ciganskih šotorov. Istočasno pa se je tudi že izmotal iz goščave trop raztrganih in na pol nagih otrok, ki so prosjakali za cigaretami in čiki. Njim v okrepitev sta lahko priskakljali dve lepo rasli mladenki s poskakujočimi, le na pol odetimi grudmi, — ej, brunni meščani, ki nosite pezo alimentov, tačas mislim na vas in razumem vaš spodrsrlaj ob preveliki skušnjavi. Naj bo za spremembo: *Exempla non trahunt*, okrenimo pohujšanju hrbet in krenimo dalje k obrobju gozda, ki se koplje že v jarki sončni luči.

Vselej, kadar koli sem mlad, poln sanj in nad blodil po gozdu in vpilal njegovo tišino, sem mislil na slikarje iz Barbizona, na Troyona, Rousseauja, Milleta, Corota in druge, ki so obrnili hrbet zlaganemu buržoaznemu Parizu druge polovice 19. stoletja in znova odkrili zdravilo, ki se mu pravi »na kmetih«. Proti vsemu zlikanemu, neiskrenemu in potvorjenemu so postavili roboto neposrednost in preprostost; nekateri od njih so bili v tolikšni meri zavzeti s preobrazbo, da so opustili celo meščanski način življenja in so se povsem prilagodili kmečkemu delu in počitku. Le na ta način je bilo mogoče po njihovem podati na slikarski način resnično kmečko življenje iz pravega zornega kota, ne da bi zašli sicer v tvegano ali celo napačno predstavo, kakršno ima o življenju na kmetih in o prirodi utrjeni in dolgočaseni meščan, ki išče le romantični nadev za svojo bolno in razdvojeno, včasih tudi kar prazno dušo.

V skupih tedaj poznanih upodobitvah francoskih barbizoncev in naših »kozolčarjev«, takó so jih namreč imenovali ne iz posebno ljubeznivih in poštenih namenov, pa vendarle tako značilno, nazadnjaški kritikastrji, so pred otroškimi očmi vstajale čudovite in burne verzije, ki jih nespretna roka ni zmogla do kraja izraziti. Da, ti naši »kozolčarji«! Kakó visoko se dvigajo nad sredino, iz katere so izšli, in kakó čudovit je spev naše zemlje, ki se glasi iz njihovih del!

Zaverovana v intimno lepoto gozdnega motiva sva se z Zdenkom usedla na belo skalo, ki sta jo obrastla mah in bršljan, in se pripravila k slikanju. Vse, kar je bilo odvečnega, je odpadlo in utihnilo, ostala sva sama z gozdom, ki je vedno bolj dobival notranje bolj ubrano podobo; razlikoval se je od tistega, ki ga je bilo vajeno gledati površno oko, oglašati so se pričeli raznoliki in nenavadni barvni akordi, v navidezno trdne oblike dreves in skal je šnil nemirni utrip svetlobe in jih občutljivo preoblikoval v privid resničnosti. Likovna ideja je iskala nov, ustrezajoči izraz. Namesto mehkužnih prelivov barv se je kar sam od sebe pričel uveljavljati pointilistični način slikanja s krepkimi, mozaično podanimi barvnimi podarki v mavričnih prepletih, ki so se pri ogledovanju iz primerne razdalje prelivali v eno samo prevladujočo impresijo jutranjega prebujenja.

Ko sva končala z delom in sva poslednjič ošinila s pogledom motiv in sliko, je grenkoba stopila v najini mladi duši ob spoznanju, da je uspelo izraziti le droben del tega, kar sva občutila. Pa tudi najine oči so zopet pričele zaznavati okolje takšno, kakršno je bilo po navadi, z raznoliko, prostorsko omejeno in otipljivo kopico predmetov. Poprejšnja sinteza, ki sva jo poskušala dahnti sliko, je ponovno razpadla v niz zelo tujih si predmetov in barv.

Med takšnim razglabljanjem sva pospravila barve in odšli smo dalje po poti k robu gozda. Med predstražami redkih drevesnih skupin smo zagledali razpeto Gorjansko podgorje. Cisto spredaj pred nogami vasico Šentjost, ki se je s svojimi slannatimi strehami poskrila v razkošno zelenje sadovnjakov. Značilna gručasta vas, kakršne tod prevladujejo, z navidezno razmetanimi poslopji; iz te perspektive gledano se je zdelo; da se prerivajo na tesnem prostoru, da stojé drug vrh drugega, na zajetno streho pada da se je usedel kar sam cerkveni zvonik z veselim obrisom baročne avbe. Zdelo se je, da je vse skupaj ena sama gmota, pa je tudi bila v resnici in brez pretiravanja ena sama gmota vsakdanjih skrbi in dela, edinščine in trpljenja, zakaj veselja je bilo v Podgorju svoje čase bolj malo, pa še to se je utrnilo le, kadar je kanila iz pipe šmarnica in se je z zapečka oglasila harmonika. In vendar, kakó lepe so te naše stare vasi, ki čepe na obronkih in bregovih gričev ali pa so se lagodno razmahnile po dolinah. Koliko pristne lepote je v njih, kakó domiselno so variacije na eno sámo, kaj preprosto témo kmečkega življenja. Marsikdo vidi lepoto v živahni, a vendar trdni risbi velikonočne pisanice, v sliki na steklo, v vezenih ali čipki. Srečen tisti, ki vidi vse to, pa še mnogo več v plastiki naselja in smotni ureditvi kmečke domačije. Škoda, da bo vzporedno z napredkom propadlo poleg vsega tistega, kar je dotrajalo, tudi tisto, kar je lepo in bi se moglo na kak način vključiti v kmečko vas in hišo na višji ravni. Ali ni lepota nekaj, kar je podobno energiji, ki je neuničljiva? Od nekdanj me je privlačevala ljudska umetnost, kakor koli se že javlja na predmetih, ki so neposredno vezani s kmečkim delom in življenjem, v širokem razponu uporabnosti in krasilnosti, pa naj je to pisanica ali kruhek, noša ali izrezljana palica pastirja, poslikana skrinja ali umno zasnovana in izdelana stiskalnica, hiša, pod in kozolec. Kamor koli se ozreš, povsod srečuješ tvornega duha preprostega človeka, ki se ne zadovolji le s tem, kar je vezano zgolj na materialno plat življenja.

Dolenjska pokrajina ne bi bila do kraja dolensjska, ko je ne bi bil dopolnil potok, ki se vije med vrbovjem, med trepetlikami, jelšami in samotnimi skupinami jesenov. Zuboreči curki, ki hité vsevprek med skalnatim, z mehkim mahom porastlim

Gracarjev turn,
Tu je snoval
J. Trdina
Bajke in povesti
z Gorjancev

dnom, se menjavajo z globokimi in plitvimi tolmunji; preko njih preletavajo kačji pastirji in pisani metulji, nepomično gladino pa od časa do časa vzburka postrv, ki se zaganja za rojem mušic. Masaryk je dejal, da je tam, kjer uspeva postrv, po navadi lepo. In ni skoro potoka na Dolenjskem, kjer ne bi oprezala na plen ta prelepa in živahna roparica. Odslej naša pot ne bo več zapustila potoka; spremljala ga bo preko napajališč z živahnim čebljanjem otrok, mimo starikavih mlinov, ki jim tanki vodni curek trudoma obrača z obilnim mahom porastla kolesa. Na desni ostaja starodavni Verdun, ki se razgleduje po dobršnem delu stopiške fare z vrha griča, levo in desno so skromni zaselki, zeleneče njive in tajinstvene zaplate gozdov.

V poslednjem mlinu smo si utešili lakoto z izdatno zagozdo soržičnega kruha, ki nam ga je vrezal prijazni mlinar, za tem pa smo se še odžejali s studenčnico, ki jo je v vedru pravkar prinesla od izvira njegova boječa, a mikavno zvedava hčerka.

Od tod dalje je bilo v potočni strugi vedno manj vode, dokler se tudi ta ni v vznožju gore povsem presušila, struga se je preobrazila v hudournik z velikimi balvani, ki jih je nagomilila velika voda. Tu so opazni še preostanki stare glažute, po kateri je tudi potok dobil svoje ime.

V globači je komaj prostora za strmo in ozko pot, ki se drži tesno hudournika, na obeh straneh tesni pa se strmo vzdigujeta bregova, na gosto porastla z bukovjem in na debelo posuta z gnijočim vlažnim listjem.

Mikavnejše je bilo dati prednost hudourniku pred potjo, zato smo korajžno zakoračili vanj in si dali opravka sedaj s plezanjem preko zlizanih skal, sedaj s težavnim utiranjem poti skozi gosto zarastli lapuh z ogromnimi, lepo vodoravno položenimi listi.

V tej navidezno tako mrki hudourniški strugi pa je bilo vendarle toliko lepih in poučnih stvari. Tu so bili nenavadni, z rumenimi arabeskami obarvani črni močeradi, spominjajoči na risbo totemov in črnskih vezenin, veliki metulji z živobarvnimi krili, ki jih drugod v nižini ni bilo. Po kaskadah z balvani se pretaka v večjih in manjših slapovih kristalno čista in ledena voda in se zgrinja v tolmunčke z drobnim belim peskom na dnu. Ure in ure bi stikali za koščaki, ki so oprezovali iz svojih skrivališč ali pa bi si kot stezosledci utirali težavno pot skozi džunglo visokorastle praproti, lapuha in prepletov srebrota.

Sonce je že stalo v zenitu in z vrha pošiljalo vroče žarke v tesno globačo, ko smo stopili na plano, od koder so prihajali še nedoločeni glasovi, ki so naznanjali bližino ljudi. Svet se je odprl v čistino, po kateri se je lagodno vil naš potoček. Ob njem je stala skupina ličnih lesenih hišic, po trati se je paslo dvoje krav, a v potoku so gagale in racale gosi in race. Tu je bil tudi vrt, brižno ograjen z leseno ograjo; v njem je vzorna gospodinja gojila vse tisto, kar je bilo nepogrešljivo za kuhinjo. Ta prelepi, idilični svet je omejeval na eni strani bukov, na drugi, gorenji

Gorjanski potok Glažuta

Foto dr. Drago Mušič

strani pa smrekov gozd. Od tod se je po lesenih žlebičkih stekala studenčnica iz više ležečega gozdnega obrobja. Komaj streljaj stran, dovolj prikrito očem, je stala tovarna z visokim tovarniškim dimnikom; tovarna je bila že več let opuščena, pred tem pa so v nji izdelovali razne uporabne predmete iz bukovine. Ko sem hodil mnogo kasneje tod, ni bilo ne duha ne sluha več o prelepi nekdanji idili; minila je, kot so minila mladostna leta. Idilo je uničila nenasitna sla po dobičku pogosto se menjajočih lastnikov, ki so v kratkem času hoteli stisniti iz Gorjancev čim večjo korist. Vselej, kadar sem hodil tod, mi je zvenela Beethovnova Šesta, pastoralna simfonija; prepričan sem bil, da je veliki mojster prav v takšnem okolju dobil netivo za svoj visoki spev prirodi in življenju v nji. Doživel sem prav tod i jutranje prebujenje i tiho, spokojno noč, pa tudi strahotno nevihto z bliski, ki so bolj ko v nižavi trgali temno nebo. Po kratkotrajni nevihti, ki se je razvlekla prek širnih bukovih gozdov in so jo spremljali bežeči in prerivajoči se temni oblaki, pa je v svežem vonju ozona vzkliklo obnovljeno življenje; sreča in radost sta žareli iz obrazov in kretenj domačinov.

Medtem ko smo se zaustavili pred domačo hčerko Anko, ki je prala pri perilniku, je zakorakal iz loze na čistino logar Tomo. Ni mogel zatajiti svojega liškega porekla, premočno ga je izdajala njegova visoka in mršava postava. Bil je pravi Dinarec z lepo oblikovano glavo, z ostro rezanim obličjem in s košatimi brki, ki so mu dajali junaški izraz. Mož, ki si ga na mah vzljudil in si se v njegovi bližini počutil varnega.

Že od daleč nas je spoznal in glasno pozdravil. Višji vsaj za dve glavi nam je dal svojo medvedjo šapo, pogladil kar tako iz navade svoj dolgi brk in poravnal dvocevko, ki mu je lagodno visela na rami. Peljal nas je v hišo, ki je imela nekaj farmerskega v svoji podobi in sestavi; dobro je namreč izpolnila predstavo iz življenja gozdoznikov in stezosledcev, ki so bili še vedno živo v spominu po posredovanju raznih Cooperjev, Thomsonov, Mayev in drugih.

Ker je celotna naselbina propadla v zadnji vojni, morda ne bo odveč, da to hišo nekoliko pobliže predstavim. Stala je na nekoliko dvignjenem tlu, da je bila varna pred poplavo, kadar je po dolgem deževju hudournik prestopil bregove; pa tudi zahteva po varnosti je v tej samoti soodločala, saj je hiša imela takšen položaj, da se je videlo vse naokoli in ni bilo nikjer prikritega kota. Stopil si v razsežno vežo. Od tod so prva vrata držala v kuhinjo, iz katere je okno gledalo na potok; kuhinji je bila priključena shramba. Tu je tiho gospodinjila le za svoje

Pri razvalinah Sv. Elije
na Trdinovem vrhu

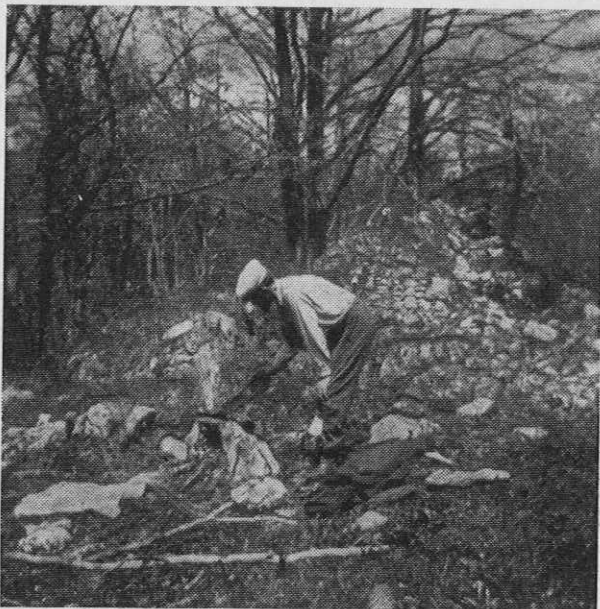

Foto K. Clarici, 1920

opravilo in izrejo perutnine vneta Tomova žena, po rodu Slavonka, sicer precej obilna žena s pol tragičnim pol dolgočasnim izrazom v licu. Odlična kuharica brez vsakršnega nagnjenja do družabnosti in je zato to vlogo kaj rada prepuščala možu.

Druga vrata so se iz veže odpirala v sobo, ki je bila kljub obilni kamri vendarle zelo prijetna. Skozi okno si se razgledoval proti tovarni in oglarski cesti. Med sobo in kuhinjo je bila lina, skozi jo je gospodinja podajala hrano in le preko nje je bila tudi povezana z gosti. Poleg lina je stala kredenca, nji nasproti pa visoka in ozka postelja, ki je bila dobro založena z blazinami; te blazine, polnjene z gosjim puhom, so bile posebnost Kovačičevega doma po ženini plati. V sredi sobe je bila masivna miza s precej nelagodnimi stoli. Pohištvo je razodevalo provincialni okus s konca stoletja, morda tam nekje od Vinkovcev ali Striživojne. Red in snaga sta bili nedvomno zasluga gospodinje, a samo z njima ne bi bilo premagano dolgočasje, ki bi moglo tu kotiti mladiče; mik te sobe je bil v lovskem žanru starega Toma; ta pa se je odrazil v zbirki kož: risa, divje mačke, medveda, na stenah pa je bilo k sreči in po njegovem dobrem okusu skromno število lovskih trofej. Poleg te sobe je bila še izba z dvema posteljama in šivalnim strojem. To je bil samotni logarjev dom. Če povem, da se je v njem mešal sladek vonj po začimbah, ki jih je gospodinja tako rada dodajala raznim omakam, z vonjem najnavadnejšega tobaka za pipo, ki mu je Tomo dodal prgišče zdravilnega zelišča, potem je opis dobrega dopolnjen.

Tomo je obesil puško na steno k ostalim skrbno nameščenim lovskim potrebščinam, zatem pa je potegnil iz žepa zajeten mehur in si napolnil pipo s sladko dišečo mešanico. Kakor bi opravljal posebno važen obred, si je dal posla s prižiganjem pipe; ko pa je enkrat zagorela z velikim zubljem plamena, ki ga je takoj zadušil oblak gostega dima, je pokroviteljsko svojim mladim gostom ponudil, da sedejo. Lojze je kot najstarejši poskrbel za utešitev lakote, vzel iz nahrbtnika popotnjo in ko je gospodinja prinesla še sočno omako, smo se vsi trije s slastjo okrepečali.

Kaj je bolj godilo radovednim kakor to, da je Tomo na naše prigovarjanje pričel pripovedovati lovske doživljaje. Kako je upihnil kosmato dušo poslednjemu gorjanskemu risu, ki se mu je režoč postavil po robu prav na Krvavem kamnu, kako že dlje časa zasleduje kosmatinčevo dvojico, vse odtlej, odkar ga je medvedka presenetila pri pečinah pod Trdinovim vrhom in je obema predla kar trda, da se nista nekako na čudežen način rešila drug drugega. Pa tudi mi trije smo povzeli besedo in mu pripovedovali o nenavadnih prigodah in čudovitih bitjih iz Trdinovih

bajk in povesti z Gorjancev. Nekje je že bil slišal in je že tudi sam poizkusil dopolniti ugibanje o tem in onem, posebej v zvezi z jezerom in cvetnikom. Ker še ni bral knjige, smo obljubili, da mu jo prihodnjič prinesemo.

Med prijetnim kramljanjem se je zmračilo in ker smo bili trudni, pa je bilo treba zarana vstati, smo se dvignili in Toma nas je pospremil do senika, kjer je hranil mrvo; zarili smo se vanjo in sladko zaspali.

Rano zjutraj smo že neučakani vstali in jo mahnili dalje proti Trdinovemu vrhu. Do vzhodja nas je spremil Tomo, zaželel nam srečno pot in krenil preko potoka na desno, kjer je upal, da bo zalotil pri nedovoljeni poseki in morda tudi pri divjem lovu vlaškega nepridiprava. O Vlahih ali Lahih, prebivalcih Gorjancev, kakor imenujejo bolj z zaničljivim poudarkom žumberške Uskoke dolenski Podgorci, Tomo ni imel najboljšega mišljenja. Nas tri pa je vendarle srce vleklo prav tja, v to drugorodno bratsko oazo na slovenski zemlji.

Čim višje smo se vzpenjali, tem bolj je postajal svet gorjanski. Na začetku strmine tik pred vstopom v pragozd, stoji še danes tista lesnika, pod katero smo si tolikokrat v pozni jeseni osvežili suha usta. V gozdu so brez izjeme same bukve. Po prirodne zakonu se mladike prožijo proti svetlobi ob odmiranju starih že dotrajanih dreves. Iz smrti se poraja življenje. Tu in tam leže na tleh strohnjeni ostanki mogočnih debel, tam zopet kljubuje s poslednjimi sokovi ponosno drevo, ki ga je pred letom dni oplazila strela; poleg nje se opira nemoteno na soseda s koreninami vred napol izruvano pretanko drevesce, ki je iz pretirane stremljivosti hotelo prerasti ostale, pa ni zmoglo kljubovati zadnjemu viharju. Nikjer ni opaziti sledu sekire, vse dogajanje je pokorno le neizprosному zakonu borbe za obstanek. Velike drevesne gobe srkajo sokove srebrnim deblom, iz vej na veje se prepletajo plezalke. Prav prek poti leži že več let debelo bukovo deblo, in ko dregneš vanj s palico ali z nogo, se prasketajoč razsuje in zapraši, a iz njegove notranjščine se vsiplje trop bronzogenih prasketih kozličkov z dolgimi, nazaj zavrženimi tipalkami.

Steza je zapustila gozd in se pritajila v košenico, ki se vsa v cvetju strmo preliva med gozdnimi zaplatami; po nji so slikovito posejani šopi bujnega lešnikovega in jerebikovega grmičja. Presenetili smo lisici, nedvomno parček, ki sta jo lepo vstric rezali kar po bližnjici prek košenice iz gozda v gozd.

Čim više se pnemo k Maličevem krču, tem lepša je flora. Vsak letni čas ima svoj poseben mik. V razkošnem defileju se zvrste zaspančki in kukavice, lepi čveljčki in zlati klobuk, pa nešteto znanih in še več neznanih pisanih cvetic.

Pijani od sladkega medu in sonca preletavajo košenice veliki in mali spremi-njalček, razni trakarji in koprivarji, a pozornemu očesu ne uide niti prelepi apolon, kralj naših metuljev. Ušesom grozi oglušitev od cvrčanja brezštevlnih krilatih kobolic, ki se v smelih lokih poganjajo izpred nog. Tako blizu se zdi, da je plavo nebo in beli kosmičasti oblaki, ki drse povrh košenic. Sonce že kar dobro žege in žejo uteši mrzla voda iz skritega studenca, ki ga krasi skupina zlatega klobuka.

Dve smeri sta, ki vabita: ena na Trdinov vrh in k Miklavžu, druga k najbližji vlaški vasi, v Gaj. Odločili smo se za drugo in že smo se veselo spustili po košenici navzdol. Stopili smo v domovino Žumberčanov in je prav, da se malo pomudimo pri njih.

Pred njihovim prihodom so bili Gorjanci nenaseljeni in pragozdovi so se zgrinjali tudi preko dobršnega dela današnjih košenic. Bili so mrki in skoroda neprehodni zaradi nešteti nevarnosti, ki so prežale na popotnika. V njih sta našla pribežališče razbojnik in klatež. Življenje se je oglašalo le ob vedrih zvokih rogov, kadar so grajski iz svojih utrjenih postojank na vzhodju Gorjancev lovili in prirejali velike in slovesne pogone na obilno in raznoliko divjad. Love Mokriških, Brežiških, Kostanjeviških, Prežeških, Tolstovrških in Mehovskih so daleč prekašali pogoni z veliko trumo odličnih lovcev in oprod, ki jih je prirejalo od časa do časa mogočni Celjan iz svojega lovskega dvorca pri Sv. Ožbaltu nad Pletrsko kartuzijo. Pa tudi gostije po opravljenem lovu so bile takšne, da se z njimi niso mogle primerjati pojedine drugih mogočnikov, pa čeprav jim ni bilo moči oporekati obilnosti v pogledu kuharskih umetnij in nepogrešljivih mikavnosti ljubavnega razkošja.

Tako je bilo tu vse do prihoda današnjih prebivalcev. V stiskah turških vpadov, ko se je polmesec vedno bolj grozeče pomikal proti zapadu in je pred njim bežala na smrt upehana raja, so se iz prebegov oblikovale uskoške enote; prebegli so iz bosenskih področij, ki so jih bili Turki že podjarmili, in z družinami vred naselili te puste, odročne kraje. Tja jih je namreč usmerjala oblast, ki je hotela z njimi okrepiti obrambo ogrožene meje. Podelila jim je razne ugodnosti, a je obenem od

Podgorski kmečki mlin

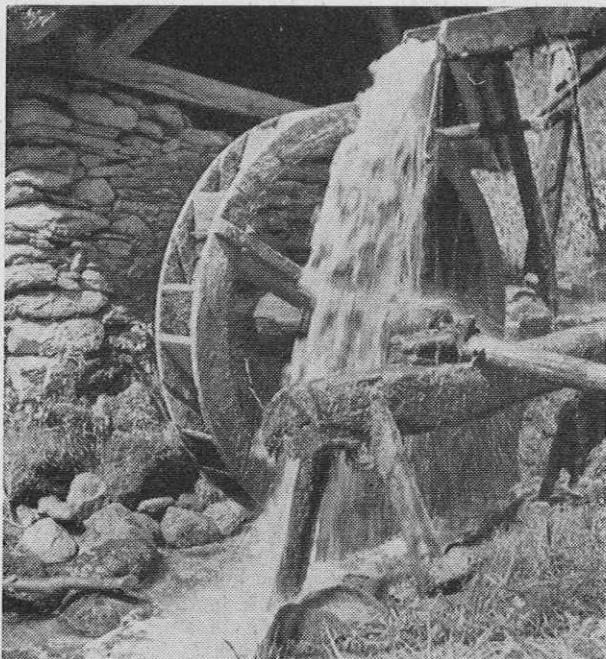

Foto dr. Drago Mušič

njih terjala, da plačajo, če treba, to dobroto tudi z vročo krvjo, boreč se za svoj obstoj in svobodo domovine.

Kadar koli so zaplamteli kresovi po gričih in oznanili bližajočo se nevarnost, so Uskoki zagrabili za orožje, zajahali konje, vzeli slovo od družin in odvihrali sovragu nasproti. Tudi pri njih je bilo nekaj podobnega kakor v kozaški Zaporožski Siči. Medtem ko je moški junačil v boju in se zdolgočasno pretegoval v sicer kaj redkih razdobjih miru, pa je žena podpirala često ne le tri, ampak vse štiri ogle hiše. Takšen način življenja se je nujno moral odraziti tudi v značaju in čudi Zumberčana, prešel je v današnje dni, čeprav se je vse tako korenito spremenilo in je le še v spominih in pesmih ohranjen način poprejšnjega življenja.

Ko so se Uskoki naselili tod, so prinesli s seboj poleg jezika tudi pravoslavno vero, z njima pa posebne navade in način življenja. Z veliko mujo so jih pripravili do tega, da so s časom opustili staro vero, ki jih je le preveč spominjala na krvno sorodstvo z narodom, ki je živel zunaj mejá monarhije; sprejeli so unijatski obred, ki mu je papeški Rim dovolil marsikaj, kar je bilo lastno pravoslavnemu obredu, pred vsem pa pravico duhovniku-popu po življenjski družici in razplodu.

Spomin na prvotno združno rodovsko ureditev je ostal ohranjen v nazivih vasi, kakor Sekulići, Badovinci, Bulići, Radatovići, Popovići itd., v katerih prevladujejo še danes rodbinska imena Sekulić, Badovinac, Bulić itd.

V najbližji vasi Gaj, ki se je skrila za obrastlim stožčastim gričem, smo želeli obiskati Andjo Gajsko, vso zgubano in presušeno starko, ki je tu pa tam prišla potožit svoje jade mojim domačim. Vsa srečna je sprejela ponošena oblačila in je bila vesela vsake prijazne besede. Še danes mi živo stoji pred očmi njena pretresljiva podoba. Vsa drobčkana in nežna kljub tisočerim težavam in nesrečam, je imela čudovit svetniški izraz matere, kakršnega srečaš ponekod po temačnih ognjiščih Dalmacije, Bosne in Srbije; še najverneje ga je upodobil Meštrović v liku svoje dalmatinske matere. Iz pergamentnega obličja, v katero so skrbi in težave zarezale neštete globoke, kot las tanke in temne gube, so pretresljivo zrle črne, za čudo žive oči; v njihovem žaru je bil neki nedoločen izraz tragike in plemenitosti. Nekaj takega, kar je imel morda v mislih pesnik R. M. Rilke, ko je napisal: »Kajti uboštvo je velik žar od znotraj« (Denn Armut ist ein grosser Glanz aus innen). Posebnost zunanosti so dopolnjevali še skrbno v dve kiti spleteni srebrni lasje; kiti sta padali ob ušesih in sta bili prevezani z rdečimi trakci.

Kakor ostale žumberske vasi je tudi Gaj gručasta vas; saj pa tudi drugačna vas ne bi bila možna na teh takó razgibanih tleh, kjer skoroda zaman iščeš najmanjšo ravnico. Na prvi vtis je bila vas nekakšna mešanica med naseljem, kakršnega poznamo z našega Balkana, vendarle v tistih predelih, ki niso pod turškim vplivom, in med značilnostmi sosednje slovenske vasi.

Le s težavo smo našli po dolgem povpraševanju in opisovanju Andjin dom. To pa je tudi povsem razumljivo, ker so v vasi domalega sami Gajski in tudi priimek Andja je sila pogosten. Našli smo jo pri ognjišču v zadimljeni in sajasti veži. Ko nas je spoznala, se je vzradostila in nas povabila v »kučo«, kakor pravijo tod »hiši«, glavnemu prostoru kmečkega doma. Še bolj kot pri vasi je opazen vpliv hiše sosednega področja ne le v pogledu njene členitve in gradnje, temveč tudi v pogledu poimenovanja prostorov in predmetov v njih. V »kući« je morda še najbolj svojevrstna kopasto oblikovana peč z votlimi pečnjaki; a tudi pri nji je možno najti kaj hitro podobnost s pečjo bližnjega hrvaškega in belokranjskega področja.

In vendar je duh, ki vlada v žumberškem domu, precej drugačen od onega pri nas in se ni bistveno predrugal v stoletjih bivanja v teh hribovitih krajih. Težko je opredeliti posebnost, imam pa vtis, da obstoji v nekakšni ponositosti, ki pa ni nikakor v nasprotju z ubožtvom, in v epičnosti, brž ko se odpro zatvornice pripovedovanja, in dolgovznega, često poetičnega opisovanja po navadi čisto vsakdanjih reči.

Andja je neslišno odšla v vežo in najprej prinesla pladenj kruha, potem pa še nekakšno prekajeno svinjino, ki pa je bila vsa živa od črvov. Medtem ko sta se moja dva sopotnika, ki sta bila po letih in izkušnjah starejša, znašla in kos za kosom preko rame spretno zmetala skozi okno, pa sem se jaz obotavljal; zdelo se mi je namreč, da to vendarle ni lepo in je žalitev za njeno dobroto. Ta pretirana občutljivost mi je naprtila za manjšo še težjo preizkušnjo. Na vprašanje, zakaj vendar ne jem, sem se zatekel k laži in ji dejal, da me boli želodec. Da ne bi česa zamudila, je hitro stekla in že je stala pred menoj latvica nekakšne zdravilne, smetljive pijače. Bože, kaj pa sedaj? Ocenjeval sem eno in drugo in ker se nisem mogel odločiti, sem se le zatekel k resnici in ji s težavo razodel vse, kakor je bilo. »Joj, pa to so božje stvarce, ti črvički,« je dejala in se je bolj od mene začudila, da mi je takó tečna jed odvratna. Pri tem sem se spomnil ljubeznive slikarice Ivane Kobilce, ki je malo pred tem pripovedovala pri nas doma doživljaje iz Bosne. Ko je odšla nekega prostega dne — v Sarajevu je namreč slikala škofov portret — na izlet in je v preprosti kmečki hiši slikala zanimivo žensko študijo, je opazila dobro rejeno uš, ki je prav brez naglice stopicala ženi po golem vratu navzgor. Opozorila jo je, učinek pa je bil precej drugačen od pričakovanega. »Pa to je božja stvarca,« je odgovorila žena in uš nežno prijala ter jo položila globoko v nedrije med mehki in topli dojki. Kasneje je slikarica ugotovila, da je hodila po predelu, kjer so se ohranili še bogomili. In ali se ni oglasil morda tudi pri Andji živ spomin na staro poreklo in vero. Kdo ve?

Še enkrat sem hodil kasneje, a še pred vojno, po teh krajih. Vse je bilo po starem, a ko sem iskal Andjo, je nisem več našel. Odšla je v kraljestvo senc. Tam jo bom nekoč spoznal po njeni tihi hoji in zlahtnem žaru črnih oči.

Odšla je Andja, odšel je tudi logar Tomo. Na stara leta je moral zapustiti z družino vred svoj dom. V napoto je bil novim gospodarjem, ki so divje zagospodarili v Gorjancih. Odselil se je v kraje tistih, ki jih ni imel nikoli prav rad, a vse to je storil zavoljo ljubezni do Gorjancev, od katerih se ni mogel ločiti. Težko je bilo zamenjati poprejšnjo svobodo z ubadanjem mlinarja v globači Pendirjevke. Prišel je hirati in smrt ga je odrešila trpljenja in ponižanja.

Ko sem se po letih groze vrnil v drage kraje, je zakrvavelo srce. Vse se je bilo spremenilo; logarjeva domačija je izginila v poslednjih sledovih pogorišča, idila čistine je bila onečaščena, v tišino gozdov so se zasekale kletve drvarjev in voznikov, ki so na veliko sekal in odvažali stoletne bukve v nižavo; stezice in poti so bile razvožene v blatne kolovoze, cvetje ob njih pa zamazano s kolomazom. Z bojaznijo sem se bližal Gaju. Obstal sem nem sredi strahotnega razdejavanja. Tudi tod se je znesel bes podivjanega ustaštva, tod, kjer so žarele iz sajastih ognjišč črne oči Andje in tolikerih žumberških mater.

POPRAVEK: V PV 1957, št. 1 popravi na str. 37, 11 vrsta od spodaj Stinčbenička v Stinčička. Spis »Pojmo na Gorjance« je napisal eden od članov PD Kostanjevica, tajnica E. T. je bila le posredovalka.

S postojnskimi jamarji po idrijski okolici

Speleološki strokovnjaki so obljubili, da bodo sami napisali poročila o raziskavanju krasa v idrijski okolici, zato se bom omejil samo na poročilo o vtisih, ki jih človek doživlja pri tem nadvse zanimivem in težkem delu, morda s tiho željo, da se bo že prihodnje leto pridružil trem idrijskim jamarjem vsaj še četrti in peti.

Da je okolica Idrije čudovita in v znanstvenem pogledu zelo zanimiva, so vedeli že stari učenjaki Scopoli, Hacquet, Freyer in Hladnik ter mnogi drugi. Prof. Velkavrhova pa je to ozemlje celo imenovala klasična tla naše botanike. Vsi ti klasiki naše prirodne znanosti pa so tudi vedeli, da Idrijo obdaja kras, ki je zanimiv v speleološkem oziru, zato so ga raziskovali in opisovali. Klasiki so umrli, njihovi spisi so bili pozabljeni v arhivih, njihovega začetega dela pa ni nihče nadaljeval in kar odkrito priznamo: Ta ugotovitev nam ne dela prav nikake časti.

Lani smo se končno povezali z Inštitutom za raziskovanje krasa v Postojni in že prvi stikli so rodili zelo lepe uspehe vsaj v speleološkem pogledu. Letos smo postojnske jamarje pričakovali z nestrpnostjo in ko so dne 6. avgusta prišli, smo se zelo veselili, da bomo z njimi zopet preživeli nekaj lepih dni v skrivnostnem podzemlju idrijske okolice.

Začeli smo z merjenjem Divjega jezera v neposredni okolici mesta. Zelo mi je žal, da bom moral po tem merjenju razočarati vse one, ki so vedeli za globino 70 m, ker je jezero globoko »samo« slabi 16 m. Ta »samo« pa vendar pomeni, da je zelo globoko in kljub temu eden najbolj zanimivih kraških pojavov na svetu. Kakor pri vseh kraških vodah in vodnih brezni smo seveda tudi v Idriji slišali ono obvezno pravljico o paru volov, ki so nekje padli v brezno in je jezerska voda prinesla na dan samo še njihov jarem. Čudovita je ta ljudska pripovedka o volih in jarmu, ki ga voda prenaša po vsem kraškem svetu naše ožje domovine! Izvor vode so nam naši jamarji pojasnili že pred leti, ko so raziskali do sedaj najbolj globoko brezno v Jugoslaviji Habečkov brezen, ki leži med Koševnikom in Črnim vrhom, ko so obarvali vodo na njegovem dnu in ugotovili, da je pritekla na dan v Divjem jezeru in na izviri pri Podroteji. Vse to so nam lepo opisali v »Poročilih« Slov. akademije znanosti in umetnosti v posebni knjižici. Priroda sama jim je pokazala edino prirodno pot vode iz svojega zemljepisnega področja črnovrške in zadloške planote, ki podzemno odvajata svoje vode proti Idriji in delno tudi v Divje jezero. To odvajanje opravlja tudi Habečkov brezen vsaj delno iz svojega okoli 340 m globokega dna. Z natančnejšimi meritvami so naši jamarji ovrgli tudi nekoliko fantastično teorijo italijanskih speleologov, ki so bili še pred osvoboditvijo namerili skoraj 500 m globine v brezno in so zato morali navajati odtok vode nekje pri Zagrebu. Po zaslugi naših jamarjev se je globina brezna sicer precej zmanjšala, vendar pa je bila vzpostavljena organska in prirodna zveza našega čudovitega jezera z njegovim vodnim zaledjem.

Spotoma smo stopili še v Belo in pregledali jamo »Divji možje«, ki pa res nima v sebi prav nič divjega in je samo za znanstvenike v toliko zanimiva, ker je nastala v dolomitnem skalovju ter je tudi dolomitu primerno skromna. Zastonj pa smo iskali v italijanskih zapiskih visoko zveneči »antro« na levem bregu Idrije, v kolikor se tudi tu niso Italijani zmotili in s tem imenom zabeležili jame pod cesto proti Beli, ki pa leži na desnem bregu. Je pač tako, da našim bivšim okupatorjem že nekaj nismo smeli vsega verjeti, pa jim tudi danes še ne smemo. Silovito in znamenito Ravbarsko jamo, ki jo je naše Planinsko društvo ovekovečilo celo z markacijo, smo letos kar izpustili, ker nas je že lani preveč razočarala s svojo skromnostjo, posebno še, ker tudi naš arheolog Brodar ni mogel v njej ničesar najti. Planinsko društvo pa bo imelo kmalu priložnost, da markira mnogo bolj zanimive kraške objekte na svojem področju.

Že naslednji dan nas je zopet potegnila k sebi Srednja Kanomlja, kamor nas je vlekle pričakovanje, utemeljeno z lanskoletnimi odkritji.

Našega šefa dr. Romana Savnika je zanimala predvsem Kanomljica. Že lansko barvanje njene vode je potrdilo pripovedovanje domačinov, da ta potok delno ponikne na levem bregu v Sopot in da priteče na dan na desnem bregu pri Šinkovčevi žagi. Opravka imamo torej z redkim pojavom podzemeljskega prečkanja struge. Letošnje ponovno barvanje pa je postavilo našemu strokovnjaku še nekaj zanimivih znanstvenih vprašanj. Podzemni tok je letos proti pričakovanju rabil samo 4 ure, namesto pričakovanih 6 ur, zato pa je nadzemni tok zopet proti pričakovanju zakasnil za več ur. Ko smo nazadnje še ugotovili, da je podzemeljski izvir višji od

nadzemeljskega toka, nam je bilo ugank dovolj in smo jih prepustili kar našemu strokovnjaku, ker smo prepričani, da se ne bo zadovoljil z ugotovitvijo »narobekras«.

Odšli smo odpirat »pihalnik« pol ure nad Šinkovčevo domačijo. Tako smo ga imenovali že lani, ker iz te jame neprestano piha v valovih in sklepal, da mora biti v zvezi z nekam podzemeljskim slapom. Na tihem smo upali, da bomo prodrli do vode, vendar se naše upanje ni izpolnilo, ker smo že po 25 m naleteli na tako ozko špranjo, da niti Gantarjev Janez, ki je specialist za podzemne ožine, ni mogel skozi. Verjetno bo ta pihalnik še dolgo pihal iz svojega skrivnostnega podzemlja.

V potu svojega obraza in obloženi z lestvami in ostalo opremo smo nato odšli k uro oddaljenemu breznu pri Belobrdarju, ki po pripovedovanju ljudi ne bi smelo imeti dna. Po 35 m plezanja smo zlezli na dno ter v njem ugotovili lepo in prostorno kapniško dvorano, čeprav so nas dobri ljudje svarili pred naravnimi in nadnaravnimi silami.

Se marsikaj zanimivega je v tem predelu, čas pa nam ni dopuščal niti toliko, da bi prisluhnil pripovedovanju ljudi, ker nas je jamarško poštenje vleklo višje k izviru potoka Ovčjaka, kjer smo upali, da bomo razjasnili vprašanje slapu v veliki vodni jami. Prevezel nas je čudovito lep in divji svet. Pošteno izmučeni smo se končno okrepčali pred veliko vodno jamo, nato pa je Silvo Modrijanov kot prvi zabredel z visokimi škornji v ledeno mrzlo vodo, ki je na toplomeru pokazala samo 6 stopinj Celzija in do katere se pride že po 20 m. Moral pa je kmalu odnehati, ker je globina naglo naraščala. V ozadju nekje v temi je bučal slap in nas zapeljal, da smo zgradili zasilni splav, ki na žalost ni bil niti toliko trden kakor znameniti »Kontiki«. S težavo loveč ravnotežje je Silvo zaveslal do 40 cm široke razpoke sredi globoke vode, skozi katero s to napravo ni mogel prodreti in je samo z lučjo posvetil v notranjost. Naše napete oči pa so mogle le ugotoviti veliko dvorano nad globoko vodno površino, šumenje slapu pa je ostalo nekje na desni strani v temi. Kljub vsej strasti, ki popade jamarja, kadar prodira v nepoznani svet, smo morali še enkrat odnehati. Jama bo ohranila svojo skrivnost še toliko časa, da jo bodo naskočili jamarji z boljšo tehnično opremo. To se bo moralo prav kmalu zgoditi, ker je sla po odkrivanju skrivnosti le prevelika v nas vseh.

Razdelili smo se: Dva sva poiskala pot na vojskarsko stran in se preko Kočevša vrnila v Idrijo, ostali pa so odšli v dolino Kanomljice. Na tihem sem gojil željo, da bomo spotoma še enkrat obiskali lani odkrito vodno jamo »Pod studenčkom«, ki leži ob Klavžarici. Vhod je zelo skromen, po kakih 80 m plezanja pa se pride do ozkega sifona, kjer je treba imeti visoke škornje, da se človek lahko splazi v notranjost jame, ki ima skupne dolžine okoli 500 m in spada torej že med srednje velike jame. Tu se šele odpre pravi čudoviti podzemeljski svet. Skozi neko stransko razpoko privre močan vodni tok, ki nato pada v 10 in 12 metrov visokih slapovih in končno izgine v neprehodnem sifonu. Odkod prihaja ta voda in kam izginja, je ostala nepojasnjena uganka. Žal se v tem odseku nismo mogli več zadrževati. Pred mene je stopilo samo neko stransko vprašanje: Ali Idričani res ne vedo za ta čudoviti kotiček svoje okolice? Mnenja sem, da bi bilo idrijsko planinsko društvo dolžno, da ga odpre domačim in tujim planincem z markiranjem celodnevnega izleta preko Razpotja v dolino Kanomljice do Šinkovca, nato ob Klavžarici preko znamenitih klavž v Ovčjaku, od tu pa za slabše turiste po stezi preko pobočja, za boljše planince pa dalje ob Klavžarici do konca doline pod mogočnim slapom, katerega je mogoče obiti po levem pobočju, nad katerim se obe poti zopet združita. Dalje drži lepa gozdna pot do slapovitega izvira Klavžarice, nad katerim se na desni strani pokaže spredaj omenjena jama s slapom v notranjosti. Od tu drži strma steza do domačije pri Gnezdju na vojskarski cesti, kjer bo še bolj razvajeni planinec občudoval krasen razgled iz razglednega stolpa ter se zadovoljen vrnil preko Kočevša v Idrijo. Okusi so sicer različni, za moj okus pa je to najlepši izlet v idrijski okolici.

Natančno pripravljene načrte dela našega šefa smo spremenili in se za letos odpovedali črnovrški planoti. Odšli smo mimo Ukovnika ob cesti proti Želinu in se ustavili ob mlinu Vrščev. Mnogo smo si namreč obetali od tankajšnje vodne jame, ki pa nas je že po 25 m pustila na cedilu s svojimi ozkimi špranjami, skozi katere ni mogel niti naš najmlajši jamar desetletni Zmago. Verjetno pa bo ta jama zanimiva po svoji biološki plati in smo jo priporočili našemu strokovnjaku Pretnerju Egonu iz Postojne. Mimogrede smo izmerili še brezno na Travniku onstran Idrije in ugotovili globino okoli 30 m.

V ponedeljek smo že zopet grizli kolena strmo v hrib na Vrščevem, kjer nam je mlinar označil brezno, ki bi moralo biti vsaj 200 m globoko in bi po njegovem

zatrjevanju še tu ne smeli najti dna, ker je vprašanje, če ga sploh ima. Ker poznamo pretiravanje ljudi pri ocenjevanju globin, smo res računali z okoli 100 m. Strokovnjak za merjenje jam s kamnom Silvo Modrijanov je hitro ugotovil globino okoli 50 m, Janez Gantarjev pa se je korajžno spustil v globino in že po 35 m zadel na dno. Tu je našel še razpoko in skozi njo vrgel kamen, ki je padal še kakih 15 m in tako potrdili Modrijanovo prerokovanje. Nekoliko razočarani in skrajno zdelani smo se vrnili v Idrijo.

Ker naši jamarji ne dajo dosti na počitek, smo se 14. avgusta odločili, da rešimo neko staro uganko:

Naš šef, ravnatelj Inštituta za raziskavanje krasa v Postojni, dr. Roman Savnik, je že več let imel v mislih sporočilo idrijskega lekarnarja in znanega prirodoslovca Freyerja:

»Freyer obišče vas Ravne pri Tolminu, ker je slišal, da naj bi bil tam aragonit«. V tej vasi izve 9. marca 1832, da je Martin Čelik odprl kamnolom in po naključju našel jamo z aragoniti, ko je hotel prezidati hišo. Jama je 50 klafter dolga in se konča s tremi jamami, od teh je ena 6,5 klafter globoka. Deloma je v njej voda. Ker je Celiku 1833 toča pobila vse poljske pridelke, je jamo zadelal, ker si je razlagal, da je kriva jama, ki napravlja točo. Freyer je čul, da je dve uri od tod studenec, ki se napolnjuje vsakih 5 minut.«

Jamo so dolgo leta iskali pri Tolminu in je seveda niso našli. Član postojnskega inštituta Gantar Janez se je spomnil, da mu je njegov bratranec iz Idrije inž. Gantar Ivan nekoč omenil, da je v Ravnah nad Cerknim obiskal jamo in v njej našel aragonit. Ker ga je zanimala predvsem geološka struktura ozemlja, nanjo ni polagal večje pažnje, posebno še, ker je sedanji gospodar Prezelj Janez želel jamo zapreti, kar je tudi napravil leta 1947. Treba je bilo torej vzeti pot pod noge in poiskati jamo. To nalogo smo izvedli izredno hitro, ker so nam že v Zakrižu označili njeno približno lego. Naše delo je bilo kronano z največjim speleološkim uspehom tega leta. Ob cesti tik pri hiši smo našli aragonitno jamo, ki je za sedaj edina v Evropi, ker jih nekaj poznajo samo v Kaliforniji ob neki termalni prelomnici. Jama je bila tako temeljito zadelana, da smo na njej sedeli in čakali gospodarja, da bi nam jo pokazal in še sam jo je moral nekaj časa iskati. Neki komaj vidni polkrog v travi pa nas je opozoril nanjo in odprla se nam je že po nekaj udarcih s krampom. Žal smo morali ugotoviti, da so zanjo poleg Freyerja vedeli tudi drugi nepoklicani ljudje, ki so odnesli njeno najlepše kapniško bogastvo ter ga verjetno dobro prodali raznim muzejem in inštitutom, njeno ležišče pa držali v tajnosti. Kljub temu pa se je pred nami odkril čarobni svet, kakršnega naši jamarji še niso videli. Na stropu visijo kakor nekaki ježki čudoviti aragonitni kristali in se krasno odražajo s svojo belino od temnega stropa.

Zopet smo spremenili delovni načrt: Vse ostale jame smo enostavno črtali iz programa in poklicali pomoč iz Postojne. Nato smo začeli z merjenjem jame, ki je pravzaprav najbolj dolgočasno jamarsko delo in pretaknili vse luknje, rove in hodnike v tej čudovito zverženi jami. Naš šef pa se je odpeljal, da ukrene vse potrebne za zaščito jame kot edinstvenega prirodnega objekta, ki bo služil samo za znanstvene namene. Med drugim bo treba rešiti tudi vprašanje, čemu nastaja v tej jami, ki je polna blata, aragonit in ne kalcij, saj temperatura v jami ni pokazala niti polnih 9 stopinj Celzija. Namerili smo okoli 300 m skupne dolžine, v ravni smeri pa nam je zaprla pot zelo ozka špranja, skozi katero je lahko prodrli samo naš desetletni Zmago in ugotovil po 30 m, da se jama še nadaljuje. Več z otrokom nismo smeli tvegati. V nas je zraslo upanje, da bomo v tej smeri prodrli v še nedotaknjeni svet kapnikov in kristalov. Mestni muzej v Idriji, ki bo prevzel jamo v varstvo, je takoj poskrbel za izdelavo vrat, ki bodo zapirale vhod v jamo, da se prepreči nadaljnje ropanje.

Ko smo se vračali proti domu, nismo vedeli ali naj se bolj navdušujemo nad zanimivim odkritjem ali naj občudujemo krasno okolico, ki jo čuva orjak Porezen, ali naj otresemo nekaj jabolk, ki se letos lomijo pod težo preobilnega sadja!

Čudovito lep je ta svet in kolike lepote skriva tudi v svojem podzemlju! Sama strma pobočja in ljudje pravijo, da morajo tod imeti celo petelini krapše, kokoši pa poleg njih tudi pompadurce okoli vratu, kamor spravijo jajce, da se jim ne strklja v dolino; same divje grape, na vrhu pa lepe ravnice s tihimi vasicami ter raztresenimi hišami, kjer te gospodar lepo potolaži, ko ga vprašaš, kako daleč je do te ali one točke, da je to takoj pri njegovem sosedu — in potem hodiš še dve uri, da prideš do tega soseda.

Škoda, da naši planinci tako malo poznajo ta svet!

Novi čas je povzročil tudi v planinstvu velike spremembe. V gore zahajajo sedaj ljudje vseh poklicev. Zato se je turistični promet po planinskih kočah in domovih silno povečal in je tudi število koč zelo naraslo, saj jih je pod upravo planinskih društev okoli 150 in imajo še nekatere druge organizacije svoje planinske postojanke. L. 1953 je obiskalo koč planinskih društev v Sloveniji nad 415 000 gostov. Pred 50 leti je imela Triglavsko koč na Kredarici v vsej sezoni 475 obiskovalcev. Toliko jih ima sedaj Dom v Kamniški Bistrici eno samo lepo poletno nedeljo. Ko se je konec prejšnjega stoletja začelo uveljavljati slovensko planinstvo v borbi proti nemški šovinistični planinski organizaciji, so imele naše koč več ali manj značaj društvenih prostorov. Vanje so prihajali v pretežni večini le člani SPD, ki so na turah spoznavali svojo domovino in poudarjali slovenstvo naših gora. To so bili skoro sami meščani, večinoma izobraženci, le redki med njimi so bili delavci, še redkejši kmečki ljudje. Ti so se v kočah oglašali le kot vodniki, lovci ali pastirji. Med obema svetovnjima vojnama je planinstvo počasi zajemalo tudi delavce, posebno v večjih industrijskih krajih (Jesenice, Trbovlje), pa del kmečke mladine. Medtem ko so bile planinske koč do prve svetovne vojne namenjene le počitku in okrepčilu na turah, so v času med svetovnjima vojnama dobile še drugo vlogo: mnoge od njih so postale gostišča za razveseljevanje. Vedno pogosteje so se v gorah oglašale harmonika, kitara in pesem, žal, prepogosto tudi kričanje in surovo razgrajanje. Planinske koč niso več samo počivališče za člane planinske organizacije, ampak postajajo vse bolj turistično-gostinski obrati za vsakogar, le da imajo organizirani člani nekatere olajšave pri plačevanju za prenočišče. Posebno postojanke v nižjih legah in na krajih, kamor držijo ceste, so že zelo spremenile svoj prvotni značaj. Planinski pomen koč in domov je močno odvisen od nadmorske višine in prometne povezanosti. Čim manjša sta ta dva činitelja, tem manj je postojanka planinska, tem bolj je podobna navadnemu gostišču ali hotelu. Da so planinska društva dopuščala take spremembe, temu so bile in so še vzrok njihove finančne težave in pridobitveni nameni. Večina planinskih društev si mora prizadevati, da poveča v svojih kočah in domovih denarni promet, ker jih silijo k temu dolgovi, veliki obratni stroški ali pa načrti za izboljšave starih oz. za gradnje novih postojank. Takšna prizadevanja so povzročila, da so nekatera društva šla še korak naprej in so dala svojim kočam in domovom tudi letoviški značaj. Medtem ko po 1. svetovni vojni niti članom planinskih društev ni bilo dovoljeno, ostati v eni in isti koči več kakor tri dni, če to ni zahtevala kaka nepremagljiva višja sila, je pa sedaj takšen gost, ki pride v planinsko postojanko kot letovišar, biva v njej dalj časa in se abonira na hrano, skoro povsod dobrodošel, mnogokrat bolj zaželen kot planinec, ki prenočuje le eno noč in ima živez navadno s seboj v nahrbtniku. Od letovišarja so večji dohodki in večji dobiček kot od planinca, obenem pa manj slučajni. Oskrbnik namreč vnaprej ve, kaj je treba pripraviti za stalne goste, medtem ko so planinci tako po številu kakor tudi po svojih zahtevah zelo različni. Letoviški promet se je začel po naših planinskih postojankah vedno bolj uveljavljati in prija ne samo marsikateremu gostu, ki si želi gorskega okolja in samote, ampak tudi marsikateremu društvu, ker mu povečuje dohodke.

Želja za povečanje prometa v planinskih postojankah je povzročila, da so nekatera planinska društva izdala tudi že prospekte za svoje koč ali domove. Tako je PD Mengeš izdalo prospekt za svojo koč na Gobavici, PD Tržič za Dom na Kofcah, Dom pod Storžičem in Kostanjevčevo koč na Dobrči, PD Jesenice pa za Vršič in Trento, kjer ima svoje glavne postojanke — Tičarjev dom, Erjavčevo koč in Kočo pri izviru Soče. Mengeško društvo računa predvsem na izletniški turizem, jeseniško vabi izletnike, planince in smučarje, tržiško pa poleg tega izrečno poudarja, da nudijo njene postojanke tudi penzijsko oskrbo. Ob teh prosopektih bi rad izrazil nekaj misli.

Prizadevanja planinskih društev, da se tudi planinske postojanke vključujejo v splošni tok slovenskega turizma, je do neke mere treba pozdraviti. Saj so baš alpske pokrajine značilna turistična privlačnost Slovenije in je planinstvo ena največjih in najlepših vej našega turizma, ki privlačuje v naše gore ne samo slovenske planince in alpiniste, ampak tudi planince iz drugih republik Jugoslavije in iz inozemstva. Pa tudi marsikdo, ki ni planinec, rad prebije kratek čas med gorami, ker ga privlačuje gorsko okolje s svojo samoto in svojsko naravo. Številni gostinski obrati v alpskem področju, t. j. po gorskih dolinah in ob jezerih, n. pr. v Kranjski gori, Trenti, Bovcu, Bohinju, na Bledu, v Kamniku, Savinjski dolini in v krajih

alpskega predgorja, odpirajo vsakovrstnemu turizmu vrata v gorski svet. Planinske kočje in domovi pa to mrežo turističnih postojank dopolnjujejo in nadrobneje razpletajo ter nudijo možnost za uživanje gorskih privlačnosti v njihovem osrčju samem. Pri tem pa planinska društva ne bi smela nikdar pozabiti na glavni namen svojih postojank: da služijo predvsem planinstvu v njegovi čisti obliki. Planinske kočje in domovi smejo biti gostilne ali hoteli samo v toliko, kolikor ne ovirajo ali ne motijo planinstva samega. Nikdar in nikjer se ne bi smelo dogajati, da bi planinci ne dobili udobnega prenočišča zaradi tega, ker so oddana letoviščarjem, da bi se čutili kakor koli zapostavljene za gosti, ki dajo postojanki več dohodkov, ali da jim veselje do obiskovanja gora kvarijo razne izletniške družbe s pijančevanjem in nekulturnim vedenjem. Če se društva takšnim pojavom ne morejo izogniti, je za planinstvo boljše, da je obisk in četudi s tem dohodek manjši, postojanka pa izpolnjuje res tisto nalogo, za katero je bila postavljena in za katero je bila ustanovljena naša planinska organizacija. Saj že navadna gostišča gledajo na to, da se dostojni gostje v njih dobro počutijo in jih ne motijo razni brezobzirni ljudje. To poudarjam v interesu planinstva in vsega turizma.

Druga misel, ki se mi vsiljuje ob omenjenih prospektih, je ta, da planinska društva po vojni niso vedno postavljala svojih koč in domov po dobro premišljenem razporedu. Nekatere postojanke podpirajo planinstvo po obsežnem in zanimivem gorskem okolišu ter imajo zato mnogo obiskovalcev - planincev. Nekatere so pa društva postavila na manj pomembnih krajih, bodisi da je bila to želja ali hipno navdušenje krajevnih faktorjev, posnemanje drugih društev, napačni računi o razvoju planinstva v kraju in bodočem prometu po njihovem okolišu ali kopičenje planinskih postojank na enem in istem področju iz tega ali onega vzroka. V takšnih kočah začne po prvem navdušenju ali zmanjšanju plačilne zmožnosti domačinov planinski promet pešati in si skušajo društva od drugod privabiti obiskovalce. Mnogokje so temu vzrok tudi splošne razmere. Saj vemo, da naraščanje draginje najprej prizadene tiste človekove dejavnosti, ki niso neobhodno potrebne za življenje, n. pr. turizem, planinstvo. Kadar primanjkuje denarnih sredstev, se marsikdo najprej odpove izletom, turam itd., ker mora ves razpoložljivi denar porabiti za stanovanje, hrano, obleko in druge nujno potrebne stvari. Zato bo v bodoče treba, da bodo planinska društva dobro premislila, kje je res potrebna postojanka in kako naj bo velika, da jih ne bo treba kasneje ohranjevati bolj z neplaninskimi kot s planinskimi turističnim prometom.

Končno naj napišem še nekaj misli o omenjenih treh prospektih, ki so mi prišli v roke, — morda ga je izdalo še kako drugo društvo — in o planinskih prospektih na splošno.

Tržiški prospekt je od teh treh najpreprostejši. Tiskan je na šestih straneh v formatu 18×10 cm in v štiribarvnem tisku. Na prvi strani je skica o železniških in cestnih zvezah Tržiča s Kranjem, Ljubljano, Jesenicami, čez Ljubelj in Jezerški vrh, na zadnji strani pa skica planinske transverzalne poti od Storžiča do Begunjsčice. Obe skici sta zelo shematični. Na ostalih straneh je opisana po ena od tržiških planinskih postojank. Pri vsaki je črtna risba kočje in podatki o položaju, dostopih, prostornosti, času oskrbovanja, izletih in turah in praznovanjih ter tekmah, ki jih prirejajo pri tisti postojanki. Podatki so stvarni in kratki, nikjer ni nobene pretiranosti. — Mengeški prospekt je tiskan na štirih straneh formata 18×13 cm in v tribarvnem tisku. Naslovna stran prikazuje v prijetni montaži kočjo od spredaj in razgled z Gobavice, zadnja stran pa shematično skico izletov od kočje. Kratek opis na notranjih straneh omenja, kdaj je bila kočja otvorena, kakšne prostore ima, obširno pa navaja razgled od kočje. — Jeseniški prospekt sem dobil v nemškem jeziku, ne vem pa, če ni bil izdan tudi v drugih jezikih. Tiskan je v petbarvnem tisku na šestih straneh formata 22×11 cm. Na zunanjih dveh straneh je v živobarvni plakatski tehniki naslikan pogled na gore in okenska mreža, ki visi nekje sama zase, ter planinec, ki zre v napis. Eno stran izpolnjuje grebenska kartica pogorja okoli Vršiča z rdeče vrisano cesto iz Kranjske gore v Trento ter planinskimi postojankami ob njej, pri čemer so kočje PD Jesenice, Kugyjev spomenik in Julijana rdeče poudarjeni. Poživljajo jo sličice gamsov, ovc, planinskega orla, soške postrvi, kopalca, lovca in smučarja. Znotraj so na dveh straneh lepe reprodukcije pokrajinskih fotografij, na eni pa kratek opis Vršiča, Trente, njenih zanimivosti in jeseniških koč, zraven pa seznam izletov in tur iz teh koč. Čez črno besedilo je v rahli rdečini natisnjenih nekaj prizorov, ki nakazujejo možnost izletov, smučanja in lova na tem področju. Jeseniški prospekt je od teh treh najodobnejši in utegne pritegniti pozornost turistov doma in v inozemstvu.

Naša planinska društva gotovo nimajo toliko sredstev, da bi izdajala prospekte za vsako sezono znova, ampak mora prospekt zadoščati za več let. Zato bi moral biti vsak prospekt temeljito premišljen, tako glede besedila kakor glede tehnične opreme. Besedilo mora v kratki obliki, brez napihnjenosti, podajati bistvene značilnosti pokrajine ter privlačnosti in pomen turističnih postojank. Slog in jezik morata biti prečiščena in jasna, krajevna imena pravilna. Iz navedenih prospektov navajam nekaj primerov pomanjkljivosti v besedilu. Pri prospektih pozabljamo na kratka gesla, ki poudarjajo privlačnost kraja, čeprav so tu in tam nekoliko pretirana. Pri tržiškem in mengeškem prospektu bi turist pričakoval vsaj nekaj kratkih podatkov o Trziču oz. Mengšu. Pri Kostanjevčevi koči bi moralo biti v nekaj besedah omenjeno, po kom je koča imenovana. Dobrča pač ni v področju Karavank, ampak je podaljšek Storžičevega pogorja, ki je odrezani del Kamniških Alp. Ukec je menda narečna oblika Lukca, Čegelče so Čegelše. Ture in izlete je treba natanko navesti, ne samo »proti Begunjščici, proti Bledu, krajši idilčni sprehodi«. Razgledi naj ne bodo tako na široko opisani, kakor je to v mengeškem prospektu. V ta namen naj bo raje v koči orientacijska tabla. Jezik naj bo pravilen. Da stoji v mengeškem prospektu: z najvišim nam. najvišjim, Begunščica nam. Begunjščica, osredna nam. osrednja, alpe nam. Alpe, je prav nepotrebna pomanjkljivost. Posebno je treba paziti, da bodo prevodi v tuj jezik v duhu tistega jezika. Kaj je to Koritaklaum, kaj Trenta-Hirten? Posebno dobro je treba pripraviti tehnično opremo prospekta, da že njegova zunanost zbode v oči in zbudi zanimanje za vsebino. Zunanost jeseniškega prospekta je sicer privlačna, bila bi pa lahko bolj originalna. Prav isti motivi bi bili lahko uporabljeni za kateri koli drug del Alp. S tri- oz. štiri-barvnim tiskom, ki sta v njem izdelana mengeški oz. tržiški prospekt, bi se dali doseči vse lepši učinki ob enakih tiskarskih stroških. Posebno pregledni zemljevidi bi bili lahko neprimerno boljši. Skica planinske transversale je zelo groba in napačno orientirana. Tako veliki znaki in napis bi bili zadosti vidni, če bi bili pomanjšani; pri tem bi lahko pot pravilno usmerili od vzhoda proti zahodu in pridobili prostor še za kaj drugega. Zakaj je zunanost tržiškega prospekta tako skromna in neočitna? Zakaj ni nikjer nobenih pristržnih okrasnih motivov? Kadar izdajamo prospekte, izdajmo nekaj takega, da bo res privabljal goste. Izdajatelji naj bodo toliko odkriti, da navedejo letnico izdaje. Za turista je važno, da ve, ali ima pred seboj nove ali stare podatke. Zelo čudno je tudi, da nobeden od teh treh prospektov nima navedeno, kdo je prospekt priredil in katera tiskarna ga je tiskala. Če bi se tiskarna podpisala, bi verjetno ne upala dati iz rok takega stavka, kot je v tržiškem prospektu, kjer so sredi besed uporabljene velike črke, n. pr. koČa, domaČnost, Storžič itd. Prav bi bilo, da bi pri Planinski zvezi Slovenije kdo skrbel, da bi bili tudi planinski prospekti čim bolj pravilni, smotrni in privlačni.

Obl pomladni vodi

LEOPOLD STANEK

Vsako pomlad je struga drugod.

*Naval voda,
drveč iz gora,*

drugam je letos nanosil prod.

*V penasti snežnici zrcali
se bežen oblak.*

Kot spomin je drag.

Ali sam beži?

Ali ga nosijo vali?

Podoba stvari,

podoba premenljiva!

O muževna iva,

*poglejva, če tudi nama je čas
kaj spremenil obraz!*

Društvene novice

NAŠI ODLIKOVANCI

Evgen Lovšin

Eden od najvidnejših slovenskih planincev je nedvomno Evgen Lovšin, ki ga je lani PZS odlikovala s častnim srebrnim znakom. Njegovo ime je neločljivo povezano s kulturno vsebino planinstva, to je s tisto stranjo, po kateri planinstvo šele dobiva svoj pravi in polni družbeni pomen ter zavzema med vsemi športnimi panogami najodličnejše mesto. Prav zaradi idejne, ideološke in kulturne vsebine planinstva so že pred 100 leti imenovali planinstvo najimennitnejši šport 20. stoletja.

Pred 45 leti se je na šolskem izletu prvič veselil razgleda z Golice, kamor jih je popeljal kot petošolce prof. Peterlin. Naslednje leto je v njem močno odjeknila tragična smrt sošolca Petriča v severni steni Skute. Prišla je svetovna vojna, ki mu je namerila korake v domače in tuje gore, v daljne Karpaté in Južne Dolomite, vendar tedaj še ni čutil, da so mu gore potrebne za pravo ubranost duha in telesa. Že kot gimnazijec se je v preporodovski organizaciji in v Sokolu posvečal telovadbi, zastopal Jugoslavijo na pariški olimpiadi kot član olimpijske vrste, na državnem tekmovanju v Beogradu pa dosegel prvo mesto. Pri odkritju plošče telovadcu Habetu, ki se je smrtno onesrečil v slovenski smeri v Triglavski steni, je govoril spominske besede in se pri tem seznanil z dr. Stanetom Tominškom, kmalu nato z Jožo Čopom, prof. Jankom Ravnikom in dr. Miho Potočnikom. S to družbo je v naslednjih letih prehodil, preplezal in presmučal mnogo gorskih potov v

naših in tujih Alpah ter bil na Matterhornu, Grossglocknerju in Dachsteínu.

Svoja doživetja v gorah je opisal v mnogo brani knjigi »Triglav in njegova soseščina«, gotovo eni najpomembnejših slovenskih del v planinskem slovstvu. — Sodeloval je pri slovenskem planinskem filmu, ki je pred vojno predstavljal resnično podjetnost in uspešnost slovenskega človeka. Bil je tudi zvest sotrudnik Planinskega Vestnika. Ima spretno pero, smisel in občutek za lepoto gorske pokrajine, obenem pa prijetno razumevanje za človeka, ki išče v gorski prirodi ne samo svoje razvedrilo, marveč tudi svoje dopolnilo in izpopolnilo. Prav zato ima oko in srce za izvirno vrednost gorjanca in gornika, za duhovitost in pristnost prirodnega človeka, ki jo v taki meri kaže prav Joža Čop. Za pokojnim prijateljem dr. Arnoštom Brilejem je sprejel nalogo, da za Planinsko založbo napiše in uredi monografijo o Valentinu Staniču, prvem alpinistu v Vzhodnih Alpah. Delo je vzorno opravil in tako izpopolnil občutno vrzel v zgodovino slovenskega planinstva.

Odlikovanca slovenska javnost pozna tudi kot skrbnega, natančnega predavatelja. Po vojni je vzbudilo pozornost njegovo obširno predavanje »Gore v domačem in tujem leposlovju«. Ta antologija leposlovnega ustvarjanja, navdahnjenega po gorski naravi, je značilna za ljubiteljsko osebnost Evgena Lovšina, ki družbi znanstveno sistematičnost z občutkom za lepoto misli in izraza.

Literarno delo pa ni edini način, s katerim izkazuje svojo zvestobo goram in planinstvu. Še vedno najde čas, da vedno znova oživlja ljubezen do gora s pohodi po višjih in nižjih hribih na Dolenskem in Notranjskem, po Povhograjskih Dolomitih, med katerimi čišla predvsem Grmado, pa tudi po zahtevnejših vrhovih, kakršni so Ratitovec, Krn, Trenta, Svinjek, Jalovec, Triglav. Na teh turah mu je zvest tovariš dr. Stanko Tominšek, prijeten pomočnik in posrednik pa obzirna »ropotulja«, kakor jo sam imenuje, moped. Z mopedom si je zadnje čase krajšal daljave do vrste vrhov v Gorskem Kotaru, ob Jadranu in drugih po naši zemlji. Mika ga tudi naša planinska transverzala in še nekaj vrhov, na katerih doslej še ni bil.

Zaslužnemu planincu, planinskemu pisatelju, propangadistu in organizatorju iskreno čestita tudi naš list k zaslužnemu odlikovanju, s katerim je vrednost njegovega dela za slovensko planinstvo priznala Planinska zveza Slovenije.

T. O.

IZ SEJNIH ZAPISKOV IO CO PSJ

IO PSJ je na svoji zadnji seji dne 7. XII. 1956 ugotovil, da komisije razen koordinacijske komisije za alpinizem in GRS niso delale. Na novo je bila osnovana mladinska komisija, ki ji je na čelu tov. Dedakin, za finance tov. Kurepa, za organizacijo tov. ing. Čolić, za mednarodno sodelovanje tov. Košir in Kušič, za propagando tov. Dedakin, za alpinizem in GRS tov. Bučer, za akcije in izlete tov. Rovan in za objekte tov. Mlač. PZS se je zavezala, da bo sklepe mladinskega posveta dostavila mladinski komisiji pri PSJ.

Za izvedbo Geofizičnega leta je bila osnovana posebna državna komisija, katere poverjenik je tudi tov. univ. prof. dr. Franjo Dominik iz Astronomskega inštituta v Ljubljani. Zaradi vključitve himalajske odprave v Geofizično leto je bilo PZS s strani PSJ nasvetovano, naj se vodja jugoslovanske himalajske odprave tov. dr. Miha Potočnik obrne na imenovanega tovariša.

Članski prispevek po din 20.— za himalajsko odpravo, ki ga člani vplačujejo hkrati z letno članarino, so dolžna društva pobirati od svojih članov tudi v letu 1957.

Referat vodje jugoslovanske himalajske odprave tov. dr. Miha Potočnika o doslej izvršenem delu himalajškega odbora je bil dostavljen vsem republiškim zvezam.

Za pribavo potrebnih denarnih sredstev za himalajsko odpravo so bili zadolženi tov. Kušič, Kurepa in dr. Miha Potočnik. Njihova naloga je, da skušajo izločevati ta sredstva pri izvršnem svetu FLRJ.

Romunski alpinisti so povabili jugoslovanske alpiniste na mednarodno plezanje na kronometer, ki se bo vršilo 25. VIII. 1957 v Romuniji.

Predsednik UIAA je obvestil PSJ, da je UIAA predlog PSJ, po katerem bo v bodoče PSJ plačeval letno članarino za vse jugoslovanske planince, republiške planinske zveze, ki so včlanjene v UIAA, pa bodo odselej dalje plačevale le članarino 50 šv. fr. letno.

Sprejet je bil nadalje načelni sklep, da ne more imeti nobena inozemska planinska organizacija nikakih popustov v planinskih postojankah na področju FLRJ. Do tega sklepa je prišlo zaradi uvedbe novih deviznih predpisov in raznih olajšav v turizmu.

Vse republiške planinske zveze so bile zadolžene, da telefonsko in pisмено obveste PSJ o svojih nameranih letošnjih inozemskih odpravah. Sklep je bil sprejet v zvezi s planiranjem potrebnih deviz pri Zveznem izvršnem svetu.

Nadalje je bilo sklenjeno, da naj bi se uvedel enotni znak za Gorsko reševalno službo vseh republik. O tem bo še sklepala koordinacijska komisija za alpinizem in GRS.

Za leto 1957 je PSJ določil naslednje inozemske zvezne odprave: 15 alpinistov v SZ, 5 reševalcev v Zakopane na Poljskem na reševalni tečaj in tri planince preko Češke na Poljsko. V zameho bo prišlo 15 sovjetskih alpinistov in 5 poljskih reševalcev v jugoslovanske gore, medtem ko naj bi se odhod treh planincev na Poljsko štel kot vračilo za prijateljski obisk poljskih planincev, ki so preteklega leta obiskali zvezni zlet v Prokletijah. Poleg tega bosta dva jugoslovanska planinca odšla v Romunijo zaradi vzpostavitve prijateljskih medsebojnih stikov z romunskimi planinci. Za potrebna finančna sredstva in devize bo poskrbel PSJ.

Pri določitvi cene novim članskim izkaznicam je moral PSJ poleg proizvodne cene upoštevati tudi stroške transporta, 7,5% obresti za posojilo pri Narodni banki za plačilo članskih izkaznic in varnostni koeficient za primer, da anuitete ne bi bile ob rokih plačane, ker je moral PSJ nabaviti več članskih izkaznic, kot pa jih trenutno potrebujejo re-

publike, in za primer, da članske izkaznice ne bodo pravočasno zamenjane. Ker je bila cena članskim izkaznicam določena relativno visoko (din 80.—), poleg tega pa so nekaj dodale tudi nekatere republiške zveze ali pojedina društva in je na ta način cena članskih izkaznic dosegla že vsoto din 100.—, na kar je bil PSJ opozorjen že od nekaterih društev in republiških zvez, je PSJ sklenil, da bo zaračunal članske izkaznice po proizvodni ceni plus obresti posojila, t. j. po din 60.— za komad. PSJ pa bo skušal najti druge kritje za plačilo rezervnih članskih izkaznic. Zato pa je nujno potrebno, da republiške planinske zveze čimprej obračunajo prevzete članske izkaznice in nakažejo pripadajoči znesek PSJ, da bo mogel tudi PSJ poravnati svoje finančne obveznosti nasproti Narodni banki. Ker so se znižale cene članskih izkaznic izključno zaradi tega, da članstvo ne bi bilo preveč finančno obremenjeno, zaradi tega tudi republiške zveze ne smejo prodajati članskih izkaznic planinskim društvom dražje od din 60.—, kvečjemu smejo zaračunati še stroške poštnine od republiških zvez na društva.

V zvezi s članskimi izkaznicami je PSJ tudi sklenil, da se podaljša rok za zamenjavo izkaznic do 1. marca 1957.

IZ SEJNIH ZAPISNIKOV UPRAVNEGA ODBORA PZS

Dne 16. XII. 1956 se je vršil v Ljubljani prvi mladinski posvet, za katerega so pokazala društva veliko zanimanje. Udeležilo se ga je okrog 50 društev. Vodila ga je načelnica mladinske komisije pri PZS tov. Mara Sven-tova. Posvet je zelo dobro uspel. Na posvetu sprejete zaključke in napolitla za uspešno delo mladinskih odsekov bo mladinska komisija pri PZS podrobno obdelala in nato z njimi seznanila vse društvene mladinske odseke.

Ta dan se je vršila v Ljubljani tudi razširjena seja komisije za planinska pota, ki je izdelala načrt dela za leto 1957. Sejo je vodil načelnik komisije za planinska pota pri PZS tov. Prosenec Živojin.

Dne 8. XII. 1956 se je vršil na Celjski koči sestanek vseh oskrbnikov, društvenih gospodarjev in knjigovodij PD Celje, na katerem so razpravljali o vseh problemih, ki so se pojavljali v kočah med sezono in tudi sprejeli smernice za nadaljnje delo. Ob zaključku je matično društvo pogostilo udeležence tega sestanka.

Za gradnjo »Zlatoroga« je bil izvoljen gradbeni odbor, ki ga sestavljajo zastopniki lovske, ribiške in planinske zveze, in sicer tov. Ive Krevs, dr. Štefan Soba, Matko Pečar in Rado Lavrič.

17 milijonski kredit, ki je bil društvom odobren iz naslova zboljšanja pogojev za letni dopust delavcev in uslužbencev, je bil v decembru 1956 izčrpan v celoti.

Med PD Ljubljano-matico in PZS je bila likvidirana zapuščina po pok. dr. I. C. Oblaku, ki je v svoji oporoki volil del svojih premičnin tudi slovenski planinski organizaciji. Po medsebojnem sporazumu sta si imenovano društvo in PZS razdelili zapuščino na polovico.

Ker propagandna komisija zaradi previsokih stroškov ni mogla izdati prospekt »Gorski svet Slovenije« (po kalkulaciji tiskarne bi znašali samo tiskarniški stroški preko 2000000 din), se je pričela ukvarjati z mislijo, da bi izdala cenejši prospekt, ki naj bi v glavnem vseboval le podatke o planinskih kočah in nekako nadomestil dr. Brillejev priručnik, ki je že precej pomanjkljiv in ga ni več moč nabaviti. Izid tega prospekta pa zavisi seveda od finančnih sredstev, s katerimi bo razpolagala propagandna komisija v letu 1957.

PZS je bila obveščena o sklepih seje komisije za pripravo odloka o zaščiti Bohinja,

Ki deluje v okviru Sveta za prosveto LRS. Komisija je sklenila, da se proglasi notranji Bohinjski nacionalni park, za vse večje gradnje na tem področju pa bo moralo dati v bodoče svoj pristanek spomeniško varstvo. Predlog o zaščiti že določa obe žitnici, t. j. na Komno in na Vogel. Zaščiten je tudi pas 200 m od obale. Zaščiten bo nadalje dolina Triglavskih jezer, ker so tudi Bohinjci pristali, da se pri V. in VI. jezeru prepove paša. Začasno bodo smeli pasti le v Lopučnici in okrog sedmega jezera. Nadalje je bilo sklenjeno, da planinsko društvo ne bo smelo več sekati drv, zlasti pa ne okrog planinske kočice. Zazdaj jim bo to dovoljeno v Lopučnici. Prostor za taborjenje v Bohinju bo dodeljeval ObLO oziroma TD v Bohinju.

Člani jugoslovanske odprave na Kavkaz, ki so se poleti 1956 povzpeli na več vrhov Kavkaza, kakor na Elbrus (5633 m), Pik Gernogenov (3993 m), Bžeduk (4272 m) itd. so izdelali okrog 100 črno-belih diapozitivov za predvajanje po planinskih društvih. Čim bodo diapozitivi na razpolago, bodo društva o tem takoj obveščena.

Dne 23. XII. 1956 se je vršil na Kumu posvet predstavnikov planinskih društev okrajra Trbovlje. V imenu PZS se je posveta udeležil tov. Tone Bučer.

Na sestanku, ki ga je imel načelnik Planinske založbe tov. Stanko Hribar s planinskimi pisci, je bilo med drugim sklenjeno, da bo tov. prof. Wester, ki obdeluje Oblakove zbrane spise, pripravil rokopis že marca 1957. Zato bo delo lahko natisnjeno že v jeseni 1957, tov. Svetina iz Bleda je obljubil napisati partizanske spomine, tov. prof. Lovšin Evgen in Režek Boris pa bosta opisala gorske vodnike. Tov. Režek je prevzel področje Savinjskih Alp, Pece in Karavank, tov. Lovšin pa Julijce.

Planinska založba ugotavlja, da se monografije velikih planincev slabo prodajajo in da nekatera društva ničesar ne ukrenejo, da bi ta dela razpečala med svojimi člani. Dvakrat se je celo primerilo, da društvo ni šlo za potrebno, da bi vsaj po en izvod vsake brošure obdržalo za svojo priročno knjižnico, femče je vse poslane brošure založbi vrnilo z motivacijo, da za knjižice ni interesentov. Založba zato apelira na vsa društva, da razpečevanju njenih knjižnih edicij posvečajo čim več pažnje in jih med svojimi člani čimprej razpečajo.

Po sklepu skupščine in Kranju je bila s 1. januarjem 1957 tudi pri PD uvedena amortizacija osnovnih sredstev, ki se obračunava od opravljenega prometa vseh storitev v postojankah. Vplačevanje amortizacije se je pričelo s 1. januarjem 1957, akontacije zapadejo v plačilo vsako tromesečje, končni obračun pa se bo izvršil konec vsakega IV. tromesečja z bilanco. Društva, ki plačujejo za določeno planinsko postojanko anuitete investicijskega posojila, amortizacije ne vplačujejo, dokler traja redno plačevanje anuitet. V primerih, ko bi znašala celotna amortizacija več kot enoletna anuiteta, bo treba za razliko vplačati amortizacijo. Poslovnik o amortizacijski službi bo sestavila Gospodarska komisija PZS in ga po poprejšnjem pregledu na Svetu gospodarjev predložila plenumu PZS v odobritev. V zvezi z amortizacijo so bila vsa društva pravočasno opozorjena na to, da pripravijo vse potrebno, da bodo s 1. januarjem 1957 prejeli oskrbniki nove cenike in potrebna navodila o prometu vseh uslug, da bodo mogla društvena knjigovodstva pravilno knjižiti opravljeni promet. Ker se amortizacija obračunava od vseh storitev, t. j. od prometa jedil, pijač, prenočnine in ostalih uslug, morajo društva, ki so dala kuhinjo in event. druge usluge v oskrbo oskrbnikom, ta promet prav tako knjigovodsko zajeti in ga izkazati v bilanci. Društva so tudi prejela navodila za

spovedbo teh vknjižb v svojem knjigovodstvu.

Za predložitev društvenih bilanc je PZS določila rok 31. I. 1957.

Propagandna komisija je poskrbela za več kvalitetnih predavanj z barvnimi in črno-belimi diapozitivi, katera so pripravljene predavatelji izvesti po društvih po dokaj ugodnih pogojih. Tako je tov. Kambič Mirko iz Ljubljane pripravil dvoje predavanj z barvnimi diapozitivi, in sicer »Julijske Alpe v barvah« ter »Krasote ameriških kanjonov«. Vsako predavanje traja približno eno uro ob spremeljavi 120 krasnih barvnih diapozitivov. Tov. Keršič-Belač Marjan iz Ljubljane je pripravil predavanje »Jesenske in zimske barve v naših gorah«. Tudi to predavanje traja okrog ene ure in ga spremlja okrog 100 barvnih diapozitivov. PZS je pripravila standardno predavanje z veliko belo-črnimi diapozitivi »Preko Kamniških in Julijskih Alp«. Predavanje traja prav tako eno uro s 111 diapozitivi. Nabavila pa je tudi dva diafilma iz Anglije. Prvi ima naslov »Skozi Nepal na Everest«, drugi pa »Vzpon na Everest«. Slike so barvne in jih je posnela angleška ekspedicija, ki se je prva povzpela na Everest. Vsak diafilm ima okrog 50 slik, vsako predavanje pa traja okrog pol ure. Skupno je torej na razpolago 6 predavanj. PZS pa tudi ponovno obvešča vsa PD, da razpolaga tudi še s petimi normalnotračnimi (za predvajanje v kinematografih) zvočnimi planinskimi filmi, in sicer »Borba s strmico« I. in II. del, »Naša alpinistika«, »V soncu višini« ni »Reševalci«, ki so prav tako na razpolago društvom. Razpolaga pa tudi z ozkotračnim zvočnim filmom »Reševalci«, kate-rega predvajanje traja okrog 20 minut. Društvom so bili z okrožnico sporočeni vsi pogoji predavateljev, njihovi naslovi in vse ostalo.

Komisija za GRS pri PZS je na svoji zadnji seji, na katero je povabila tudi vodje reševalnih postaj Jesenice, Kamnik in Ljubljana, predvsem utrdila strog režim pri upravljanju avtomobila GRS. Ponovno je pregledala že sprejeti pravilnik o uporabi avtomobila GRS in sklenila pod 1. člen pravilnika staviti novo določilo, po katerem je za podpisovanje potnih nalogov za službene vožnje pooblaščen vodja reševalne postaje Jesenice odtod nje-gov namestnik. Ta dva pa sta dolžna voditi natančno evidenco o vseh prevoženih kilometrih. Pojasnjene so bile tudi nekatere nejasnosti okrog onih 100 km, ki so vsak mesec vozaču na razpolago za razne krajše vožnje, ki jih mora vodja postaje sicer evidentirati, vendar jih pa vozač ne obračuna.

Obširneje je komisija razpravljala o reševanju pod Brano. Stvar je obravnavala zelo kritično, saj so stroški tega reševanja narastli na skoraj četrtilijonski dinarjev. Tudi v tem primeru je šlo za slabo organizacijo in slabo obveščanje, poleg tega pa še za nesporazum, paničarstvo, popuščanje pred svojci in podobno. Če bi se odgovorni vodje reševalnih ekip dosledno držali navodil, ki jih predpisuje pravilnik GRS, ki natanko navaja, da je za vodstvo reševalne akcije pristojen le vodja one reševalne postaje, na katere teritoriju se je zgodila nesreča in da v primeru potrebe terja pomoč na svojo polno odgovornost vodja postaje od sosednje reševalne postaje, potem zagotovo ne bi prišlo do nesporazuma. Komisija pa je hkrati ugotovila, da se je tudi tokrat ponovila ista napaka, ki jo je komisija že pri nekaterih zadnjih reševalnih akcijah obsodila, t. j. da je bila udeležba reševalcev preveč številna. Ker je za tako visoko udeležbo reševalcev na reševalnih akcijah do neke mere najbrže vzrok tudi višina obstoječe dnevnice, je komisija soglasno znižala dnevnicu na din 900.—. Ta sklep je stopil v veljavo z dnem 18. XII. 1956.

Komisija še vedno ugotavlja, da skoraj nobena reševalna postaja ne pošilja komisiji

zadolžnic o uporabi sanitetnih kompletov. Da bi tudi v tem pogledu uvedla strožji režim, je sklenila, da v bodoče ne bo poravnala nikakih stroškov onim reševalnim postajam, ki hkrati s stroškovnikom ne bodo poslale komisiji tudi teh zadolžnic.

Ker še vedno niso vsi reševalci položili obveznega izpita o prvi pomoči, bodo zamudniki iz Gornjesavske doline opravljali izpit na Jesenicah, ostali pa v Ljubljani.

Komisija je tudi sklenila, da se bo v bodoče pogostejše sestajala.

PZS je za novo leto sprejela številne čestitke iz tu in inozemstva. Med drugim so ji čestitale naslednje inozemske planinske organizacije: Slovensko planinsko društvo v Trstu, Gorici in Celovcu, Slovenska prosvetna zveza v Trstu, predsednik UIAA L. Egmund D'Arcis, Das Central-Comité des Schweizer Alpenclubs Basel, Le Club Suisse des Femmes Alpinistes Lausanne, Deutscher Alpenverein München, Verband alpine Vereine Österreichs Wien, Österreichischer Touristenklub Wien, Club Alpino Italiano Milano, Club Alpin Héliénique Athènes, F. Jannetsos, Athènes, Comité Suprême de Culture Physique et des Sports, Sofia, in redakcija Za krásami domova Praha.

SPOROČILO SLOVENSKIM PLANINCEM V ZVEZI Z UVEDBO ENOTNIH ČLANSKIH IZKAZNIC

V dnevnem časopisju je bilo dne 5. XII. 1956 objavljeno »Odprito pismo« petih ljubljanskih planinskih društev, s katerim so člani teh društev protestirali proti uvedbi enotnih planinskih članskih izkaznic. Ta objava pa je bila netočna, ker so bili iz celotnega članka povzeti le krajši odstavki, pa še ti so bili drugače formulirani, kot so bili v originalu zapisani. Popolnoma izmišljena pa je bila navedba, češ da so nove planinske članske izkaznice tiskane v celoti v srbohrvatskem jeziku, kajti take trditve v originalu »Odpriatega pisma« ni zaslediti. Netočna objava je povzročila med članstvom nejevoljo. Glede na navedeno in zato, da bo članstvo pravilno informirano o vzrokih uvedbe in o tisku enotnih članskih izkaznic, daje Planinska zveza Slovenija naslednje

pojasnilo:

Na predlog slovenskih delegatov na IV. redni skupščini Planinske zveze Jugoslavije dne 26. in 27. septembra 1955 je bilo sklenjeno, da se zaradi lažje kontrole uvedejo za celotno področje FLRJ po obliki in barvi enotne članske izkaznice, in sicer v narodnih jezikih. Centralni odbor PSJ, v katerem je sedem Slovencev, kot najvišji organ PSJ med dvema skupščinama, oziroma Izvršni odbor, v katerem so trije Slovenci, kot organ PSJ, ki izvršuje sklepe skupščine in Centralnega odbora PSJ, sta sklenila, da se uvedejo enotne članske izkaznice s 1. I. 1957. O tem sklepu so bila vsa slovenska planinska društva pravočasno obveščena, med drugim tudi na skupščini PZS dne 28. in 29. IV. 1956, posebej pa še z okrožnico z dne 18. X. in 14. XII. 1956. Sklep o uvedbi enotnih članskih izkaznic in o določitvi datuma zamenjave sedanjih članskih izkaznic je bil torej enoten in obvestilo o tem pravočasno.

Pri tehnični izvedbi in pri tisku samem pa se je dejansko dogodilo, da je bil tudi pri izkaznicah za člane slovenskih planinskih društev prvi list tiskan v srbohrvaščini (Planinarski savez Jugoslavije, reg. broj, svojeručni podpis, napomena). Zato je upravni odbor PZS sklenil, da nadomesti ta prvi list s slovenskim tekstom.

Cena za nove članske izkaznice s poliviničnim ovitkom je bila prvotno okvirno določena na din 80.—, kasneje po stvarnih kalku-

lacijah pa znižana na din 60.—. Da bi mladinci in pionirji pri zamenjavi sedanjih članskih izkaznic, ki dopuščajo žigosanje še za nekaj let, ne utrpeli škode, in zaradi dosledne izvršitve sklepa o istočasni uvedbi enotnih članskih izkaznic na vsem področju FLRJ, je Planinska zveza Slovenije sklenila znižati ceno izkaznic za mladince in pionirje na din 30.— ter bo to znižanje omogočila iz lastnih sredstev.

Ker je tehnično nemogoče, da bi se članske izkaznice istočasno zamenjale 1. I. 1957, je Planinska zveza Slovenije podaljšala veljavnost vseh dosedanjih planinskih članskih izkaznic s plačano članarino za leto 1956 do vključno 28. II. 1957 in o tem obvestila tudi Direkcijo jugoslovanskih železnic v Ljubljani.

PZS Slovenije meni, da je s tem pojasnila članom slovenskih planinskih društev v zadostni meri vzroke zamenjave, ceno in vprašanje tiska novih članskih izkaznic.

VIII. redni letni občni zbor PD »Univerza«. Dne 22. nov. 1956 se je vršil VIII. redni letni občni zbor Planinskega društva »Univerza« Ljubljana, ki ga je otvoril predsednik PDU dr. Valič Ivo in med drugimi pozdravil tov. prof. dr. Frana I. Zavrtnika, dekana Agronomsko-gozdarsko-veterinarske fakultete in predsednika visokošolskih profesorjev in znanstvenih sodelavcev, tov. Fedorja Koširja, predsednika Planinske zveze Slovenije, tov. Toneta Bučerja, podpredsednika PZS in načelnika komisije za alpinizem, tov. Korčeta, zastopnika Akademskega športnega društva »Olympia«, tov. Igorja Levsteka, zastopnika PD Ljubljana-matica, tov. Zabela, zastopnika PD PTT Ljubljana, tov. Marka Bulca, podpredsednika Univerzitetnega odbora Zveze študentov Jugoslavije in študentskega predstavnika v Univerzitetnem svetu, ki je vodil kot delovni predsednik občni zbor.

Predsednik PDU tov. dr. Valič je s pozvarki iz uvodnega članka PV 1956 št. 1 poudaril, da je »naša planinska organizacija po svojem dosedanjem delu pokazala, da je upravičena, da je delala s pravo zavestjo in s takim prepričanjem, ki edino utegne roditi za narod in človeka pomembno, koristno dejanje.«

In prav zaradi tega je naš PD eno izmed tistih v PZS, ki se more in mora boriti za visoko ideološko in moralno raven, za kvaliteto članstva. Če pa pogledamo s teh vidikov propagandno-vzgojno delo društva, pa ni bilo popolnoma v redu.

Ob zaključku poročila se je tov. dr. Valič zahvalil za pomoč in polno razumevanje pri delu našega društva: ASD »Olympia«, PZS, okrajnemu odboru SZDL Ljubljana, UO ZŠJ ter planinskim društvom, ki so kakor koli pomagala pri boljši izvedbi naših nalog, tako v organizaciji kot v propagandi — PD Tržič, Celje in Ljubljana-matica.

Iz organizacijsko-propagandnega poročila tov. Jurca Staneta je bilo razvidno, da deluje v okviru propagandnega odseka še referat za mladinske planinske skupine na ljubljanskih srednjih šolah; da je bilo vključeno v delo naše (prve ustanovljene v PZS) sekcije za znanstveno raziskavo Alp; da je bilo podano poročilo foto-odseka; da je v društvu vključenih 612 članov, kar je v skladu s stalnim naraščanjem članstva v zadnjih treh letih. PDU ima sedaj skoraj 50% članstva iz vrst srednješolske mladine, saj so se razen na I. gimnaziji, ustanovile še samostojne planinske mladinske skupine na Tehnični in Gradbeni srednji šoli, X. gimnaziji — Moste, Učiteljski, Višji šoli za med. sestre, v fazi ustanovitve pa so še na V., VI., VII. in XII. gimnaziji.

Poročilo dalje navaja, da smo imeli 12 predavanj o lepota našega gorskega sveta, troje predavanj o alpinizmu in Himalaji, eno pred-

vajanje planinskih filmov, eno predavanje o geologiji naših Alp, da so imeli 6 skupinskih izletov v Polhograjske Dolomite, Storžič, Vel. planino in dr. in to predvsem z mladimi planinci.

Od organizacijskega dela je važno sodelovanje društvenih oz. odborovih članov v PZS: dr. Valič je bil izvoljen v glavni odbor pri PZS; nadalje sodelovanje v raznih komisijah pri PZS: v komisiji za alpinizem en član, v komisiji za planinska pota trije člani in v mladinski ter propagandni komisiji po dva člana. Prav tako imajo stalnega predstavnika v ASD »Olympia«!

Sodelovanje z ostalimi študentskimi PD v Jugoslaviji je bilo v glavnem omejeno le na AO. Povezavo pa imajo tudi s študentskim planinskim društvom iz Prage, ki so napovedano odpravo v naše gore, tik pred odhodom v Slovenijo, iz objektivnih vzrokov odpovedali. Upajo pa, da bo prišlo v letu 1957 do zamenjave.

Disciplinska komisija se je letos sestala trikrat in to vedno zaradi člana AO tov. Deržaja, ki je bil slednjič zaradi nepravilnega odnosa do AO in PD ter slabega vpliva na odsekov naraščaj izključen iz odseka in društva. Po sklepu občnega zbora pa sta bila tov. Deržaj Matjaž in Prek Vlado, člana AOU in PDU, za trajno izključena iz vseh PD v Jugoslaviji.

Izboljšanje finančnega položaja proti koncu drugega semestra je omogočilo večje akcije (tečaje, VTK memorial, odkritje spominjske plošče pod Grintovcem — PV 1956, str. 534) in nakup prepotrebne opreme za AO (2 kompl. zimski obleki — vetrne hlače in vetrovki), za foto odsek (povečalnik), propagandni odsek (diaprojektor), raznih rekvizitov za znanstveno sekcijo ipd.

In končno Kofce, ki so postale naša največja vsakoletna prireditve v semestralnih počitnicah! Kdo izmed študentov ne pozna vsakoletnih tečajev za visokogorsko smučanje, na lepih terenih tam na pobočjih Košute?

Novi načelnik AO tov. Aplenc Andrej je analiziral delo in rezultate alpinističnega udeleževanja naših članov in planincev AO. Predvsem se je pokazalo nazadovanje članstva v AO-ju. Odsek šteje danes 25 aktivnih in 3 neaktivne članke-alpiniste in 7 planincev AO. Zima 1955/56 je predstavljala za naš odsek še vedno mrtvo dobo, pa čeprav je bilo izvršenih nekaj klasičnih smeri in pristopov na vrhove. V zimskem času se je pa končno pristopilo k problematiki odseka t. j. ideološko-moralni vzgoji članstva.

V letni sezoni je bila izvedena na pobudo PZS v Črno goro — gorsko skupino Maglič in Trnovački Durmitor — 7 članska odprava, ki je preplezala 23 smeri, od tega 17 prvenstvenih. Alpinističnega tabora v Krnici so se udeležili 4 člani odseka in opravili 12 vzponov. Konec avgusta sta bila določena dva letna alpinistična tečaja, ki sta pa zaradi neugodnih vremenskih razmer odpadla in je bil sredi septembra organiziran štiridnevni tečaj na Korošici, katerega se je udeležilo 9 članov in opravilo 40 vzponov. Skupno število opravljenih vzponov v letni sezoni znaša 247 in od tega 32 vzponov V. in VI. tež. stopnje. Posebno pomembna je prva ponovitev smeri Pintar-Kočevar v sev. steni Štajerske Rinke — direktna smer (V. z mesti VI— in z enim mestom VI), ki jo je ponovil Janko Metod s Pinterjem Ludvikom (AO Maribor).

Blagajniško poročilo tov. Sernece Marje nam pove o stanju za dan 30. X. 1956 naslednje: dohodki v letu 1956 znašajo din 612.003.—, od tega dotacija ASD »Olympia« din 168.000.—, PZS din 60.000.— (za odpravo v Maglič) in okrajni odbor SZDL din 100.000.—, ostalo odpade na članarino, prispevke tečajnikov za tečaje na Kofcah in tečaje AO, prispevke od izposojene opreme in razno. Izdatki v skupnem znesku din 494.446.—, od tega za vzgojo kadrov (tečaje i. pd. skupne akcije) din 318.498.—, za nabavo opreme din 107.547.— in upravni stroški (zajeti izdatki foto odseka, propagande, literarno-znanstvenega odseka in upravni stroški) din 68.401.—. Prav zaradi tega je ideja o lastnem študentskem planinskem domu zrasla po večletni praksi, da bi vsaj takoj po občnem zboru lahko z optimizmom zrl na gospodarsko dejavnost društva. Če pomislimo, da do maja ni bilo drugega v »Blagajni« kot din 60.000.— dolga, potem se povsem upravičeno PDU poganja za svojo kočjo.

Nadaljnja diskusija se je razvila o problemu naše znanstvene sekcije, o znanstvenem delu naših mladih planincev-znanstvenikov, ki so se spomnili študenta, geografa in alpinista pok. Vladka Fajglja, resnega razumnika in nadebudnega planinskega in znanstvenega sodelavca. Poseben problem je zaščita alpske flore in favne, narodni parki, gorska straža, delo z mladino na propagandno-vzgojnem področju, ki vsa ta leta šepa ne samo v našem društvu, temveč tudi v ostalih PD širom po Sloveniji.

Najbolje je pač označil delo in naloge našega akademskega PD, predsednik PZS tov. Košir, ki je poudaril, da planinska organizacija Slovenije ne bi bila popolna, če ne bi imela akademskega planinskega društva, iz katerega naj izhajajo pobude, ki jih druga društva ne dajejo: predvsem na vzgojno-ideološkem področju, znanstvenem proučevanju naših gora i. pd. Vse to naj bi bilo delo naše inteligence in zato je toliko problemov, ki bi jih povsem najlažje reševalo naše PD in prenašalo na vso slovensko planinsko javnost. Da je naše delo pravilno in dobro, da smo pravilno zastavili našo pot in da pravilno uresničujemo ideje planinstva in alpinizma v naši organizaciji, so nam povedale pohvalne besede tov. Koširja.

Poleg vsega tega propagandno vzgojno-ideološkega problema, problema gospodarske dejavnosti i. pd. je bilo sproženo vprašanje naše himalajske odprave. Poudarjeno je bilo, da kljub trenutnemu pomanjkanju sredstev naj odprava naših alpinistov v Himalajo ne postane neaktualna. Dana je bila pobuda za sklep: Naj srednješolci in študenti PDU nadalje oživotvarjajo ta sklep, da se naj začeto delo in začetna faza organizacije nadaljuje in naj se dela na tem, da bodo tudi jugoslovanski alpinisti poneli zastavo narodov Jugoslavije na enega izmed osemstisočakov.

Z javnim glasovanjem je nato občni zbor soglasno izvolil za prvega častnega predsednika PDU tov. prof. dr. Frana I. Zavrznika, predsednika društva visokošolskih profesorjev in znanstvenih sodelavcev, ki se kljub šestim križem še upa v steno in deli po prijetni smuki na Kofcah vesele večere s svojimi mlajšimi tovariši - planinci in študenti.

V novi odbor so bili izvoljeni tov. dr. Ivo Valič, Kolja Anton, Stane Jurca, Stane Buser, Jože Melanšek, Marja Sernece, Andrej Aplenc in drugi.

J. M.

SKLAD DOMA ZLATOROG

Stanje sklada za gradnjo Zlatoroga pri PZS dne 19. dec. 1956	din 491.860.—
zbrano od 20. dec. 1956 do 21. jan. 1957	„ 217.094.—
stanje sklada pri PZS dne 21. jan. 1957	din 708.054.—

Iz planinske literature

Ferien - Taschenbuch, Guide International, Verlag Jugend und Sport, Assmannshausen, Nemčija. Ta zanimiva, praktična publikacija opiše na 276 straneh 10 000 evropskih prenočišč, zavetišč, koč in domov, poleg tega pa še camping prostore. Razume se, da se Evropa za ta vodnik konča pri železni zavesi, vsebuje pa na zadnjem mestu še Finsko. Slovenijo obravnava od 178—182 strani, na 183 in 184 pa Hrvaško, BiH, Srbijo in Macedonijo. Na strani 177 in 178 ima splošne podatke o Jugoslaviji, o Putniku, deviznih predpisih, železnici, prometu i. p. Med glavnimi mesti je izpuščena Ljubljana, glavno mesto Slovenije je Sarajevo. Cene za osnovne prehranitvene artikole so precej zastarele (kruh 30, sirovo maslo 200, olje 230, meso 160, mleko 25, vino 100). Pri krajevnih imenih in imenih koč je seveda mnogo napak, ni pa takih, kakršnih smo bili navajeni v vodnikih, kakršni so izhajali pri naših severnih in zapadnih sosedih. Vidi se, da se je urednik Paul Sulek vsaj potrudil, biti pravičen in objektivni našim imenom. Napake so le pravopisnega značaja. Če naš naziv koč prevaža, daje prevod v oklepajih, medtem ko pri krajevnih imenih v oklepajih prevede le Ajdovščino, Guštanj, Jesenice, Kranj, Križe, Ljubljana, Mozirje, Podvelko in Ribnico. Pravopisnih napak pa seveda kar mrgoli, verjetno korektura sploh ni bila opravljena.

Ribič, list za sladkovodno ribištvo, Leto XV-9, 1956. List izdaja Ribiška zveza Slovenije. V pričujoči številki razpravlja Miran Svetina o osnovah sodobnega salmonidnega ribogojstva, dr. Kristijan Derganc pa navaja zanimive številke iz statistike slovenskega ribištva. Naj jih navedemo: L. 1955 so v vodah ljubljanskega ribiškega društva ulovili 3149 kg postrvi, 86 kg šarenk, 2166 kg lipanov, 157 kg ščuk, 7691 klenov, 18 606 podusti, 2682 kg mren itd. Povpreček odlova na eno dovolilnico znaša 20 kg rib. Za ribolov so člani tega društva porabili 24 089 dni prostega časa. Za dovolilnice so ribiči plačali 1 142 000 din, vrednost odlovljenih rib pa znaša 2 988 700 din. Vrednost dnevnega plena na eno dovolilnico je znašala 124 din. Vsi planinci in vsi ljubitelji narave soglašajo z zaključkom dr. Kristijana Derganca: Vsi ribiči v borbo za čistost naših voda, ki jih industrija brezobzirno onečiščuje. Dr. Marjan Mehle razpravlja o ribiških problemih Cerknškega jezera, kjer ob vsako-

kratni drugi etapi presihanja pogine na deset in desetisoče ščuk in drugih rib. Avtor se po pravici s skrbjo vprašuje: Zakaj? A. S. Pirc prispeva članek o zgodovini ribištva od najstarejših časov do danes. Za človeka, ki rad z odprtimi očmi hodi po narodi, bodo zanimivi tudi članki: Kako vplivajo vreme, vodostaj in čas na ribolov, Ribe v slovenskih vodah, Grablje in zanke, Jeguljne vode v Sloveniji, pa tudi Vprašanja in odgovori.

T. O.

Za Krásami domova, letnik II, 8, 9, 1956. Poletni dve številki češkega turističnega glasnika vsebujeta tudi nekatere članke, ki s turističnega stališča obravnavata češko gorato pokrajino. Lepo je ilustriran članek Bedřicha Šuha, člana planinskega odseka športnega društva Lokomotive, ki nam opisuje turo na Žabi sedlo v Visoki Tatri. V gorsko favno posega Jos. Rubín s člankom o tatranskem svizcu. Ostali članki opisujejo turistične zanimivosti dolinskega značaja, najbolj senzacionalen pa je članek Martina Martinčka »Kako sem fotografiral medveda«. List ima dokaj lepo opremo, na ovitku iz umetniškega papirja štiri celostranske slike, vsi članki pa so bogato ilustrirani v bakrotisku.

T. O.

Horolezec a horska služba, Ročník (letnik) II, číslo 8, 1956. Slovaški planinski bilten je nekako take zunanosti kakor organizacijski novičar ÖAV, samo da ima še slabši papir. Edina številka, ki smo jo doslej dobili, prinaša zapisek o švicarskem uspehu na Everestu in Lhotseju, dalje članek o lanski alpiniadi na Slovaškem, o množičnosti socialističnega planinstva, ki se je po kratkotrajni stagnaciji ponovno razcvetelo. En članek obravnava šotor in dereze, inž. Stuchl pa je prevedel že nekoliko odmaknjen, a še vedno znamenit francoski vzpon na Fitz Roy, kakor ga je opisal G. Strouvé. Miroslav Jedlička je napisal nekrolog Josefu Janebi, ki je dobro poznal tudi Julijske Alpe. V primeri z nekdanjim glasilom češkega planinstva in alpinizma je po vsebini in obliki »Horolezec« precej skromnejši.

T. O.

Krasy Slovenska, 1956, 6—9, ima opremo, kakršno bi privoščili našemu glasilu. Ves papir, ne samo za priloge, je trpežen, gladek, tisk lep, slike ne zaostajajo za podobnimi publikacijami v zapadnih državah. Ovitek ima dve celostranski barvni reprodukciji, brezhibno izdelani. Vsebinska je bolj turističnega značaja, je pa tudi nekaj planinskih člankov: Antonin Veverka popisuje grebenske ture v Zapadni Tatri. Članek je opremljen z živimi slikami, prav tako članek o lavinski katastrofi na Zdiarski Holi. Plaz

se je odtrgal v širini 800 m v višini 1841 m in se umiril 4 km dalje že globoko v gozdu. Mojster športa Arno Puskas poroča o novih vzponih v Visokih Tatrah v l. 1955. Puskas je najvidnejši slovaški plezalec. Njegovo ime se često bere med imeni prvenstvenikov. Stopnje označujejo s kvalifikacijo. Večina tur je kvalificiranih s V. V vsaki številki je zastopana speleologija, saj Slovaško imenujejo deželo tisoč jam. Slika severne stene Krivana kaže, da je alpinistika na Slovaškem na precej visoki stopnji. Vrisane so smeri, pridejan pa opis najnovejše direktne smeri, ki ga je napisal Teodor Mastihura. Tatre so prizorišče izredno živahne planinske in turistične dejavnosti. Glasilo prinaša tudi imenoslovne članke in poglavja iz gorske fiziologije, n. pr. dr. Silo Mašura piše o vrtoglavic. Poleg najraznovrstnejših fotografskih motivov je tu tudi že dober posnetek iz tehničnega plezanja s teleobjektivom. Plezalec v vrvnem tegu v zapadni steni Lomnickega štita, ki ga je posnel Vilem Heckel, se lahko kosa z vsakim podobnim posnetkom italijanskih ali francoskih alpinističnih fotistov. Tudi spuščanje z Dülferjevimi sedežem, posneto v zimskem pejsažu, je zelo dober posnetek. Avtor je Vladimir Košťál. Seznam zimskih plezalnih tur v Visokih Tatrah v 9. številki je naravnost impozanten. T. O.

De berggids, orgaan van de koninklijke Nederlandse Alpen-vereniging, sept. 1956. Sicer enolična holandska alpinistična revija je to pot dvignila svoj nivo pravzaprav s preprostim sredstvom: Objavila je rezultate francosko-holandske ekspedicije v Ande 1956. Ekspedicijo je vodil znani Lionel Terray, opisal pa jo je C. G. Egeler. Kaj stori denar! Cordillera Vilcabamba ima še mnogo neobiskanih vrhov, ki po svoji zanimivosti morda prav nič ne zaostajajo za najlepšimi himalajskimi vrhovi. Sijajne so fotografije Cerro Veronice (5750 m) in Pico Soray (5780 m), izredno nazorne tudi tehnične slike v strmih ledenih vesinah. Razumljiv je zadovoljni nasmeš Lionela Terraya, njegovo ime je že neizbrisno napisano na najdrznejših andskih vrhovih. Ob celostranski sliki Nevado Salcantaya (6100 m) je vsak Holanec v resnici lahko ponosen na peščico holandskih alpinistov. T. O.

Lovac, organ Lovčakog saveza Narodne republike Srbije, januar, februar 1956. Glasilo izhaja 58. leto in prinaša kakor sleherno tako glasilo članke o divjadi in priradi, o lovskem gospodarstvu, o lovskih znanostih, o kinologiji, lovsko-strelskem gospodarstvu, o lovskih

znanostih, o kinologiji, lovsko-strelskem sportu, poleg tega pa še običajne rubrike: Društvene novice, Lovska literatura, Vprašanja in odgovori itd. Dr. Gustav Kerpel priobča članek, ki bo nedvomno zamikal tudi planinca »Tragom divojarca od Prokletija do Prenja«. To toliko bolj, ker je članku pridejana standardna slika našega Martuljka, pod katero je bogsigavedi kateri škrtat napisal: Pogled na Prenj — omiljeno lovišče na divojarce. Pa da bi se škrtat vsaj nekoliko popravil! — Sicer pa ima revija dokaj lepo opremo, le papir je slab in temu primeren tisk. T. O.

Lovec, glasilo Republiške lovske zveze Slovenije, 6—7, 1956. Za planince prinaša št. 6 Ivana Fabjana članek o snežniški jelenjadi in Milana Kemperleta posnetek »Poletni gamsi«, nekaj kar naša kamera tudi še ni ujela tako, kakor bi radi in kakor ta okras naših gora zasluži. Št. 7 pa prinaša sliko Antona Tožbarja-Špika, ki mu je medved odtrgal spodnjo čeljust. Slika ilustrira zanimivi članek Janka Perata »Človek in medved«. Članek ponovno omenja znano srečanje tega znamenitega trentarskega lovca in gorskega vodnika z medvedom. Za planince je zanimivo tudi poročilo o Stemmlerjevi knjigi »Planinski orel v Švicarskih Alpah«. Članek se konča s pozivom, naj bi tudi pri nas začeli zbirati podatke o orlovih gnezdih po naših gorah. T. O.

Die Alpen — Les Alpes — Le Alpi — Las Alps, 32. letnik, 1956, št. 8—10. V pričujočih treh zvezkih švicarskega glasila CAS, ki je lani dobilo drug uredniški režim, je najtehnjejša razprava glaciološke vsebine. A. Renaud, znan strokovnjak v tej vedi, poroča o spremembah na švicarskih ledenikih v l. 1955. Poročilo je opremljeno tudi s statističnimi podatki o snegovih v zimi l. 1954/55, s podatki o številnih ledenikih in z zanimivimi slikami, ki med drugim kažejo tudi aparate, s katerimi raziskujejo kristalografijo in mehaniko ledu. Št. 9 je posvečena plezalcem. Uredništvo Les Alpes se je zadnja leta na ideološkem polju rado spoprijemalo z akrobati-alpinisti, s pretirano tehniko v alpinistiki, češ da se s tem moderni časi odpovedujejo zdravim izročilom pionirskega in klasičnega alpinizma. Pričujoča številka bi utegnila služiti kot most med mladimi švicarskimi alpinisti, ki prav tako grebejo v six-sup (VI+) kakor povsod drugod, in med starejšo bolj romantično usmerjeno generacijo, ki bi hotela ustaviti kolo časa z idiliko in nekdanjimi ideali. Oboje ima svojo vrednost in oboje se je v življenju že uveljavilo. Zanimivo je, da je prvi in

poglavitni članek posvečen najvidnejšemu italijanskemu ekstremistu Cesaru Maestriju, samohodcu (arrampicatore solitario formidabile). Italijanski avtor di Armando Biancardi pravi v uvodu, da je Maestri pravi šampion sistematične drznosti (dell' audacia sistematica). Članek je pravi panegirik na telesne in duševne odlike tega bivšega boksarja, študenta igralske akademije, plezalca in ne nazadnje planinskega pisatelja (lani je izdal mnogo hvaljeno knjigo »Lo spigolo del l'infinito, nekakega umetnika intenzivnega, nevarnega življenja, ki enako dobro suče pero in kladivo, piše članke, vodi konference, muzicira itd., skratka apoteza plezalca v tistem smislu, kakor ga je videl in čislal Allain Gerbault. Za nas Slovence je morda laskavo, da je v to plezalsko številko zašel dr. Bodnerja opis slovenske smeri v Triglavu. V številki beremo celo članek starega predsednika UIAA Egmond d'Arcisa (Sunek vetra). Ostali članki obravnavajo plezalne smeri v gorah Korsike, dalje Weisshorn, Civetto, Dolomite, greben Ravetsch, zapadni greben Alphubla, severovzhodno steno Kingspitze in vrsto vzponov Adriana Voillata, ki je lani našel ostanke Georga Winklerja, od l. 1888 pokopane v ledenem grobu pod Weisshornom. Njegov članek tvori tudi jedro naslednje številke, v kateri najdemo spet dunajskega psihologa Karla Greitbauerja z zanimivim psihoanalitičnim razpravljanjem o strahu in bojazni kot momentoma subjektivne nevarnosti v gorništvu. Med slikami pričujočih treh števil naj omenimo ganljivo pristrčen snimek treh skalnih jerebov v njihovi beli zimski obleki, dalje sijajen posnetek severovzhodne stene Crozzon di Brenta, v kateri je l. 1952 Cesare Maestri sam plezal eno najhujših VI+, kar jih doslej premorejo Alpe. In to v 2 urah in pol 1000 m mračnega zidovja! Omembe so vredni tudi posnetki Cesara Maestrija v akciji, čeprav se težko ubranimo vtisa, da gre tudi za reklamo in atrakcijo. Naslednja priloga je naša ljuba Triglavska stena, do polovice obsijana z jutranjim soncem. Plezalcem bo prišla prav tudi slika severozapadne stene Civette iz knjige Severina Casare Al Sole delle Dolomiti in slike tehnične plezarije v Cinque Frati na Korsiki. Nekaj posebnega je slika severozapadne stene Kingspitze, ki se zdi, kakor da je izrezana iz starega trdega lesa. Isto skupino gora prikazuje tudi v prilogi barvna reprodukcija Scheunerjeve slike Engelhörner. V št. 9 pa so omembe vredne slike gotardske hiše, ki ponazarjajo sestavek o folklorni arhitekturi švicarskih hribovcev. T. O.

Dve himalajski monografiji.* Himalajizem in z njim vred himalajska literatura sta v naših dneh v polnem razmahu. Himalajska literatura ima za seboj že več desetletij nepretrgane tradicije in dandanašnji je v svetovnih jezikih narasla že v ogromno grmado, ki ji posamezen človek ne bi bil več kos. Toda življenje samo s svojo ekonomiko in smotrnostjo vnaša red v nepreglednost. Čas je presejal številna dela in na situ je ostal le majhen del napisanega. Himalajska dela so danes večidel že pretehtana, sodbe o posameznih odpravah, njihovih uspehih, porazih in napakah so že izrečene, ovržene, popravljene in dognane. O zgodovini dogajanja v Himalaji je danes težko napisati kaj popolnoma novega. Himalajska zgodovina je podobna literarni zgodovini nekega kulturno zelo visoko razvitega naroda, kjer so že postavili v hiši stvari na svoja mesta in je treba počistiti le še literarne smeti.

Naš čas je še iz nekega drugega razloga posebno primeren za izdajanje del o Himalaji. Prav letos so bili preplezani skoraj poslednji osemtisočaki in v vsem Nepalju je ostala nedotaknjena le še konic enega vrha, visokega nad 8000 m, pa še tej so se približali ljudje na dobrih sto metrov. »Klasika himalajizma« bodo marama nekoč imenovali to dobo. Švicarski vzpon na Everest pa široko odpira vrata v novo dobo himalajizma, kjer udejstovanju danes in še za nekaj rodov naprej ne moremo videti ne konca ne kraja.

Münchenška založba Nymphenburger Verlag je izdala troje monografij; o Everestu, Kangčendzengi in o Nanga Parbatu. Troje imen in vsako je pojem zase. Dve knjigi je napisal dr. Günther Oskar Dyhrenfurth, znan himalajec medvojnega kova in klasik himalajske literature; delo o Everestu je prevedeno iz angleščine. Vsaka knjiga obsega kakih 200 strani, več fotografij in nekaj skic. Knjige so popolnoma enako in zelo okusno ter elegantno opremljene. Žal nam delo o Nanga Parbatu ni dosegljivo, zato moremo primerjati le knjigi o Everestu in Kangčendzengi.

G. O. Dyhrenfurth je po rodu sicer Nemec, toda aklimatiziran Švicar in tudi po svojem značaju in temperamentu je pravo utelešenje je švicarskega duha. Nič prenapetega prusovstva ni v njem. Zna dobro in prijetno pripovedovati in ta njegov dar pride v »Knjigi o Kanču« v

* G. O. Dyhrenfurth: Das Buch vom Kantsch — Nymphenburger Verlagshandlung München 1955; 18 fot. in dve skici, 190 str.

W. H. Murray: Das Buch vom Everest — Nymphenburger Verlag, München 1955; 16 fot. in 5 skic, 214 str.

polni meri do izraza. V preteklosti je veljal Dyhrenfurth za resnega himalajskega znanstvenika in verjetno je tudi sam želel utrditi ta svoj sloves. Danes pa že postaja jasno, da je večji Dyhrenfurth-pisatelj kot Dyhrenfurth-znanstvenik. Najbolj neprecizen je Dyhrenfurth, kadar se spušča v tolmačenje himalajskih imen, tudi višine himalajskih velikanov se zdijo modernim plezalcem dosti manj problematične, kot so se zdele Dyhrenfurthu, in končno se je ob ubogega švicarskega profesorja še prav po robato obregnil himalajska veličina Tilman. Dyhrenfurth se je sicer Tilmanu maščeval s tem, da je v knjigi opisal njegovo skopost, vendar je Dyhrenfurthova avtoritativnost danes načeta in dosti manjša, kot je bila pred leti.

O Kangčendzengi je lahko pisati. Boj za to goro je trajal skoraj petdeset let in je bil dramatično napet. Dyhrenfurth se ni omejil samo na goro, temveč je opisal in obravnaval tudi okolico in vso skupino Kangčendzenge. Tako beremo o prvem potovanju k tej gori leta 1848, o Freshfieldovi krožni turi okoli gore, o Kellasu, ki je prvi spoznal pomen šerp, jih alpinistično vzgajal in jih povzdignil v svoje gorske vodnike, o norveškem poizkusu na gori Kabru in o trojici Grob-Schmaderer-Paidar, ki je opravila v skupini Kangčendzenge lepo delo, a je bila kasneje deležna žalostne usode. Dyhrenfurth je sam vodil leta 1930 internacionalno odpravo na Kangčendzengo. Poizkuse na tej gori so sicer kmalu opustili, postavili pa so z vzponom na Džongsang Peak (7470 m) nov višinski rekord, ki pa je bil že v naslednjih letih presežen. Glavno besedo so imeli pred vojno na Kangčendzengi Nemci. Dva Bauerjeva poizkusa na Vzhodnem razu sta bili pravi alpinistični mojstrovini in kažeta nemški alpinizem v dosti lepši luči kot predvojni nemški poizkusi na Nanga Parbatu. Zmago so poželi leta 1954 Angleži, in sicer s tako lahkoto, kakršna se za tako mogočno in trdovratno goro sploh ne spodobi. Sli so po poti, ki jo je ubrala prva odprava leta 1905 in je kasneje ni nihče več poskušal, čeprav je prav to pobočje dobro vidno iz Daržilinga. Vrh Kangčendzenge je padel kot zrelo jabolko, ko je prišel njegov čas, in zato nas konec knjige in zaključek boja za to goro nekako razočarata.

Gradivo o Kangčendzengi je velikansko. Zato nam je Dyhrenfurth v pičlih 200 strani obsegajoči knjigi drobnege formata mogel podati le zaključke vseh odprav in le nekak resumé zgodovine o Kangčendzengi. To je tudi storil, in sicer na pregleden in vzoren način. Kratko,

jedrnato, zanimivo in privlačno — prav po dyhrenfurthovski, na način, ki je nam Slovincem zelo blizu. »Knjiga bodi bralcu zanimiva«, to je Dyhrenfurthu prvo vodilo pri pisanju. Toda tudi tu pozna pravo mero. Številne možnosti, ki bi sicer pritegnile bralčevo pozornost, a bi knjigo degradirale na stopnjo senzacionalnega dela, je pustil neizkoriščene. Tako n. pr. poglavje o vzponu leta 1905 in osebnost ljudožrca Crowleya, človeške nakaze, ki kar vpije po obdelavi in o kateri je tudi dovolj gradiva, saj je napisana o Crowleyu cela knjiga pod značilnim naslovom »Človeška zver«. Dyhrenfurth rafinirano navaja samo dejstva, marsikaj tudi namigne in zamolči in tudi s temi sredstvi doseže maksimalen učinek, kot ga v takem delu še sme doseči. Napeti dogodki se v vsej knjigi menjavajo z alpinističnimi naštevaji in dejanji in dajejo knjigi pestrost, ki ne popusti. Hkrati najdemo v delu tudi popolnoma zadovoljiv seznam literature, seznam zemljevidov in vse potrebne zgodovinske podatke. Dyhrenfurthova »Knjiga o Kanču« je še vedno zelo dobro in zelo resno poljudno-znanstveno delo.

Vprav diametralno se razlikuje od Dyhrenfurthovega dela knjiga škotskega pastora W. H. Murraya o Everestu. Razlikuje se tako, kot se razlikuje mrzel in stvaren anglosaški duh od švicarske vedrosti in natančnosti, oplemenitene s francoskim espiritom in romansko gostobesednostjo. Švicarsko delo je zanimivo, britansko strogo stvarno. Avtor je neoseben, dejanja sama dovolj jasno govore o sebi in o svoji ceni. Ta duh in ta način pisanja sta nam Slovincem tuja, čeprav jima moramo na drugi strani priznati neko določeno vrednost.

Virov o alpinistični zgodovini Everesta je več kot dovolj. O sleherni odpravi so bile napisane knjige in dolge ter temeljite razprave. Kdor bi hotel sestaviti bibliografijo vseh del v svetu, ki obravnavajo samo izginotje Malloryja in Irwinea pod vrhom leta 1924, bi se lotil pretežke naloge. Celo Slovinci smo dobili v dvajsetih letih knjižico o Everestu in to mnogo pove.

Murraya vsa ta poplava literature ni mnogo motila. Marljivo je prebiral dela o prvih odpravah na Everest in je podal o prvem desetletju boja za Everest tako natančno sliko, da njegovega dela skoraj ne moremo označiti drugače kot ekscerpt. Zelo se je varoval, da ne bi vložil v pisanje kaj čustvenosti ali osebne prizadetosti. Tam, kjer je Dyhrenfurth izrabil literarne možnosti do skrajnosti, ki je še dopustna za resno in zanimivo po-

ljudno-znanstveno delo, se je Murray prav izrecno potrudil, da ni izkoristil prav nobene možnosti. Takšno pisanje pa je utrudljivo in dolgočasno. Tega se je Murray tudi zavedel in je odprave v tridesetih letih podal zelo sumarično in površno na nekaj straneh.

Murray je bil član angleške odprave, ki je leta 1951 odkrila pot v Zapadno globel. Potek te odprave podaja zelo podrobno, a še vedno na enak, suhoparen način. A prav s temi tremi poglavji, ki govorijo o tej odpravi, rešuje knjiga svojo ceno, ker je vsaj v teh poglavjih prvo, avtentično in dokumentarno poročilo. Murray skuša podati povojno dogajanje na Everestu problematično, razčlenjujoč ga na posamezne faktorje, ki odločajo o uspehu ali neuspehu. Ta način obravnave ni nov, pri gori, o kateri je bilo že toliko napisanega, je ta način obravnave skoraj nujen. Nemci so brez potrebe prevajali to knjigo iz angleščine, ker so bile brez dvoma enake in globlje misli povedane tudi v njihovem jeziku.

Švicarska poizkusa leta 1952 sta podana zelo kratko, zmagovita odprava leta 1953 pa celo samo v kopici skopih stavkov. Knjiga je morala biti v tisku že pred to odpravo in so ji na koncu samo zaradi ažurnosti prilepili telegrafsko sporočilo o zmagi.

Dyhrenfurthova »Kangčendzenga« je zanimivo, prijetno in pestro branje, Murrayev »Everest« le dolgočasna knjiga, kot jih je bilo o Everestu napisanih že mnogo. Med monografije o himalajskih vrhovih je uvrščena samo zaradi popolnosti serije.

In če se na koncu te primerjave in ob vsem tem bogastvu himalajske literature Slovenci ozremo na svoj domači knjižni trg, potem skoraj ne moremo ugotoviti drugega kot porazno praznino. Kako dolgo še?

J. B.

Hellmut Schöner: Julische Alpen, die wichtigsten und schönsten Bergfahrten jeden Schwierigkeitsgrades — Bergverlag Rudolf Rother, München, 1956 — veliki žepni format, 172 strani, 40 podob in priložen zemljevid.

Leto za letom prihaja v gorski svet Julijcev to- in onostran državne meje zmerom večje število samo nemško govorečih gornikov, bodisi, da jih privabljajo prepadna ostenja vseh vrst težavnostnih stopenj, ali pa se poslužujejo le zavarovanih poti. Sam sem se že srečaval z njimi v tej ali oni koči, na tem ali onem

vrhu, pa v nobenem primeru ne bi mogel reči, da sem opazil na kom kakršno koli sled tiste oholosti, ki je skoraj brez izjeme označevala njihove prednike tja do prve svetovne vojne, deloma pa tudi še po njej. Taki so bili tudi njihovi tiskani vodniki in zemljevidi: neusmiljeno spakedrana imena vrhov, dolin, rek in naselij, z doslednim preziranjem jezika in običajev domorodnega prebivalstva. Kolikšna razlika v tem Schönerjevem vodniku!

Nas bo seveda zanimal le tisti del, ki opisuje Vzhodne Julijce. Avtor si je znal poiskati med našimi planinci in alpinisti najboljših veščakov in sodelavcev, ki jim v predgovoru dostojno priznava požrtvovalni trud. Pokazal pa je tudi sam veliko spretnost za pregledno razporeditev gradiva in prijetno zgoščeno podajanje vsebine. Zavedal se je, po čigavi zemlji hodi. Slovenskim, vseskozi nepopačenim imenom so v oklepaju pristavljene nekdanje nemške oznake samo tam, kjer starejša nemška generacija nikdar ni slišala, ali pa tudi ni hotela slišati pravih (čemur je bila nemalokrat kriva i naša hlapčevska ponižnost v tistih žalostnih časih!). Tudi vodniku dodani zemljevid (1 : 200 000) spoštujeta tako, s par izjemami, vseskozi do državne meje slovensko imenoslovje.

V splošnem opisu so zlasti zanimive nekatere primerjave težavnostnih stopenj naših sten z avstrijskimi in dolomitskimi. Zelo umesten je dodatek najnunjnejšega slovenskega izrazoslovja, ki bi ga bil avtor spričo razpoložljivega prostora lahko še nekoliko dopolnil.

Informativno opisanim dolinskimi pristopom in kombinacijam tur za daljše bivanje sledijo kratki opisi planinskih koč in dostopi do njih, nato pa izleti in ture po zaznamovanih poteh ter plezalni vzponi v poedinah gorskih skupinah. Številni celostranski fotografski posnetki iz reprezentativne domače publikacije »V naših stenah« (1954) z jasno vrisanimi smermi, niso samo nazorno pojasnili tekstu, ampak tudi dragocen okras knjige. Precej skromen pa je v tem pogledu zapadni del Julijcev. Abecedno kazalo z obrobniimi številkami označenih odstavkov in poglavij omogoča dosti hitrejšo najdbo iskanega mesta, kot je to dosegljivo z navedbo strani v knjigi. Papir, tisk in oprema potrjujejo stari sloves ugledne Planinske založbe.

Vilko Mazi

Ali ste si že nabavili blok za gradnjo Zlatoroga? Ne pozabite, da bo žrebanje že junija! Morda boš tudi vi med srečnimi izžebanci. Zato pohitite z nakupom blokov, ki jih dobite pri vseh planinskih društvi in planinskih postojankah.

Razgled po svetu

Mitzi Langer - Kuba je znana dunajska športna trgovska hiša. Ustanoviteljica z istim imenom je bila znana plezalka ki se je pred desetletji s svojim možem lotevala za takratne pojme zelo težkih plezalnih tur. Njej na čast so v plezalni šoli blizu Dunaja imenovali neko steno Mitzi Langer-Wand. Bila je 57 let član ÖAV in celo izredno izbirčni ÖAC jo je sprejel v svoje vrste. Lani je umrla v visoki starosti.

306 različnih gorskih železnic ima Švica, 21 več kot l. 1955. 191 tako imenovanih skiliftov, 104 žičnice, ostalo pa odpade na vzpenjače različnih sistemov.

Japonska ekspedicija na Manaslu je štela 12 mož, vodil pa jih je 61 let stari Aritsune Maki, starosta japonskih alpinistov. Z uspehom!

Komba je molitveni prostor imovitejših Nepalcev. Le redkim tujcem dovolijo vstopiti vanj, dovoljenje pa je znamenje posebne naklonjenosti. Zanimivo je, da so se doslej skoraj brez izjeme vsi zastopniki »belih« ekspedicij pohvalili z nepalsko gostoljubnostjo, medtem ko so morali Japonci pred budističnimi lamami dvakrat bežati, pa tudi l. 1956 jim ni šlo gladko.

Ernst Reiss poroča o srečanju s šerpami v Čiropani (Pasob Kanili, Mrzli studenec): 360 kulijev je prišlo iz Solo Khumbu. Več dni so rabili, da so prišli v Čiropani, vsi veseli. Pomotoma imenujemo šerpe samo nosače, ki spremljajo sahibe v velike višine. Pravzaprav so pa vsi prebivalci na jugozapadnem vzhodu Everesta in Čo-Oju šerpe. Politično so Nepalci, po poreklu pa Tibetanci. Ob prvi nevihti so se hoteli polastiti šotorov, ki so jih Švicarji pripravili za višinska taborišča. Le z največjo strogostjo so jim šotore iztrgali iz rok.

Ing. Morawec Fritz, ki se zadnja leta vedno bolj omenja kot eden najvidnejših avstrijskih alpinistov, je bil po vzponu na Ruvenzori sprejet tudi pri kralju deželje Torro. Kralju je ime Rukirabasaia Omukama. Njegova rezidenca leži na razglednem griču, tri milje od Fort Portala. Ko se je Morawec pripeljal s tovornim avtom, mu je bosonoga straža (vendar ne brez ovijač) izkazala čast. Kralj jih je sprejel v delovni sobi. Naredil je na Avstrijce dober vtis, v evropski obleki, visok 1,95, vljuden, svetski. V sobi ima radio, diktafon in telefon. Čeprav uporablja te pridobitve civilizacije, ni odpravil potentatskih navad na svojem »dvoru«. Njegov sin in njegov sekretar

sta se, vstopivši, vrgla na obraz, čeprav so bili navzoči tujci. Sekretar je ležec na obrazu sprejemal njegove ukaze. Čeprav je vzgojen v Angliji, čeprav ima ameriško limuzino, ki jo sam šofira, čeprav dela vse mogoče transakcije, vendarle ni opustil navad, ki utrjujejo njegovo absolutno oblast. O Avstriji je bil kralj Ruleidi III. poučen. Sporočil je pozdrave tudi klubu Naturfreunde, ki je organiziral ekspedicijo na Ruvenzori. Njegove pozdrave so posneli na magnetofon. Pozdrave je izrekel in napisal v angleščini.

Ekspedicije v Himalajo se spopadejo tudi z velikimi in malimi živalmi. Tako pripoveduje udeleženec ekspedicije na Saipal, da so imeli slabe izkušnje z mravljami, ki so jim snedle zračne žimnice ali »spalne zračnice«; dalje s pijavkami, ki jih je polno tudi na suhem; pri jedi so se otepali rojev muh; srečali so dva in pol metra dolgega pitona, ki se ni prav nič bal, marveč se je pripravil za napad. »Tako niso še nikoli tekli kakor takrat.« Najlaže so opravili z opicami, ki so pred njimi vedno bežale.

ÖGV (Österreichische Gebirgsverein) ni več samostojno planinsko društvo, marveč se je, kot smo že poročali, včlanilo v ÖAV kot posebna sekcija z nekako planinsko avtonomijo znotraj ÖAV. Gebirgsverein je namreč po svoji delovni vsebini mnogo širši kot ÖAV in je po širini podoben Naturfreundu. Poleg drugega vodi sekcija zapiske o tem, koliko celodnevni tur so člani naredili, koliko popoldnevni, dopoldnevni, tedenskih in daljših. Največ članov dela enodnevnih ture, takih je bilo 161 s 1260 udeleženci. Glasilo »Der Gebirgsfreund« vzdržuje sekcija z največjimi žrtvami. Bavi se tudi z izposojanjem rekvizitov in ima kar lepo zalogo: 305 parov derez in cepinov, 37 vrvi, 34 ledeniških vrvi, 20 busol, 2030 kart, 1720 vodnikov po raznih gorstvih, 10 šotorov, 2 Zdarsky-vreči itd.

Kajakaši dunajskih Naturfreunde so se lani urili in preizkušali svoje moči in spretnosti na zeleni Drini, eni naših najlepših rek z divnimi soteskami in brzicami.

Zermatt še vedno širi in razvija svojo turistično kapaciteto. Za zimo 1956 so postavili 15 manjših lesenih vil (chalet) in dva manjša hotela. Za razbremenitev hotela Riffelberg so zgradili zraven njega moderno restavracijo. Žičnice, ki drže v višino 2600 m, so nekatere še podaljšali.

Zimske ture je med prvimi delal Valentin Stanič (Mitteilungen des Deutschen Alpenvereins, 8. letnik, 3. zv., 1956, str. 39, ga še vedno piše kot Stanig). Vendar se je tehnika zimskih vzponov

usposobila šele v drugi polovici 19. stoletja in na vrsto so prišle težje stvari: Mont Blanc — 1876, Matterhorn 1882, Aiguille du Géant 1900, Grossglockner 1875, Mala Zinna 1892, Totenkirchl 1901, Velika Zinna — severna stena 1938, severna stena Dachla 1940, Mont Blanc — Peutereyski greben 1948, Laliderer spitze — severna zajeda 1955.

Greben Wettersteina od Mittenwalda do Zugsiptze preko 38 vrhov sta pozimi, decembra 1955 prečila Georg Mainer in Niederberger v 82 urah. Na turo sta se jeseni pripravila s tem, da sta na določenih mestih pustila dobro shranjeno hrano, da bi imela manj tovora, ker sta računala s 4—5 bivaki. Tik pred vrhom je Niederberger zdrsnil na severno stran in si močno poškodoval obraz ter zlomil nosno kost, Mainerja pa je ožgala perlonška vrv, ko ga je obdržal. Mainer, ki vzpon opisuje, pravi takole: Naj nikdo ne vpraša za smisel in namen tega početja. Prostovoljno sva si naložila ves ta napor in pomanjkanje, nabirala pa sva izkušnje več let. Pustite naju, da hodiva po takih poteh, potreba so nama in notranja zapoved.

Zdarsky je osebno učil smučanja okoli 20 000 smučarjev in to v svoji tehniki, s katero je v svetu prednjačil.

Herman Buhl ima posnemovalce tudi v najbolj ekstravagantnih vzponih. 21-letni Franz Mosmuller iz Aarchinga je februarja 1956 ponoči sam preplezal vzhodno steno Watzmanna. Zvečer je vstopil in v 9½ urah v temi preplezal 1 800 m visoko steno.

Erich König, eden od vidnejših alpinistov klasične dobe, je umrl v starosti 88 let. V letih od 1887 do 1910 je izvedel več prvenstvenih tur, znan pa je bil tudi po svojem literarnem delovanju. Leta 1955 je v Opatiji obiskal grob svoje prve žene in ob tej priložnosti zapel hvalnico našemu morju in obali.

Nemška gorska reševalna služba je v 35 letih obstoja stopila v akcijo 49 845-krat, odnesla z gora 3572 težkih ranjenecv poleti (2771 pa pozimi). Smrtno ponesrečenih je spravila z gora 680. 60-krat je reševala iz plazov z ojačenim moštvom, 838-krat se je lotila dolgih in napornih iskanj, 856-krat je bila alarmirana brez potrebe. Vsega skupaj so za te akcije reševalci porabili 222 557 dni.

Münchenska ekspedicija v Cordillere 1. 1955 je bila dokaj uspešna. Sekcija München je v odpravo poslala tudi mladino. Šli so: Alfred Koch, Helmut Schmidt, Heinz Gradl in Herman Huber, ki je odpravo vodil. 25 dni so se iz Genove vozili do Callao in 5. junija dosegli Yungay v vzhodni Cordillera Blanca.

Najvišji vrh, ki so ga dosegli, je Huascarán 6768 m. Skupno so se povzpeli na 20 vrhov, med njimi je bilo šest šesttisočakov, enajst pettisočakov in trije štiritisočaki. Na 10 od teh vrhov dotlej še ni stopila človeška noga.

Severna stena Velike Zinne je preizkušnja »samohodcev«. L. 1937 je prvi prišel čez Emilio Comici sam, l. 1951 Seitelberger, l. 1952 Wörndl, l. 1953 Gonda in Sineck, šesti pa je Leopold Schleiblehner iz Admonta (3½ urah, kakor poročajo). Drug vir navaja, da je šesti plezalec, ki se je severne stene Velike Zinne lotil sam, Michl Dacher iz Peitinga.

Osemtisočaki »padajo« drug za drugim. Angleži so prišli na Everest in Kanč, Francozi na Annapurno in Makalu, Nemci in Avstrijci na Nanga Parbat in Čo-oju, Italijani na K 2. Švicarji niso imeli sreče, čeprav bi jo bili zaslužili po svojem dosedanem delu za himalaizem, po sposobnostih, vztrajnosti, razumnosti, pa tudi lojalnosti in požrtvovalnosti. Ekspedicija na Everest 1. 1956 stane blizu 300 000 švicarskih frankov. Zadnje čase tudi v Švico prodira duh ekstremizma in tako izpolnjuje izredno življenjsko širino planinstva, ki predstavlja velik integral od navadnega hribovstva, do veleekspedicij in ekstremnih doživetij v pečinah šeste stopnje. SAC se je poslednjemu dalj časa uspešno upiral, vendar je ekstremizem prišel čez mejo, poročila o švicarskih delu pa celo v Les Alpes, katerih redakcija se še vedno bori zoper to miselnost. Tako n. pr. južna stena Alpnogferstocka ali severna stena Widderalpstock (Braxmaier in Max Niedermann). No, lani so Švicarji uspeli tudi v Himalaji.

Rusi so v Antarktiko poslali kar 216 mož na področje Knoxlanda za mednarodno polarno l. 1957 do 1958. Rusko skupino vodi N. M. Somov, ki je dalj časa delal v Arktiki. Amerikanska skupina pod vodstvom viceadmirala Richarda Byrda, ki je dopolnil 67 let, je začela s ponovnim preiskovanjem Rossmeera. Novozelanci delajo tu skupno z Angleži, medtem ko so Francozi sami na delu v deželi Adélie.

Münchensko mladinsko odpravo v Perzijo 1. 1955 je vodil A. Patzelt, pomagali pa so mu Otto Malia, Hans Schmied in Hermann Bast. Nemški avtomobilski klub je dal na razpolago vozilo Opel in s tem znatno pocenil potovanje. Potovali so skozi Beograd, Solun, Istanbul, Ankaro, Erzerum, od tu pa v Tebris in Teheran. Turške oblasti jih niso pustile na Ararat. Med Tebrisom in rusko mejo so zavzeli 5000 m visoki vrh Kuh-i-Salvan. Prišli so tudi na Demavend.

(5670 m) in na Tapesefret (5000 m) v gorju Takht i Suleiman in Ala Kuh. Zaradi jesenskega vremena so ture na jugu Perzije odpadle, nakar so se mladi Monakovčani potegnili z Oplom preko Bagdada v Jeruzalem, Damask in Beirut. Tu so Opel vkrcali na ladjo in se odpeljali v Brindisi. Preko Benetk in Innsbrucka so se vrnili domov. Za mladinsko odpravo nedvomno mogočno doživetje in mogočne dimenzije.

Z motorjem na Demavend se je namenil Max Firkees iz Moosburga. 4. avg. 1955 se je odpeljal iz Münchena s 150 ccm motociklom in preko Balkana in Turčije potoval v Beirut in preko sirijskih puščav v Bagdad in Teheran. Za to pot je rabil natanko 1 mesec. Nemški konzul ga je ljubeznivo sprejel, prav tako pa tudi Iransko planinsko društvo (Fédération Iran Kouh Navardi va Ski.) Nato se je odpeljal v 100 km oddaljeni Reneh (2000 m) v vzhodju Demavenda. 8. sept. je prispel v nomadsko naselje Hâcebinai (2800 m) in vstopil v vzhodni greben Demavenda, ki so ga l. 1954 prvi preplezali Francozi. Bivakiral je v višini 3800 m. 9. september je prebil v grebenu. V višini 4100 m preneha vegetacija, greben je krušljiv, naložen, sicer pa večji del srednjetežak z nekaterimi težkimi in zelo težkimi mesti. V višini 5300 m je drugič bivakiral. 10. sept. ga je zajel snežni vihar, 11. sept. ni kazalo, da se bo vreme izboljšalo. Šotor mu je raztrgalo, zato je popoldne začel sestopati in je bivakiral v višini 4500 m. 12. sept. se je vrnil v Reneh, 13. sept. v Teheran, od koder se je odpeljal v Isfahan, Persepolis in Siraz. 2. okt. je bil spet v Renuhu. 3. okt. je z juga naskočil Demavend in si za pomoč vzel nosača. 4. okt. je bivakiral v višini 4200 m. 5. okt. je sam dosegel Demavend in nato sestopal v viharju. 6. okt. je bil spet v Renuhu. 10. okt. se je odpeljal iz Teherana v Beirut po isti poti, po kateri je prišel. Iz Beiruta se je vkrcal za Neapelj. Z motorjem je naredil nič manj kot 12 000 km. Tudi to potovanje je po dimenzijah omembe vredno. Kaj to predstavlja za rast in razvoj mladega človeka!

Na Ojos de Salado so 5. februarja 1956 prišli iz chilenske strani, kakor je poročal njihov dnevnik »Nacion« v Santiago. Chilenska ekspedicija je štela 29 mož, vodil jo je kapetan René Gajardo z namenom, da dožene višino te zanimive kote. Bazno taborišče so postavili v višini 4610 m nad puščavo Atacama. 1. februarja so postavili taborišče v višini 5300 m pri -18° mraza. 3.—4. februarja so dosegli višino 6400 m in 6750 m pri -28° . 5. februarja so dosegli vrh, in sicer

kapetan Gajardo, vojaka Godoy in Zamora, alpinist Reyes, ameriški geolog Wayne Miller in Italijan Caranda, kinooperater. Altimetri so pokazali višino 7085 m, južno-ameriški Andi se torej po našajo s sedemtisočakom.

Pokojni Lachenal, eden najpopularnejših francoskih himalajcev, je zapustil dva sina. CAF je organiziral denarno zbirko za šolanje Lachenalovih otrok. Maja 1956 so francoski planinci že zbrali 500 000 frankov. Za predsednika CAF je bil ponovno izvoljen Maurice Herzog. CAF ima sekcijo tudi v Severni Afriki, ki je bila na skupščini 1956 tudi zastopana. Planinske kočje v Alžiru so v težkemu položaju. Zavetišče Tizi N'Kouillal so »uporniki« zažgali.

Angelo Dibona je bil najčudovitejši vodnik svoje dobe. Od l. 1907 je na svojih plezalnih turah za sodobne pojme presegel mejo težavnosti v prostem plezanju in odprl vrsto novih smeri V. stopnje brez tehničnih pripomočkov. Te smeri se še danes štejejo za isto oceno. Z bratoma Mayer, Dunajčanoma, je naredil vrsto prvenstvenih vzponov v Zapadnih in Vzhodnih Alpah: severno steno Laliderer v Karwendlu, jugovzhodni greben zoba du Requin v Mont Blancu, greben Coste Rouge v Ailefroide. V 50 letih plezanja je uporabil samo 11 klinov. Umrl je v rodni Cortini d'Ampezzo v starosti 77 let. Imel je sedem sinov, dva od njih sta gorska vodnika.

GHM (Groupe de Haute Montagne) je aprila 1956 za predsednika izvolila Jeana Franca, ki je nasledil Herzoga. Generalni tajnik GHM je postal znani Jean Couzy. Sprejeli so tudi nove člane, izbor pa je zelo strog. Med drugimi so bili sprejeti Georges Band (Anglež), Tom Bourdillon (Anglež), Edmund Hillary (Novozelanec), Cesare Maestri, Martin Schliessler iz Heidelberga in drugi.

Alpinistično znamenje je izdala PTT v Franciji 7. julija 1956. FFM (Fédération Française de la Montagne) pa je junija 1956 organizirala razstavo opreme in materiala, ki so ga dobavile francoske tvrdke l. 1954 in 1955 raznim himalajskim ekspedicijam.

Viš v Zapadnih Julijcih je 24. marca 1956 imel v severovzhodnem stebru prva zimska gosta. Bila sta Cobai (Kobaj) in Giocomazzi iz Predila, ki sta v 12 urah preplezala 900 m visoko steno.

V Piz Badile je bil marca 1956 zarisan prvenstveni zimski vzpon v jugovzhodni steni (smer Molteni). Opravila sta ga vodnika brata Fiorelli iz San Martina Valmasino. Prvič pozimi je bil preplezan južni steber Pizzo Cengalo v Vincijski smeri. Vzpon sta izvedla 7. jan. 1956 Bi-

saccia in Pozzi. Ottorino Pianta iz Brescie pa je sam 23. jan. 1956 v 7 urah prvi pozimi preplezal severno steno Crozzon di Brenta.

Severno zapadno steno Male Zine je sam v dveh urah preplezal Hans Frisch. Enkrat samkrat je razbil klin in streme, sicer je pa po Comicijevih stopinjah (tudi preko »streh«) zmožgal smer v prostem plezanju. Severno steno Velike Zine pa je kot šesti sam preplezal Michel Dacher. V enem samem dnevu sta Egger in Mair preplezala severni steni Velike in Zapadne Zine. Prvo v štirih urah in pol, drugo v 6 urah in pol. Zapadna Zina takrat že ni bila brez klinov (poleti 1955).

Mont Aiguille v Vercors je po severovzhodnem steburu kot prvi sam preplezal 27. maja 1956 Serge Coupé. Isti plezalec, znan našim bralcem iz spisov ing. Černičeve, je nekaj dni prej v družbi z J. Couzyjem v Parquetskih pečinah (Préalpes de Dauphiné) v direktni smeri preplezal vzhodno steno, visoko 200 m, v 11 urah. Serge Coupé je izjavil, da je to najtežja smer v teh Alpah. Porabila sta 70 klinov. V Montblanški verigi sta May in Prato (Turin) 14. III. 1956 prvič pozimi preplezala južno steno Aiguille du Géant. Tri dni prej pa sta Fosson in O. Forachey, oba vodnika, prvič pozimi preplezala težko vzhodno steno Lyskamma v Walliških Alpah.

University Peak je vrh v masivu St. Elias na Alaski in je bil do nedavna še nezavzet. 5 Amerikancev in en Kanadčan (Brooks, Hart, Kelly, Reynolds, Sanders in Blumer) so poskušali priti nanj 1. 1954, vendar se jim je posrečilo šele 1. 1955. Vrh je visok 4580 m. Najtežja ovira je bila na ledeniku, 1400 m visok prag samih serakov, preko katerega so se prebili po več dneh.

Mašerbrum v Karakorumu je 1. 1955 na tihem oblegala novozelandska ekspedicijska (Canterbury Mountaineering Club), vendar brez uspeha. Isto leto je harwardski Mount. Club raziskoval ledenik Ghondokoro in Čogoliso ter pri tem izvedel več vzponov na 6000 m visoke vrhove tam okoli.

Mustagh v Karakorumu so 1. 1956 obletavale kar tri ekspedicijske: dve privatni angleški (Mac Naugh-Davis in Joe Brown) in ena FFM, ki jo je vodil Guido Magnone, z njim pa so bili še znani francoski alpinisti Andre Contamine, pastor Paul Keller, Robert Paragot in dr. Fr. Florence.

Pandžabska Himalaja nima osemstisočakov, vendar pa privlačne vrhove. André Gillemot je z enim samim šerpo (Nirma Tenzing) prišel na dva vrhova masiva Lahul (6500, 6700 m), v bližini doli-

ne Kulti. V masivu Deo Tibba je izvedel lepo turo v kopni skali na vrh 6500 m. Ekspedicijska je imela en sam šotor, brez dna, brez dvojne strehe in brez umetnih opornikov. Hranila se je z »mlinci« (chapatis) tudi v višinah, vendar je v treh mesecih porabila kljub temu 300 000 frankov.

Indijski major J. D. Jayal je 1. 1955 izvedel drugi vzpon na Kamet in tretji na Abi Gamin in to na isti dan (25. junij). Indija kaže vedno večje prizadevanje, da bi se uveljavila tudi v himalaizmu.

OTK je 1. 1956 organiziral samostojno ekspedicijsko na Korziko. Ekspedicijsko je vodil dr. Hösch. Alpinistična ekspedicijska ni pomenila kaj posebnega, za razmah in širino avstrijskega planinskega življenja pa je odprava vsekakor značilna.

Holandci nimajo hribov, imajo pa denar in nekaj navdušenih gornikov. Geološki inštitut v Amsterdamu in CAH (Club Alpin Hollandais) sta organizirala 1. 1956 ekspedicijsko v Cordillero de Vilcanota. Pod vodstvom Švicarja Raymonda Jenny in Perujca Elisca Vargasa so prišli na Mont Veronica (6000 m). Holandsko ekspedicijsko je 1. 1952 vodil Francoz Lionel Terray.

2000 kozorogov živi v rezervatu Gran Paradis, ki ga je italijanski kralj 1. 1922 določil za narodni park. Od tu so se kozorogi naselili tudi na francoski strani, ne da bi katero koli stran vprašali za vizum. Tudi v Švici je kakih 1500 kozorogov. V italijanskem narodnem parku se je njih število od 420 v 10 letih dvignilo na 2600. Francoz Marcel Coutureier predlaga, naj bi Francija zaščitila 70 000 ha v svoji Savojski kot nacionalni park. Čuvajji parka naj bi imeli prvovrstne daljnoglede, karabinko, radio oddajnik in sprejemnik in policijskega psa. Če bi bili tako opremljeni, bi jih bilo za 70 000 ha kakih 70 dovolj.

DAV je v zadnjem času spet prevzel v oskrbo svojo alpsko imovino, ki jo je po 1. 1945 oskrboval ÖAV. DAV in ÖAV sta pri predaji koč izmenjali mnogo prisrčnih pisem, predvsem pa je bil deležen hvale od obeh strani prof. Martin Busch, ki je vodil oskrbo nemških koč 10 let po vojni. Upajmo, da je šlo pri tem zgolj za planinsko navdušenje in planinski idealizem. Šlo je za 143 nemških koč, ki so prišle sedaj v roke sekcij DAV.

Himalajski Mountaineering Institute je imel prvo leto, 1954 19 slušateljev na svojem prvem tečaju. V tečaju so predavali priznani strokovnjaki o himalajski kartografiji, meteorologiji, geologiji, geomorfologiji, botaniki, zoologiji, higi-

eni, višinski fiziologiji, prvi pomoči, zgodovini planinstva, planinski terminologiji ter tehniki v skali, ledu in snegu.

Pet osemtisočakov od štirinajstih je bilo poleti 1956 še nezavzetih. To so Dhaulagiri, Gašerbrum I., Broad Peak, Gašerbrum II in Gosainthan. Višine teh so po vrsti 8167, 8068, 8047, 8035 in 8013 m. Trije srednji so v Karakorumu, prvi in zadnji pa v Nepal.

Gašerbrum II (8035 m) ni več na razpolago jugoslovanski himalajski odpravi. 7. julija 1956 so časniki poročali, da je avstrijska karakorumska ekspedicija zasadila na ta osemtisočak zastavo svoje male domovine, naše sosede. To je za Avstrijce že tretji osemtisočak, kajti Nanga Parbat in Čo-oju so prav tako zmogli avstrijski gorniki. Dunajska himalajska družba je dobila iz vseh dežel nešteto čestitk. Kakor smo že poročali, je vodil to ekspedicijo ing. Fritz Moravec, ki ga poznamo z Ruvenzorija. Glavni tabor so postavili na ledeniški moreni južnega Gašerbrunskega ledenika v višini 5320 m, potem ko so teden dni peščili. Dolgo časa so iskali nato pristope, pri čemer so bile najhujša zapreka zapletene razpoke divje razoranega ledenika. Šele 11. junija so stali ob vnožju Gašerbruma II in postavili prvo višinsko taborišče v višini 6000 m. Vzpenjali so se nato po jugozahodni strani, po strmem boku, ki je terjal hude napore in znanje plezalne tehnike. Šele 21. junija so postavili drugo višinsko taborišče v višini 6700 m. Nato so morali premagati strm greben z navpičnimi odstavki in ledeno vesino s 57° naklonine, nakar so postavili tretje taborišče v višini 7000 m. Drugo in tretje taborišče so med seboj povezali z vsemi mogočimi varovanji, največ z jekleno žico. Najhujše težave so s tem že premagali. V višini 7500 in 7700 so postavili še dve taborišči, tako da je taborišče 7700 m služilo kot baza za vzpon na vrh.

Ekspedicija je morala pohiteti, kajti po radiu je zvedela, da je v Indijo vdrl prezgodnji monsun. Poleg tega je nekaj brašna in opreme za višinsko taborišče IV in V pobral plaz. Zato so 6. julija startali Sepp Larch, ing. Fritz Moravec in Hans Willenpart iz taborišča III, prišli prvi dan do V, naslednje popoldne pa stopili na vrh. 1000 m višinske razlike so zmogli v dveh dnevih. Še isti večer so sestopili do III. Na vrhu so v pločevinasti kaseti pustili avstrijsko in pakistansko zastavo ter svoje podpise.

Ekspedicija je nabrala mnogo novih izkušenj, ubrala nova pota pri prehrani, uporabila tudi nekaj novih materialov, ki jih je nudila z radodarno roko domača

avstrijska obrt in industrija. Dr. Weiler je s testi in fiziološkimi opazovanji kontroliral sposobnost in razpoloženje v vseh višinah. Geolog dr. Traugott pa se je veselil stratografsko in tektonsko popolnoma neraziskane dežele okoli južnega Gašerbrunskega ledenika.

Kaže, da so Avstrijci »lahko« dosegli ta vrh. Bili so dobro pripravljene, oskrbljeni in nič se jim ni mudilo pri aklimatizaciji. Ko so pospravili osemtisočak, so izrabili čas in lepo vreme s tem, da so 19. julija stopili na neimenovani sedemtisočak, koto 7728 m med Hiddenpeakom in Sia Kangri, kajti razpolagali so s časom do srede avgusta. Dunaj jih je slovesno pričakal konec septembra.

Georg Winkler se je ponesrečil v zapadni steni Weishorna l. 1888. Dva dni poprej se je sam povzpel na Zinalrot-horn. Njegovo truplo je ostalo v ledenem grobu in so ga lani našli ter prepoznali po hotelskem računu iz l. 1888. Winkler se je pred sedmimi desetletji pojavil v plezalskih krogih nenadoma. L. 1886 je preplezal v Wilder Kaiser Goinger Halten, dalje smer v Totenkirchlu, ki je po njem še danes imenovana, preplezal kot drugi Fleischbankspitze in kot tretji, četrti Totenkirchl. L. 1887 je sam preplezal Laurinswand, isto leto vzhodni stop Violettov (2807 m), ki se še danes imenuje Winklerjev stolp.

Smrtno se je ponesrečil komaj 18 let star. Weishorn je hranil njegove ostanke 68 let.

»Bayerland«, sekcija DAV, je lani praznovala 60-letnico obstoja. Člani te sekcije so bili med drugimi znanimi alpinisti tudi take korifeje, kot so Paul Preuss, Hans Dülfer, Willo Welzenbach, Walter Stösser in Leo Maduschka. Ista sekcija je dala planinski literaturi avtorje, kot so Paul Bauer, Dyhrenfurth, Hoek, P. Hübel, Maduschka, O. E. Meyer, Mumelter, Rickmer-Rickmers, L. Trenker, W. Welzenbach.

Ženske so se v gorah udeleževale že v pionirski dobi alpinizma. Ena takih pionirk je bila grofica Ortenburg, ki je utrgala kar 200 vrhov, med drugim je bila na Großvenedigerju, Zinalrothornu, Finsteraarhornu in Grossglocknerju. Znane alpinistinje v 19. stoletju so bile še Herma Kmoch, Hermina Tauscher-Geduly, Helversenova, Nizozemka Jeanne Immink, Rose Friedmann in druge. Alpinistična »emancipacija« je v 20. st. napredovala z velikimi koraki. V ekspediciji na Kavkaz, ki jo je vodil Rickmers, je bila tudi Rickmersova žena. L. 1906 je bila Amerikanka Fanny Bullock-Workman v Zapadni Himalaji na koti 7091 m in se udeležila sedmih napornih

odprav. Njen višinski rekord je potokla Nizozemka Jenny Visser-Hooff, zanjo pa se je povzpela še više Hetty Dyhrenfurth. Njen mož je l. 1930 vodil mednarodno himalajsko ekspedicijo. Bila je kot druga na 7459 m visokem Jongsong Peaku. Med najvidnejšimi himalajskami pa je nedvomno Švicarka Annelie Lohner, ki je l. 1950 zmagala vzpon na Kongma Peak (6250 m) in kmalu nato na Dzanje-Peak (6610 m) in to le s štirimi nosači. O Koganovi iz Nizze smo pa že večkrat poročali.

ÖAV ima 119 mladinskih skupin in je l. 1955 razdelil 46000 šilingov kot podporo za vožnjo. Posebej so organizirani mladi ljudje od 16 do 25 let. Takih skupin imajo 100. Centrala ÖAV je za te skupine izdala 190 000 šilingov, sekcije pa 243 000 šilingov.

Hochschwab je razprostranjena gorska skupina, pomembna predvsem za mesto Graz. O Hochschwabu se je že mnogo napisalo v zadnjih 50 letih, vendar je ÖAZ čutila potrebo, da je lani posvetila eno številko zgodovini planinstva v teh gorah, ki poteka od prvih lovskih vzponov v l. 1877 do zadnjega časa, ko se v Hochschwabu vrisavajo moderne smeri šeste stopnje. Eden od pionirjev dr. Blodig je vso to dobo so- doživljal. Med drugimi je l. 1932 v Hochschwabu plezala znamenita trojka Schinko- Bischofberger in Heini Harrer. ki se ga je kasneje oprijel priimek Tibet-Harrer. Potegnili so direktno smer v južni steni Hochschwaba. Za jezikoslovca etnografa in kulturnega zgodovinarja je mikavno dejstvo, da je cela vrsta imen, ki so se vklesala v alpinistično zgodovino Hochschwaba slovenskih, in sicer takega tipa, kot so Zahra- stnik, Kranjc, Šetinc, Mežnik, Petrič, Se- kirnjak i. p.

Avstrijsko prosvetno ministrstvo je lani 28. junija sklicalo tiskovno kon- ferenco, na katero je povabilo predsed- nike vseh glavnih planinskih organizacij in s tem dalo svojevrsten poudarek planinstvu, ki ni samo šport in razvedrilo, marveč tudi resno delo, saj ga avstrijska planinska društva združujejo z znan- stvenim raziskavanjem gorstev po vseh celinah. Na konferenci je poročal tudi Mathias Rebitsch o delu avstrijske- švedske ekspedicije v Andih l. 1955-1956. Rebitsch je govoril o delu v Puna de Atacama, puščavi med Argentino, Boli- vijo in Chilejem, v kateri se dvigajo gore do 7000 m. Tu stoji tudi Ojos de

Salado, ki je višji od Aconcague. Re- bitsch se je nanj povzpел sam. Sprem- ljevalec se je moral vrniti, ker so mu začele zmrzovati noge. Rebitsch ga je spravil na varno, nato pa sam krenil na vrh. Žal se mu je razbil aparat za mer-jenje višine in tako je dejanska višina tega vrha še do danes neznana. Rebitsch je po tem vzponu sklenil, da bo preiskal na Cerro Gallan (6000 m) grobove, ki jih je prejšnje leto odkril dr. Dangli iz Salz- burga. Izkopal je tri srebrne kipce, ki potekajo od plemena Inka. Rebitsch se ni zanesel na svojo najdbo, dokler je ni dal v preiskavo strokovnjakom. Cerro Gal- lan je bil torej eno od kulturnih središč Inkov.

Švicarsko planinsko glasilo »Die Alpen« je gotovo ena najuglednejših pe- riodičnih publikacij svetovne planinske literature. Morda se prav zato čuti ob njej in v njej potreba po poživitvi in prenovitvi opreme in vsebine. Zadnje leto je revija poskušala to s številkami, ki so bile tematično opredeljene (plazovi, Himalaja, Jura, plezalska, itd.). Vendar tudi to ni odpravilo kritičnih pripomb, kajti revija se mora boriti tudi z vpra- šanjem, kako voziti med tremi oz. celo štirimi jeziki, katere uporablja sleherna številka. Sklenili so, da bo glasilo pre- težno organizacijsko in da bo literarni del izhajal le vsake četrta leta, medtem ko bo organizacijski drobiž izhajal me- sečno (društvene novice, sekcije, zani- mivosti iz vsega sveta, literarne ocene i. p.). To je prava majhna revolucija v tej stari, tradicionalni vodilni planinski reviji.

Četrtno bodo torej izdali »Die Alpen« 3 × á 80 strani + 1 × 104 strani. Vsaka številka bo prinesla 24 strani slik in po eno barvno prilogo. Članki bodo daljši, odpadla bodo torej neprikladna nadaljevanja. 4/5 vsakega zvezka bo iz- šlo v materinščini, kar terja mnogo pre- vajanja. Slike ne bodo imele roba kakor doslej, ovitek bo imel sliko, ki pa se bo v tekstu ponovila. Papir ostane isti. Čet- rtno izhajanje literarnega dela bo omogočilo bogatejšo opremo (4 ovitki na- mesto 12) in bo revija na reprezentanci pridobila. Mesečno pa bo v štirih jezikih izhajal pod istim naslovom mesečni bil- ten SAC, torej 12 zvezkov po 32 ali celo 64 strani (384 do 700 strani). Ovitek bo dosedanji. Stroški baje ne bodo nič večji za oboje kakor za dosedanjo revijo, ki je l. 1924 združila tri glasila: »Alpina«, »Echo des Alpes« in »Jahrbuch«.

Naročnikom Planinskega Vestnika sporočamo, da bo v letniku 1957 samo šest prilog, ker je nova oprema zelo obremenila proračun Uprave Planinskega Vestnika.

DIREKCIJA ZA LJUDSKO REPUBLIKO SLOVENIJO V LJUBLJANI

*Predajte se športu in užitkom,
ki vam jih nudi lepa природа!
Na opreznost nikar ne pozabite —
riziko pa predajte zavarovanju!
Zoper nezgode, za primer
smrti in doživetja zavaruje:*

Državni zavod zavarovalni

Telefon 39-121

Zastopniki
v vseh večjih krajih

Železarna Jesenice

Telefon

244 - 245 - 246 - 250

Jesenice